

Caiete Silvane

195

Revistă de cultură. Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Povești din Țara Silvaniei

0260 612 870

caietesilvane@yahoo.com

www.caiete-silvane.ro

Daniel Săuca , Multă prețuire pentru Lucian Perța p. 1	
Viorel Mureșan , Povești „fără final” pp. 2-3	
Imelda Chintă , Micronarațiuni filmice pp. 4-5	
Alexandru Jurcan , Sticlă spartă la Casa Vilma p. 5	
Carmen Ardelean , Nume de cod: Stroboscopul p. 6	
Voichița Lung , Octavian Goga – „Poetul pătimirii noastre” p. 7	
Marcel Lucaciu , Magia Daciei învolburate pp. 8-9	
O nouă carte postumă de Daniel Hoblea : „Zigzaguri” p. 9	
Mihaela Meravei , Poezia migrațiilor interioare p. 10	
Icu Crăciun , O carte cu persoane reale p. 11	
Emil Lungeanu , Păpușarul; Histrionic și briliant p. 12	
Gheorghe Glodeanu , Mitologie și pictură pp. 13-14	
Viorel Tăutan , Poezia – Izvor de energie p. 15	
Menuț Maximilian , Repere și interferențe de teorie și istorie literară pp. 16-17	
Gela Enea , Consistența poetică a umbrelor pp. 18-19	
Mirel Matyas , Panta Rhei: Cei care tac p. 19	
Silvia Bodea Sălăjan , Răsplata de apoi pp. 20-21	
Viorel Tăutan , Memoriile unui erou „anonim” pp. 22-24	
Camelia Burghel , Șapte povești din Țara Silvaniei pp. 25-28	
Marin Pop , Evoluția socio-demografică a orașului Șimleu Silvaniei (I) pp. 29-32	
Editura „Caiete Silvane” – librărie online p. 32	
Ioan F. Pop , Solilocvii inutile p. 33	
Poeme de Alexandru Cazacu însoțite de o parodie de Lucian Perța p. 34	

Versuri de Corina Știrb Cooper p. 35	
Câte un poem de Savu Popa , Mircea Daroși , Ștefan Damian și Marin Moscu p. 36	
Versuri de Alexandru Lazăr p. 37	
Teodor Sărăcuț-Comănescu , Fulgurații (în ritm de haiku) p. 37	
Alice Valeria Micu , Pirandello, un tragedian de modă nouă pp. 38-39	
Zilele revistei „Caiete Silvane” și Festivalul „Primăvara poeziei” se amână p. 39	
Sandra Beatrice Bitere , Poetul Claudian Cosoi, la comemorarea plecării sale pp. 40-41	
Györfi-Deák György , Sălăjenii, turiști la Balaton pp. 42-43	
Gheorghe Moga , <i>Bulz</i> – un străvechi cuvânt popular p. 44	
Daniel Mureșan , Cronica discului. Dewa Budjana&Tohpati – <i>Janapati</i> p. 45	
Simona Ardelean , Filmografiile Simonei. <i>Woman in Gold</i> (2015) p. 46	
Ioan-Pavel Azap , Reeditări filmice (41) p. 47	
Daniel Săuca , Alexandru-Bogdan Kürti , Corina Știrb Cooper , Viorel Mureșan , Györfi-Deák György , Dorin Cosma , Malaxorul de aprilie pandemic pp. 48-52	
Arca poeziei, Ghiorgios Seferis , Matei Pascal printre trandafiri, în românește de Aurel Rău , o rubrică de Viorel Mureșan coperta IV	

Caiete Silvane

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918, nr. 12, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;
www.caiete-silvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România, a Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău

Serie nouă, Anul XVII, Nr. 4 (195), aprilie 2021.

Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 5 lei

Redacția:

Daniel Săuca - redactor-șef
Viorel Mureșan - redactor-șef adjunct
Corina Știrb Cooper - secretar de redacție
Marin Pop, **Carmen Ardelean**, **Alexandru-Bogdan Kürti** - redactori;
Viorel Tăutan, **Marcel Lucaciu**, **Imelda Chintă** - redactori asociați;
Györfi-Deák György, **Alice Valeria Micu**, **Gheorghe Moga**,
Simona Ardelean - colaboratori.

Responsabil de număr: **Daniel Săuca**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**
Tehnoredactare: **Marius Soare**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania” și Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.
Reproducerea textelor apărute în revistă nu este permisă decât cu acordul scris al editorului.
Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane” este membră a Asociației Revistelor, Publicațiilor și Editurilor (ARPE)

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile poștale, factorii poștali, prin Mediadiff Product SRL și prin redacție (telefon 0260-612870).

Prețul unui abonament pe o lună este de 5 lei.
Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm să ne contactați telefonic la redacție.

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Multă prețuire pentru Lucian Perța

Daniel SĂUCA

Pe Wikipedia în jos, pe un site frumos, scrie cam așa: „Lucian Perța (n. 23 noiembrie 1953, Gâlgău, Județul Sălaj) este un scriitor și poet român, considerat de criticul literar Gheorghe Grigurcu, dar și de regretații Laurențiu Ulici și Marin Mincu drept cel mai mare parodist al României”. Așa scrie la gazetă, pardon „enciclopedia liberă”. Aș adăuga: cam singurul parodist. Mă bucur că revista „Caiete Silvane” îl are colaborator permanent de mulți ani. Și, iată, colaborarea dintre noi se concretizează, prin Editura „Caiete Silvane”, într-un nou volum de „Poeme paralele”. Mă gândeam ca aceste rânduri să fie o parodie... la parodist. Nu mi-a ieșit. E și acesta un semn despre vechea rânduială literară, așezată, care spune, în „traducere liberă”

Via și șarpele

Mergeam parcă prin Cana Galilei
printre măslini
mergeam la vie
printre măslinii cu fructe de măr
a zărit șarpele și imediat
i-a zdrobit capul
mi-a spus că orice șarpe
care îți iese în drum
trebuie omorât
așa mi-a spus
că satana are chipul șarpelui
și trebuie omorât
nu mai știu
dacă atunci
am mai ajuns la vie
nu mai știu nici ce s-a întâmplat
cu drugul cu care bunicul
a zdrobit capul șarpelui

Acum îmi aduc aminte
că bătrânul a murit
la ceva vreme
după ce i-a căzut un copac în cap
ultima dată l-am văzut în viață

pentru „condeierii” mai noi, și să nu te apuci să scrii, să abordezi un gen, dacă nu te pricepi. Și, vai... Îl prețuiesc pe Lucian Perța și pentru un aspect poate mai puțin evident. Mă întrebam oare câtă poezie românească a citit de-a lungul vieții pentru a-și scrie parodiile. Destul de probabil, cantitatea e greu comensurabilă. Lucian Perța lucrează cu „materialul clientului”, dar și cu formele ironiei. Iar ironia nu are legătură, cum se știe, cu vulgaritatea ori cu prostul-gust. Nu știu dacă la Vișeu de Sus lui Lucian Perța i se va ridica măcar un bust. Aș îndrăzni să afirm că domnia sa merită o statuie... literară măcar din partea confrăților, dacă nu cumva Lucian Perța e chiar... o statuie în viață (ei, uită cum mă atrag mrejele parodiei...). Să nu mai lungesc

petrecându-mă la gară
cu cursa
mă întorceam în orașul
care nu-i plăcea
mai ales pentru că wc-urile
erau în case
(Daniel Săuca, în *Caiete Silvane*,
nr. 96/2013)

Via și șarpele

Mergeam între Dumbrava și
Brădet,
așa, cu pas apăsător,
de director de Centru de Cultură,
căutând totuși, discret,
dihania cu cinci pene roz și
deodată,
la o cotitură,
apare tizul Hoblea, zâmbitor,
împreună cu Flavius Lucăcel
de la Cluj-Napoca, sosit pe moment
cu un sponsor și un scriitor,
cu pasul apăsător călcând și el,
semn că era ceva director, evident –

inutil „cuvântarea” mea. Vă invit să degustați parodie de cea mai bună calitate, marcă înregistrată Lucian Perța. Clienți: poeți publicați de revista „Caiete Silvane”.

nu mai știu mai departe
ce am mai făcut,
țin minte că tot vorbind
despre o carte,
am intrat la „Time-Out”,
domnul Mișu întâmpinându-ne
zâmbind.

Ce îmi mai aduc aminte
e că de la o vreme fiecare
vorbea în numele meu –
eu tăcând cuminte –
până aproape de plecare
când am fost nevoit și eu,
ca tot omul civilizat,
oarecum stingher,
să mă duc până la wc-u
și am întrebat
dacă e liber.

(Parodie de Lucian Perța)

Din volumul lui Lucian Perța,
„Poeme Paralele II”, aflat în curs de
apariție la Editura Caiete Silvane,
Zalău.

Povești „fără final”

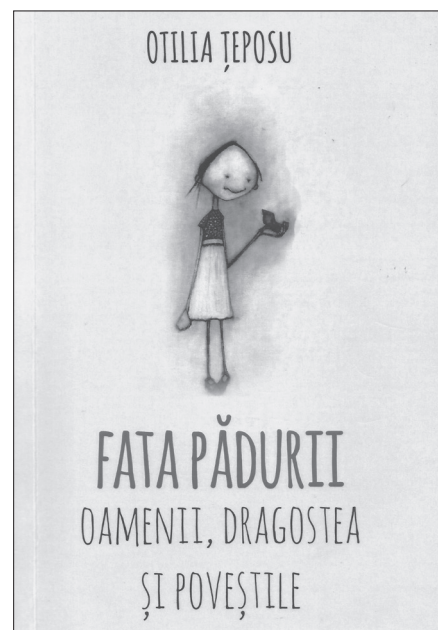
Viorel MUREȘAN

Există scriitori care își amână intrarea în literatură până după ce traversează cam toate experiențele, considerate fundamentale, ale unei vieți. În mod firesc, aceștia se decid ceva mai greu asupra formelor literare în care să se exprime. Adesea, profesia este hotărâtoare în privința temelor și stilului lor. Otilia Țeposu este, de câteva decenii, redactor la o publicație cu fine antene sociale, având profil de magazin enciclopedic și apariție hebdomadară. Așadar, ea trebuie să călătorească mult și să scrie des. În paginile revistei, mai ales reportaje, unde povestirea rămâne formă esențială și arhetipală. Dar tot ea, povestirea, dreasă și cu ingrediente scriitoricești, asupra cărora vom stăru, pășește între copertile unei noi cărți, *Fata Pădurii*, Editura Eikon, București, 2019. Ca în cartea debutului, *Drușca* (2017), Otilia Țeposu își împuternicește un povestitor, pe aceeași Buna, lângă care a copilărit. Astfel, încă din prima pagină, scriitoarea se desparte de reporter într-un text, deloc întâmplător, intitulat *Lumea și poveștile*. Mai preocupată de tehnică, aici, decât în primul ei volum, autoarea pune la punct câteva trucuri narrative. În primul rând se creează atmosfera propice intrării în universul vrăjit. De câte ori se pregătea de culcare, copila urmărea printre gene fiecare gest al bunicii paterne, înainte de a-și începe povestea. O vedea cum potrivea „ceasul mare, rotund, învârtindu-i roțițele de la spate și cum puneapoi peste abajurul lămpii un ziar, anume îndoit, care ține în umbră partea încăperii în care era patul meu” (p. 9). Cu totul importantă ni se pare simbolistica instrumentului de măsurat timpul, în stabilirea unei proporții între realitate și ficțiune. Avem, prin urmare, o proză scrisă cu sensibilitate, balansând pe frânghia subțire care desparte cele două

lumi. Chiar numărul prozelor din sumar, 24, ni se pare strâns legat de imaginea ornicului.

Același text liminar adâncește demersul narativ al autoarei, cu trimiteri la specie, la tehnici și procedee diegetice, la opera deschisă. El e în măsură să dea un hotar mai precis și raportului deja invocat: „Când era pe-atunci...», așa își începea Buna în fiecare seară povestea. Niciodată însă n-am apucat să ascult sfârșitul vreuneia, care venea, probabil, mult după ce eu adormeam. Așa că draga mea Bună mi-a dat, fără să-și dea seama, cel mai de preț dar, povești fără final, pe care să le termin, după cum îmi amintesc de acele vremuri sau după cum se potrivesc nopților de iarnă de acum. Poveștile poartă numele unor femei care au existat în realitate și pe care dragostea le-a salvat de la tăvălugul unui destin liniar, comun. Nu întotdeauna ele au devenit personaje principale, dar m-au ajutat să înțeleg că, precum sunt oamenii, și dragostea e de tare multe feluri...” (id., p. 10). Și mai există o frază în cuprinsul cărții, într-o proză la care vom fi obligați să revenim. Titlul ei este *Catița*, care e, după toate aparențele, chiar numele Bunei. Enunțul în cauză are o prealimpede valoare programatică: „De-aici încolo aș putea spune că nu mai știu cât este povestea Bunii, visul, închipuirea ori dorința mea de a găsi o legătură, nedeslușită la prima vedere, între oameni, lucruri și întâmplări” (p. 54). Caracterul de ciclu al volumului îl dă tema comună: toate sunt povești de dragoste, uneori neîmplinită, adesea ratată, zădărnicită, eșuată. Deasupra evenimentelor planează, inexorabil, umbra războiului, care croiește strâmb și influențează destine. Iar sufletul feminin rămâne cel mai bun receptacul al tragicului.

Domnica, prima povestire, fixea-

ză cadrul generic, un sat de mineri numit Valea Albă, unde sosește ca tânăr profesor de muzică Aloisius Maieru, călare pe-o bicicletă. Om plin de ciudățenii, de la îmbrăcăminte la gesturi, acesta își dezvăluie, treptat, hobby-uri dintre cele mai neobișnuite, cum ar putea părea în orice context și entomologia. La orele de clasă diapazonul său are puteri magice, primul lui sunet dictând copiilor felul în care trebuie să vadă în acea zi lumea. Dar nu e singurul personaj din familia șamanilor, a celor ce influențează curgerea vieții prin instrumente. Însurat cu Domnica, fata unde stătuse în gazdă, așa cum se mai obișnuiește, Maieru se trezește, fără urmași, ajuns de boală și de bătrânețe, cu gândurile alergând după tainele naturii, ca după un roi de fluturi. Protagonistul schiței *Părasca* e Pavăl, un bărbat la vreo șaizeci de ani, care-și pierduse, odată cu mistuirea casei în flăcări, și nevasta și copiii. Osândindu-se la singurătate, din acel moment, într-o colibă din pădure, tragedia vieții lui va fi amplificată de o iarnă stihinică. Primul om care-l găsește, după

mai bine de cinci luni de izolare, are în față statuia unei resemnări transcendente: „Ținea cu grijă în pumn un șoarece cu care împărțea o coajă de mălai, în timp ce în ochi avea o privire senină, mai senină decât cerul albastru de primăvară” (p. 17). Unchiașul Andriș din *Vilma*, frate mai mic al bunicii, alungat de la casa din Baia Mare de aerul încins al orașului și de gura unei neveste cicălitoare, este la rândul său un povestitor de soi, fascinant pentru nepoată. *Onița* e o proză umoristică, stârnind niscaiva scânteii de sub cenușa isprăvilor unui Păcală de Maramureș. *Călina* e o pagină de mitologie locală și totodată o poveste de Crăciun, din care se iscă personajul eponim, Fata Pădurii.

Măria e un text antologic, inaugurând seria prozelor cu final deschis spre realismul magic. E și o meditație despre trecere, în care personajul este prins în două tipuri de exerciții: de singurătate și de despărțire. În prima parte, în fiecare dimineață, mama Măria pune apa la fiert pentru două „caveiuri cu cicoare”, apoi vorbește, prin grădină, prin curte, pe lângă cireș, cu bărbatul ei, mort de zeci de ani. În partea a doua, „se duce până la poartă și se uită la alunii de la marginea apei și mângâie cu privirea pădurea pe deasupra copacilor, ca și cum ar netezi un animal mare pe spinare. Din loc în loc, recunoaște coroanele bătrâne ale copacilor pe lângă care avea pe vremuri locurile ei de ciuperce. Caută cu gândul în jurul lor, scurmând mușchiul cu vârful botei și parcă simte în podul palmei răcoarea hribilor ridicați dintre frunze. Oftează, strânge mai tare clanța și se întoarce către casă, amărâtă” (p. 30). Odată așezată pe băncuța de lângă casă, nu se mai poate ridica, nici măcar dacă se sprijină în cele două bote de mers în pădure. Atunci: „S-a uitat în jos și-a văzut cu mirare, în lumina jucată a soarelui de dimineață, că botele ei, amândouă erau pline de muguri, de frunze și flori” (id., p. 31). Un splendid poem al singurătății și îmbătrânirii! În calitate de personaj, Fata Pădurii, din povestirea omonimă, e o stihie a naturii. De-aceia, trecute printr-o baie de folclor local,

acțiunile ei sunt însoțite de convulsii și metamorfoze supranaturale. *Evuca* e o suită de episoade având realismul, pe alocuri patetic, al unor fotografii de război. După descrierea densă a unei zile de viață umilă în familia unei văduve cu șapte copii, finalul povestirii *Catrina* cade, prin rememorarea primei iubiri, ca un asfințit senin. *Mărioara* este unul dintre puținele texte în care pulsează un umor immanent.

Într-un paragraf de mai sus prevedeam că vom fi ceva mai stăruiți cu o povestire intitulată *Catița*. Aflată exact la mijlocul cărții, aceasta este singurul text care își conține propria geneză. Construind-o printr-o inserție, autoarea apelează și la alte câteva tehnici textualiste de producere a povestirii. Intenția ei de bază este aceea de a reinventa lumea pornind de la lucrurile din preajmă. Aici, obiectele care generează universul miraculos sunt un peretar și câțiva nasturi. Primul i-a stat tot timpul în față, câțiva ani, în casa bunicii. Cu nasturii se jucau doar seara, bunică și nepoată, urzind în jurul lor misterioase anamneze. De menționat că emoția însoțește fiecare segment al evocărilor. Când bunica e prea copleșită, în rolul de principal povestitor, continuarea va fi imaginată de nepoată. Otilia Țeposu marchează acest procedeu prin scrierea cu litere italice a părții finale. Și schița *Piri* se naște în jurul unui fetiș: după însemnările de pe paginile albe de graniță între lecții ale unei cărți de școală, trecută de la o generație la alta, este refăcută povestea unei mari iubiri. Dintre mătușile autoarei, Saveta aduce povestea cea mai spectaculoasă, generată și potențată de o rețetă de prăjituri. Aici, inserarea unor documente de familie conferă textului un plus de autenticitate. În câteva locuri (*Agnes*, *Roji*, *Marița*), condeiul de prozator al Otiliei Țeposu alunecă pe marginea unor traume sau tare psihice. Atunci, nu lipsesc din pagină nici ușoare urme de proză naturalistă. Iar în *Ruzali*, autoarea atinge imaginea-povestire, în care poezia propriu-zisă e mai intensă decât narațiunea. Prin misterul feminității, revelat numai în vis, și poate prin originile ei de

fică a unui cuplu dezagreat de comunitate, Rozalia devine un personaj de extracție ibseniană: „În clipa în care a înțeles că pentru ea e deja prea târziu, și-a legat un clopot de mână și-a început să danseze singură printre alunii bătrâni. Cu mintea întunecată de nefericire a mai putut să vadă cum fulgii uriași ca niște fluturi nerăbdători acopereau lumea într-o tăcere albă. Era seară și printre copaci se zăreau cerbi scuturându-și coarnele sclipitoare” (p. 102).

Dintre ultimele povestiri, de mare relief ni se pare *Aristina*, o narațiune de război, în care magia neagră și ritualul religios înaintază în amestec, înspre alienarea cursului firesc al istoriei. În același context, răul își primește pedeapsa divină. Iar prin împușcarea unei perechi de amanți, în *Florica*, războiul își arată cea mai schimonosită dintre fețe. În ultima povestire, *Lila*, Fata Pădurii apare din nou, ca o fantomă, în care se dă lupta dintre bine și rău. După triumful bineului, ea capătă și întrupare umană, având numele protagonistei. E o proză în care s-a pus atâta fantastic, cât trebuie unei bune povești pentru copii. Scotocindu-și memoria lingvistică, povestitoarea strecoară în pagină, cu parcimonie, ce-i drept, cuvintele unui spațiu auctorial, devenit astfel recognoscibil. Numele protagonistelor, ajungând titluri, au particularitatea sonoră acut regională, uneori, cu parfum unguresc: Parasca, Vilma, Onița, Călina, Evuca, Reghina, Catita, Iuli, Piri, Roji, Ruzali. Și onomastica masculină are, din când în când, rezonanță maramureșeană: Mitru, Mnihaiu, Mniculaie. Alți termeni lexicali, ce stau în pagină fără stridentă, imprimă textului autenticitate, alături de celelalte documente, la care am făcut referință. Ei sunt tușa de culoare a unei întregi tipologii ce populează „poveștile”: fodoră, părău, bosorcaie, urnit, meșter-grindă, fitău, credenț, bumbușcă, cocie, fârcitură, colniță, contău, ploeriu, sirisău, struț, nealcoș. Scrisul de prozator al Otiliei Țeposu e proaspăt, reavăn și mereu prietenos, aidoma unui luciul de oglinzi, de pe care tocmai se retrage pelicula de rouă.

Micronarațiuni filmice

Imelda CHINȚA

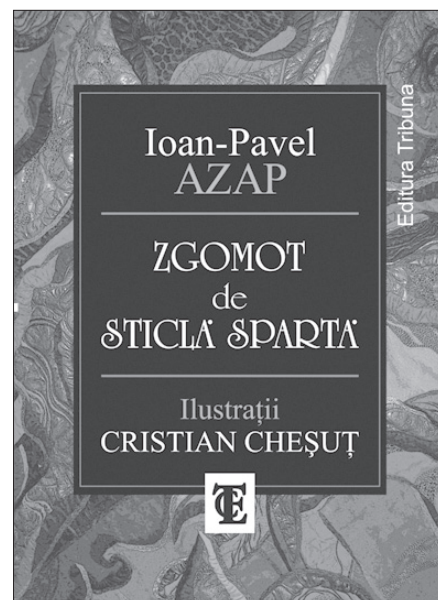
Anul 2020, un an al reclusiunii, al reconsiderării, al reflecțiilor, devine prilej pentru Ioan-Pavel Azap să plonjeze în adâncul trecutului și să reconstituie fragmente pe care le distribuie într-o peliculă filmică, interesant regizată. *Zgomot de sticlă spartă* ar fi un titlu sugestiv pentru o producție de cinema, în esență este o colecție de micronarațiuni, apărută la Editura Tribuna, Cluj-Napoca. Volumul cuprinde 10 povestiri, crâmpie din anii comunismului și postcomunismului, menite a reda o plimbare pe pietonala vremii în Clujul de altădată, căruia îi surprinde farmecul și pe care îl immortalizează prin personajele pitorești. Este, de fapt, o carte ce permite ieșirea din timpul istoric și plonjarea într-un alt spațiu, fără o destinație precisă. Planul oniric și cel real se întrepătrund într-un discurs subiectivizat, cartea derulându-se sub formă de dialog imaginar: „Mă uitam la ceilalți, erau parcă tot colegii de liceu, dar îi vedeam neclar, cu contururile tremurânde, ca atunci când privești printr-o perdea de fum. (...) A urmat ceva confuz, după care m-am trezit sau s-a terminat visul”, „A tăcut, și-a scuturat pipa în scumiera de pe masă și m-a privit. I-am întins cele câteva cărți pe care le purtasem vârate la piept, sub un fâș, să nu ningă pe ele și să se ude. Mi-a arătat pe masă un pachet și mi-a făcut semn să-l iau. «Citește», mi-a spus, «după ce mor, cărțile pe care le-ai citit au să-ți rămână ție...»”.

Călătoria prin timp este hipnotică, iar atracția este pentru atmosfera sumbră a anilor tinereții, a frământărilor interioare și chiar pentru lumea contemporană percepută ca un amurg al principiilor, al moralității, al verticalității:

„Mi-era frică, o frică teribilă... Știu ce înseamnă o revoluție, ce e aia politică... Lui i-e frică, se înconjoară doar de oameni slabi, proști, mai proști decât el, și atunci se simte puternic și deștept”.

Ioan-Pavel Azap surprinde un univers cu accente verosimile, într-o abordare realistă, cu note documentare. Experiențele, feliile de viață prind contur în aceste povestioare care s-au întipărit în memoria afectivă și revin cu ostentație: „Un ARO verde, ai crezut în primul moment că e al armatei, oprește brusc în dreptul tău; nici nu l-ai auzit venind. ...«Hai, băiatu’, urcă...!» Eziți, privești înainte, până în oraș sunt doi kilometri... Arunci țigara... urci și trănesteți nemulțumit portiera. ...«Nu trebuia s-o arunci, și eu sunt fumător...» – și îți întinde un pachet de Snagov”. Lumea surprinsă nu are nimic excepțional, ci se distinge tocmai prin aspectul simplist al peisajului ce se alcătuieste din figuri necunoscute, din automatisme, din oameni simpli care devin pretext pentru ficțiune: „...Intri în compartiment, spui bună ziua, îți cauți locul..., te așezi, încerci să faci abstracție de conversația din compartiment”. Aceste microsecvențe sunt dedicate ființelor obișnuite, traversând o perioadă tensionată, dominată de frică, frustrări, neliniști, siluete surprinse în tonuri întunecate. Pe alocuri universul kafkian se conjugă cu cel ionescian, într-o realitate ce friza absurdul: „eu lucrez la morgă, și-acolo pică banu’ ...Mai speli un mort, mai furi o haină, o verighetă... Dar cel mai bine câștigi de la studenții mediciști... Dacă ai un cadavru proaspăt (...) – pentru o mână, o ureche... –, o droaie de bani... Cu un craniu îți iei mașină”.

Tonul este unul molcom, linear

asemenea unui Personal ce străbate timpul, oprindu-se în cele mai importante găuri ale devenirii. Anii petrecuți în armată, studenția, scene din viața de altădată, locurile familiare sinonime cu o evadare din timpul real sunt întipărite în amintire: „Era vacanță și locuiam, cei care mai aveam treabă prin oraș, într-un cămin mixt, băieți și fete de-a valma, singurul rămas deschis peste vară. Venise «înmarmat» cu o geantă plină cu sticle de vin, pe care le-am topit în prima seară”. Nevoia de socializare devine un imperativ al existenței în orice etapă a devenirii; singurătatea erodează ființa: „Aveam nevoie de lume, de oameni, căutam locuri aglomerate. *Croco* era aproape plină chiar și la acea oră matinală. (...) Eu aveam problemele mele, sufeream, la o adică, dar ei...?”.

Destinele se întrepătrund temporar și pot deveni subiect de ficțiune, așa cum se întâmplă cu un personaj pitoresc din *Pandele și Revoluția*, surprins în manieră destul de realistă. Personajul eponim, țigan din București, urma să se însoare după momentul lăsă-

rii la vatră. Firuța îl părăsește, iar Pandeale are gânduri de sinucidere. Într-o permisie, o va cunoaște pe Geta cu care se va lua. Ceea ce atrage atenția este încercarea de a reproduce limbajul personajului, care, în ciuda lipsei unei educații solide, așa cum se încearcă a fi aspectat, este capabil de sentimente puternice. Totuși o notă discordantă rezidă în inconsecvența redactării scrisorii, de aici și aspectul ușor neverosimil al scriiturii: „*Draga mea Soție, Încă din primele mele rânduri te pot anunța că sunt bine sănătos cea ceți doresc și ție getușo să știi că am primit scrisoarea de la tine și mia părut foarte bine. Geto mi-ai scris că mai așteptat de Revelion aca-să dar nu am putut să viu și nici nu pot să viu până nu să liniștește toate treburile știți și voi că a fost război tu*

dă ce nu vii după mine că poți să vi or-te dor piciorili și pe tine și pe mama la toți băieți le a venit părinți leau adus o bucată de șorici la mine nu poate să vie căi supără buzunarul geto...”.

Zgomot de sticlă spartă este o narațiune cu inflexiuni lirice, un poem în proză care se întrepătrunde cu stilul poetului Ioan Pavel-Azap. Este o scriere descriptivă asemenea unui instantaneu fotografic, menită a contrazice tonul celorlalte narațiuni: „Mai întâi i s-a simțit mirosul, după care cerul s-a acoperit cu nori negri, denși, ademenitori. Trombe de vânt au răscolit pubelele, au ridicat praful. S-a auzit zgomot de sticlă spartă. (...) Dacă n-ar fi stăruit mirosul de pământ reavăn, proaspăt udat, n-ai fi știut că plouase. Și mai era ceva: curcubeul. Era acolo,

deasupra orașului: imens, strălucitor, fosforescent. (...) Dacă ai fi ajuns până la el, puteai să tai o bucată, să o cioplești, să-i dai formă, să o duci acasă, în vitrină, să faci din ea un bibelou, o brățară, orice”. Curcubeul, un fenomen rar în natură, reprezintă speranța unei reveniri la starea de normalitate, o evadare din *Casa Vilma* în care personajul își trăiește singurătatea. Lumea pe dos în care trăim este redată contrapunctic în aceste micronarațiuni ce reclamă nevoia de eliberare, de dialog, fie și cu trecutul, dacă prezentul îl refuză.

Ioan Pavel-Azap ne propune o lectură interesantă în acord cu vremurile, o incursiune prin trecutul readus la viață și imortalizat în zece micronarațiuni filmice.

Sticlă spartă la Casa Vilma

Alexandru JURCAN

Vântul a răscolit pubelele și s-a auzit zgomot de sticlă spartă. El mergea departe cu trenul. A ieșit pe culoar și și-a aprins o țigară. La sfârșitul călătoriei a ajuns la Casa Vilma. Cum cine? Personajul/autor omniscient din cartea lui Ioan-Pavel Azap – *Zgomot de sticlă spartă*, Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2020, cu ilustrații de Cristian Cheșuț (absolut excepționale).

E al doilea volum de proză, după *Câteva ore din viața ta*, apărut în 2007 la Galaxia Gutenberg. Cu stilul său inconfundabil, răsfrângându-se, Pavel mi-a scris drept autograf în 2007 că... „după ce vei citi postfața, te vei lăsa de proză”! De proză tot nu m-am lăsat, dar nici nu m-am oprit din lecturarea cărților lui Azap. Câte cărți de poezie, proză, cronici de film, interviuri, dialoguri a scris? Vreo 22, cred. E mult, e puțin? Deci ce scria în acea postfață Radu Țuculescu? Că prozele „sunt de un realism frust, nemachiat, cu un bun dozaj al ritmului și contrapunctului”. Să nu uit: pe coperta a patra scria Victor Cubleşan că Pavel povestește „fără încrâncenare, fără superioritate (...) despre acele mii de mărunțișuri care în ultimă instanță se constituie în viața ta sau a celui de lângă tine”. Da, Pavel nu intelectualizează forțat, alunecând spre parfumul unui timp revolut, cu o oralitate de invidiat. Din când în când întâlnim paranteze în mijloc de frază. Care ironizează,

atenuează, neagă, într-o pendulare specifică. Ironie, satiră, rigoare, fragmentarism și, mai ales, plăcerea de a povesti. Secvențe în stil cinematografic (se putea altfel?), dialog firesc, colorat, schimbări auctoriale (spre persoana a doua), plus arta portretului. Un exemplu: Maiorul avea „o față comună, prelungă, părul, tuns regulamentar la ceafă și la tâmpile, ascundea sub chipiu un smoc rebel... buza superioară îi era împodobită de o mustață subțire, neagră, à la Raj Kapoor, ieșită din modă, care, în loc să-i dea un aer caraghios, îi sublinia și mai mult figura comună” (p. 36).

Trenuri, votcă, țigări, ploaie, ninsoare – elemente recurente, mereu reconsiderate, „filmate” din unghiuri insolite. Proza *O trilogie* ne duce cu gândul la un scenariu minimalist, cu o încheiere pe măsură: „WC-ul continuă să emane mirosuri fetide”.

Mă bucur că la proza finală scrie „fragment”, deoarece *Casa Vilma* poate deveni un roman. O călătorie atemporală, un mister de catifea, ieșire din cotidian, nori tonici, culori dintr-o copilărie uitată și frunzele care cădeau ca o ploaie, acoperind masa... totul... Exact: cinefilul Azap, cu știința filtrării exacte. Volumul seduce cititorul printr-o nostalgie convingătoare, dar mai ales prin *nespusul* incitant. Ioan-Pavel Azap reinjectează poveștile lumii cu ritmuri sensibile și tainice.

Nume de cod: Stroboscopul

Carmen ARDELEAN

21 de zile,
Bogdan Brătescu

La debutul din 2004, cu romanul *Triumful*, Tudor Urian remarcă trăsăturile prozei lui Bogdan Brătescu, unele tributare experienței de jurnalist: cursivitatea frazei, eleganța naturală a stilului, imaginația narativă debordantă, componenta eseistică și umorul discret. 16 ani mai târziu, Robert Șerban fixa, pe coperta a patra a volumului apărut la Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2020, formula narativă identificată în romanul *21 de zile*, pe aceiași piloni: „Excelent povestitor, Brătescu scrie alert, cu șarm, umor și naturalețe (...)”.

La 30 de ani de la evenimentele din decembrie 1989, prin romanele apărute mai cu seamă în 2020, s-au simțit reverberațiile încă puternice ale momentelor care, dincolo de implicațiile social-politice, au schimbat, de multe ori definitiv, destinele celor care, aflați în contexte profesionale sau familiale diferite, au trăit distinct personal dramaticile vremuri ale comunismului. Citit imediat după romanul *În așteptare*, scris de prozatorul, istoricul și criticul literar Mihai Zamfir, volumul lui Bogdan Brătescu mi-a oferit o alternativă diferită, deopotrivă stilistic și narativ, a aproximativ aceleiași perioade.

Cu acțiuni derulate, în mare parte, în același spațiu bucureștean, cu implicarea unor personaje ce funcționează în medii intelectuale, pasionate de domenii artistice variate, dar care se intersectează, definitoriu, și cu alte categorii sociale, cele două romane reflectă, prin utilizarea unei metode relativ asemănătoare, pe care aş asocia-o stroboscopiei, segmente, secțiuni transversale ale existenței personajelor. Dacă în cazul romanului lui Mihai Zamfir, capitolele urmăresc,

alternativ, viețile unor personaje ce locuiesc în aceeași clădire, în romanul *21 de zile*, sunt decupate trei săptămâni din viața personajului central Liviu Alexe, personaj-narator, surprins în trei ipostaze distincte, atât profesional (ca angajat, pe postul de primitor-distribuitor la Teatrul Satiric Muzical „Constantin Tănase”, ca proaspăt admis la secția Regie a Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică din București și ca student în anul I la mult râvnita facultate), cât și personal, sentimental (ca aspirant la statutul de prieten al fascinantei Livia Bratu, în primul concediu la mare alături de iubita Livia Bratu și în apropierea evenimentului care ar fi legalizat relația celor doi viitori părinți).

Un mai mult sau mai puțin vizibil joc numerologic țese paginile romanului, căci cele 21 de zile sunt prezentate în 21 de capitole, câte 7 capitole pentru fiecare sejur narativ: 28 aprilie-4 mai, 7-13 iulie, 16-22 decembrie. Jocul continuă și în paginile cărții, căci, dacă e să identificăm doar două prezențe semnificative ale acestui număr, 21 de ore îl despart pe Alexe de prima întâlnire stabilită cu viitoarea sa iubită, la finalul primei părți a romanului și 21 decembrie se dovedește a fi data fatală pentru cea care, cu exotismul, umorul și puritatea ei l-a fascinat chiar de la primul eveniment la care au participat amândoi.

Multe moduri de înțelegere și de interpretare a formulei românești m-au tentat, în timpul lecturii, căci prolixitatea cărții e, întrucâtva, intrigantă. Similitudinea număr capitole-număr de zile face tentantă analiza cărții din perspectiva unei opere cu intenții de jurnal „în fărâme”. Consemnarea subiectivă, ritmul susținut, atitudinea autocritică ar susține calitatea de fals jurnal al personajului, însă toate acestea sunt puse în umbră de secvențele eseisti-

ce, de problematizări, meditații pe cele mai variate și contrastante subiecte: soarta echipelor rivale favorite Steaua, yoga, aspecte filosofice ale existenței, destinul artistului. Lor li se adaugă secvențe narative ample, care par, mai degrabă, reportaje sau filme antedecembriste ce surprind specificul activităților din birourile unui teatru central, profilul angajatului la stat, ridicolul manifestațiilor populiste, prilejuite de evenimentele importante pentru comuniști, penuria din perioada comunistă, tipicul concediu la mare, pe cont propriu, într-o stațiune românească, relația părinți-copii, șef-subordonat. Dialogurile ample, savuroase, ce surprind realist vremurile și reflectă revelator talentul scriitorului susțin puternic senzația de roman ce valorifică tehnici cinematografice. De altfel, această particularitate a romanului m-a condus spre ceea ce am considerat a fi metoda vizibilă în roman, cea specifică stroboscopiei, ce presupune observarea mișcărilor periodice la intervale de timp regulate, puțin mai mari decât perioada lor, fie prin luminare intermitentă și observare continuă, fie cu iluminare continuă, dar cu observare intermitentă.

continuare pe www.caietesilvane.ro

Octavian Goga – „Poetul pătimirii noastre“

(1 aprilie 1881 – 7 mai 1938)

Voichița LUNG

La ceas aniversar – 140 de ani de la nașterea sa – aducem un modest omagiu poetului Octavian Goga, patron spiritual al Colegiului Național „Silvania” – Zalău. Ecoul vieții și operei sale impresionante străbate prin veacuri până la noi și ne îndeamnă să-i păstrăm vie memoria.

La Rășinari, în casa bătrânească de pe „ulița popilor”, într-o familie de intelectuali, printre cărți și discuții despre patriotism și unire, avea să se formeze cel care a rămas în istoria literaturii române drept „poetul pătimirii noastre”. În jur, tărâmul fermecat al Transilvaniei, care i-a insuflat admirația picurată în versuri de dor și speranță în renașterea neamului său: „La noi sunt codri verzi de brad/ Și câmpuri de mătăasă;/ La noi atâția fluturi sunt/ Și-atâta jale-n casă.../ Avem un vis neîmplinit,/ Copil al suferinței,/ De jalea lui ne-au răposat/ Și moșii, și părinții...” (Noi).

Încă din primii ani ai copilăriei, dus de mână de părinții săi cărturari, a cutreierat cu ochii larg deschiși spre adevăruri istorice dureroase, așa cum mărturisește mai târziu: „Soarta a vrut să iau de la început contact cu realitatea – găsindu-mă pe coloana vertebrală a românismului”.

În perioada adolescenței și mai apoi a studenției la Budapesta și Berlin, a fost intens străbătut de fiorul sentimentelor patriotice: „Am fost toată vremea un revoltat pentru nedreptățile care loveau poporul...”; „Am trăit sub presiune, am protestat, m-am bătut, am scris poezii revoluționare...” Gândurile și versurile sale se întorceau mereu spre pământul natal: „Satul îmi apărea de departe ca o insulă de salvare senină și onestă”. Pe de altă

parte, intuia marile frământări ale istoriei: „Mi se părea că trebuie o zguduire puternică să ne aducă la matca noastră”.

Volumul de debut, *Poezii* (1905), se deschide cu poezia programatică, *Rugăciune*: „Nu rostul meu, de-a pururi pradă/ Ursitei maștere și rele,/ Ci jalea unei lumi, Părinte,/ Să plângă-n lacrimile mele”. Mărturisirile literare surprind aceeași intenție de a se autodefini drept „un răscolitor de mase”, „un semănător de credințe și biruințe”, „un simbol al vegherii neadormite”.

Ideea eliberării naționale și sociale a Transilvaniei s-a imprimat adânc în conștiința poetului Octavian Goga, contopindu-se cu crezul său artistic. Portretele țăranilor și intelectualilor par coborâte din vechile icoane, meditațiile asupra destinului lumii rurale se desăvârșesc profetic în versuri ce amestecă resemnarea cu protestul și avertismentul istoric: „Dar de ne-om prăpădi cu toții,/ Tu, Oltule, să ne răzbuni!” (*Oltul*)

Poetul din Rășinari este un demn continuator al tradițiilor Școlii Ardelene. Acest lucru se vede cu ușurință în volumele *Ne cheamă pământul* (1909) și *Cântece fără țară* (1916). Activitatea febrilă desfășurată în pragul Primului Război Mondial demonstrează vocația sa autentică de tribun. În misiunile diplomatice încredințate a pledat pentru intrarea României în luptă pentru eliberarea Transilvaniei și realizarea visului secular al neamului, Marea Unire.

Reflecțiile poetului erau întemeiate și constituiau entuziasmul care prinsese glas din „dragostea și ura” de veacuri ale poporului, cântate în versuri nemuritoare:

„Eu sunt oftatul care plânge
Acolo-n satul meu din deal,

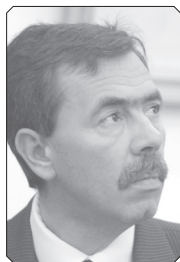
Sunt țișatul muiat în sânge
Al văduvelor din Ardeal.
Sunt solul dragostei și-al urii,
Un visător de biruinți,
Ce port blestemu-n cerul gurii,
Drept moștenire din părinți”.
(O. Goga, *Fără țară*, în *Românul*,
nr. 17/1918)

Poet național în toată puterea cuvântului, Octavian Goga a gravat pe stindardul identității naționale emblema de noblețe, patriotism și talent, cum numai un ardelean cu suflet zbuciumat și sensibil putea să o facă: „Am fost proroc, pe drumul din pustie,/ Când zilele mureau nemângăiate.../ Am fost proroc, izvor de apă vie,/ Toți m-au băut de friguri și de sete”.

Dicționarul general al literaturii române, Editura Univers Enciclopedic, 2005.

Octavian Goga, *Poezii*, Editura Litera, 2010.

Octavian Goga, *Lumina și cântul*, Album editat de revista Transilvania, Sibiu, 1981.

Magia Daciei învolverate

Marcel LUCACIU

Suntem datori celor de azi și, mai ales, celor de mâine cu o stăruitoare cercetare și o dezvăluire exactă a originii noastre, pentru că suntem o seminție aleasă și greu încercată; pentru că adevărul istoric biruie orice fel de prejudecăți; pentru că strămoșii nației române nu trebuie condamnați la uitare.

În esență, aceasta este profesiunea de credință a prozatorului Florin Horvath care își continuă temerarul proiect, intitulat *Cartea neamului*, odată cu publicarea unui alt roman „cu iz de străvechi”, *Acolo unde se-nfiripă iertarea* (Zalău, 2021).

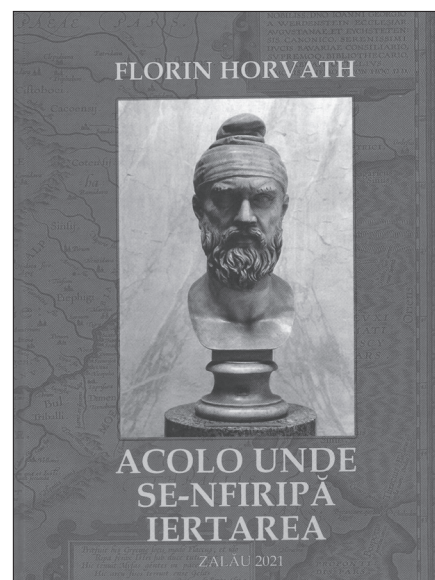
După o temeinică și laborioasă documentare (similară aceleia din volumele *Nașterea Daciei* și *Testament din țara lucrurilor ascunse*), autorul reînvie pe de o parte simplitatea și măreția Daciei păstrătoare a legilor lui Zalmoxis, pe de altă parte lăcomia și trufia Romei coborâtore din zei, respectiv dorința ei de expansiune. Astfel, în nu mai puțin de 55 capitole, scriitorul prezintă, în paralel, o perioadă importantă din istoria Imperiului Roman, condus de Marcus Ulpius Traianus (98-117) și a regatului Daciei, stăpânit de neînfricatul Decebal (87-106).

Informațiile geografice sau istorice, ingenios contopite în fluxul narațiunii, sunt copleșitoare prin multitudinea și minuțiozitatea lor, iar rolul acestora este de a conferi autenticitate și, totodată, de a reconstitui, cât mai fidel, o epocă de mult apusă. De pildă, printre multe altele, aflăm despre Imperiul Roman că dispunea de 29 legiuni, depășea ca suprafață 10.000 de kilometri pătrați, având o populație de aproximativ 50 milioane de locuitori dintre care un milion și jumătate trăiau la Roma. De aseme-

nea, capitala Imperiului impresionantă și ea prin edificiile sale: 40 arcuri de triumf, 1352 fântâni, 1000 băi publice, 11 terme grandioase, 28 biblioteci, 350 statui din bronz, 160 statui de aur și fildeș, 25 statui ecvestre, 15 obeliscuri etc. Tot pe atât de generoase sunt însemnările despre cariera militară a lui Traian sau despre celebrele realizări din vremea acestuia: podul peste Dunăre, construit de Apollodor din Damasc; Forumul lui Traian; monumentul de la Adamclisi ș.a. Merită, apoi, remarcată creionarea unor personalități ale culturii romane cum ar fi istoricul Tacitus și eruditul Plinius cel Bătrân.

Dacă Roma este lumea civilizației urbane (dar și a desfrâului, și a culiselor politice), Dacia e, rând pe rând, o lume primordială; o binecuvântată Grădină a Maicii Domnului; o „gură de rai” a lui Zalmoxis (acea fabuloasă „poartă solară”) în care Muntele și Lupul rămân principalele simboluri ancestrale. Muntele ascunde în inima lui un imens calup de aur – tezaurul dacic, păzit de scheletul unui uriaș. Tot aici, în Munte, trăiește Ostara (faimoasa „lecuitoare” și clarvăzătoare). Dacii cred în profețiile sale și îi spun Maica Muntelui. Nu în ultimul rând, Dacia este protejată de Marele Lup Alb (care îl ucide pe trădătorul Bicilis) și e guvernată de tradiții nestrămutate. Tradiția spune că o dată la cinci ani, în ziua de 23 iunie, conducătorii celor 40 de dave (cetăți) se întâlnesc la Sarmizegetusa pentru a săvârși un ritual numit „Cina celor aleși”. Pentru buna administrare a regatului, căpeteniile aduc lingouri de aur cu însemnul davei lor. La nevoie, tot conducătorii davelor își aleg regele, ultimul „ales” fiind însuși Decebal.

Miezul cărții îl reprezintă cele două

războaie daco-romane (101-102 și 105-106), iar talentul romancierului Florin Horvath iese în evidență, îndeosebi, aici. Descrierea uneia dintre bătăliile purtate în trecătoarea Tapae (considerată Poarta de Fier a Transilvaniei) denotă o rară forță de sugestie grație imaginilor dinamice și redă, cu acuratețe, haosul infernal, vuietul brazilor prăbușiți peste legiunea romană, zgomotul armelor ce se frâng aducând moartea: „Generali și veterani, pedestri, călăreți și centurioni, se învâlmășesc într-o debandadă cumplită. Bolovanii și brazii seculari se abat iar ca o pedeapsă neiertătoare... Un nou chiot cutremură valea! De data asta, dacii coboară ca niște stihii peste strâmtoarea morții. Se urcă fier pe fier, oțelul falxurilor încearcă tăria scuturilor romane. Zalele cedează, coifurile se despică și scrâșnetul greu al lăncilor se frânge în izbitura ghioagelor”.

Pe tot parcursul campaniilor întreprinse de împăratul Traian în Dacia, atmosfera e una tensionată, ritmul narațiunii este unul trepidant, scriitorul lăsându-se par-

că prins în mrejele propriei sale ficțiuni; o ficțiune ce surprinde, cu multă finețe, neliniștea și totodată zbuciumul sufletesc al lui Decebal, viclenia ori dârzenia dărilor înfrățiți cu natura. Nu trebuie neglijată nici intriga pe cât de aventuroasă, pe atât de captivantă a romanului grație ineditului unor episoade: Decebal are un frate geamăn (Liman) care luptă în cealaltă parte a Daciei; umbra Bătrânului din Munte înfioară Senatul Roman; deghizat în centurion, Valerius (alias Văturel) îl capturează pe generalul Longinus etc.

Uneori sprintenă, alteori do-

moală, cursivitatea solemnă a scriiturii ne amintește de cronicarul Miron Costin, prin cumpănirea înțeleaptă a faptelor și întâmplărilor din vechime, supuse nu voinței omului, ci vremurilor vitrege, de mare cumpănă. Inclusiv zăbava aceasta asupra cuvintelor (îndelung meșteșugite) și, mai cu seamă, conștiința importanței relevării prin scris a cvasiuitatului (ori nedoritului!) adevăr istoric îl apropie pe Florin Horvath de marele cărturar moldovean, fiindcă romancierul crede și el – cu fermitate – în „puterea slovei ce rămâne”.

Când armele tac, Muzele se în-

torc, iar paginile de proză se lasă cuprinse de realismul liric, izvoditor de frumuseți nebănuite: „Streșinile începeau să lăcrimeze după amintirea iernii trecute”; „Singurătatea lui Decebal e zdrențuită de potopul copitelor”. E un semn că poetul din tinerețe nu a fost pe deplin uitat...

Scrisă cu ardoarea iubitorului de țară și neliniștea căutătorului de adevăruri, *Acolo unde se-nfiripă iertarea* este o carte subtilă despre magia Daciei învolburate; o carte plină de naturalețe, ce răscolește trecutul eroic și trezește sentimentul demnității naționale...

O nouă carte postumă de Daniel Hoblea: „Zigzaguri”

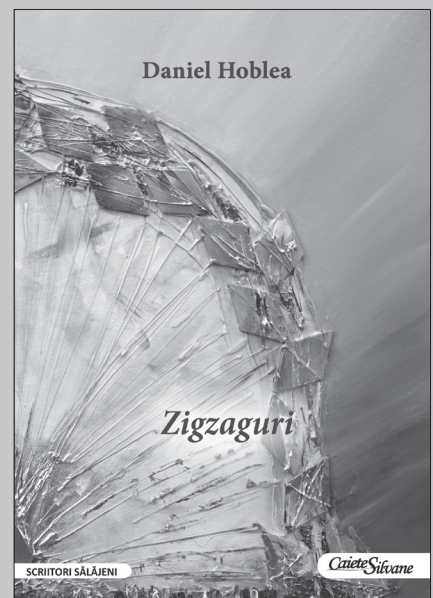
La Editura „Caiete Silvane”, cu sprijinul Consiliului Județean Sălaj și al Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, a apărut, în colecția „Scriitori sălăjeni”, o nouă carte postumă de Daniel Hoblea: „Zigzaguri”, cu o prefață de Viorel Mureșan.

Daniel Hoblea s-a născut la 4 noiembrie 1964, în Buciumi, județul Sălaj și a decedat în 24 martie 2020 la Zalău. A fost secretar de redacție la revista „Caiete Silvane”, redactor al Editurii „Caiete Silvane”, secretar al Cenaclului „Silvania” și al Asociației Scriitorilor din Județul Sălaj.

A publicat volumele: *Invazia formelor* (Zalmoxis, Cluj, 1996); *Secura de diamant* (Caiete Silvane, Zalău, 2000); *Gâlceava himerelor* (Herald, București, 2008); *Poemus* (Caiete Silvane, Zalău, 2011); *Gâlceava himerelor*, ediție revizuită și adăugită (Caiete Silvane, Zalău, 2015); *Po(h)eme de bucurie* (Caiete Silvane, Zalău, 2021). A realizat o serie de traduceri mai ales din René Guénon, Nikolai Berdiaev și Frithjof Schuon.

„În dreptul formelor de conduită socială adoptate de scriitor, trebuie să trecem și dezavuarea unei așa-zise modernități, e ade-vărat, pe alocuri cam discordan-

tă. Lui i se pare că, cel puțin în planul vieții spirituale, toate s-au degradat. Oare ar putea fi asta o variantă de paseism? Și da, și nu. Credem, mai degrabă, că e vorba de o angoasă metafizică, generată de presimțirea neantului: «Orice om care începe să gândească ajunge în conflict cu mentalitatea promiscuă și mercantilă a modernității» (p. 17). Nu sunt deloc puține cazurile când, în meditațiile sale, Daniel Hoblea stigmatizează «atmosfera sepulcrală a modernității, aerul ei cadaveric» (p. 57) de pe pozițiile moralistului. Atunci se mai întâmplă să-i întindă o mână către un magistru venerat: «Țuțea avea dreptate punând pe seama orgoliului denumirea științifică *Homo sapiens sapiens*, căreia i s-ar potrive mult mai bine cea de *Homo stultus stultus!*» (p. 20). Într-un loc, trimițând la Diogene Cinicul, vestește toate convențiile sociale contemporane, iar mizantropia i se desfășoară pe o spirală ascendentă. Unele, rare, fragmente par însemnări de jurnal intim; aici, reflecția și introspecția coboară cel mai adânc, arătând că subiectul posedă anumite adevăruri, ai-doma cu înțelepții: «Am de gând să renunț la tot ce nu mă interesează, așa cum, încetând să fiu copil sau adolescent, m-am eliberat de *idolii* acelor perioade. Observ, de fiecare dată cu tristețe, cum se tot adună balast în jurul meu și în mine. Dar, cu mila Domnu-

lui, voi scăpa de tot ce mă îngreunează, de tot ce mă face să bat, spiritualicește vorbind, pasul pe loc» (p. 20). (...)

Fiind o carte care provoacă răni, cu o expresie cioraniană, *Zigzaguri* nu e nicidecum o anexă a celei precedente, *Gâlceava himerelor*, ci un pendant, perechea ei simetrică”. (V.M.)

Ilustrație coperti I-IV: Camelia Moritz, „Mirabila sâmbânță”, tehnică mixtă/pânză, 80 x 100 cm, 2019, din Catalogul Simpozionului Internațional de Arte Vizuale „Arta în grădină”, Ediția a VIII-a, 2019.

„Caiete Silvane”, revista și editura Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, instituție a Consiliului Județean Sălaj.

Poezia migrațiilor interioare

Mihaela MERAVEI

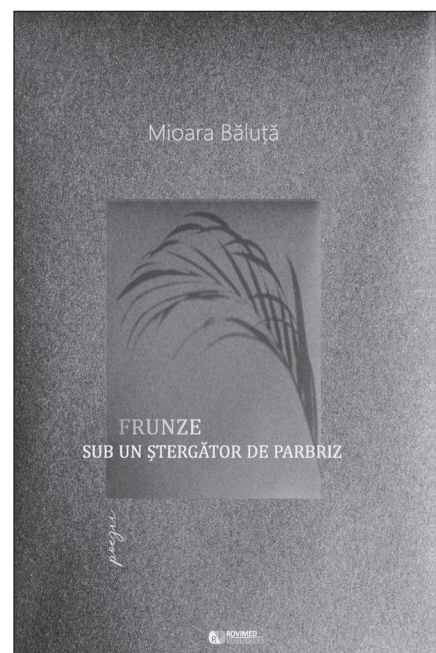
Numele poetei și redactorului de carte băcăuan, Mioara Băluță, este prezent în mai multe publicații literare care apar sub egida Uniunii Scriitorilor din România, cum ar fi *Convorbiri literare*, *Ateneu*, *Hyperion*, *Mișcarea literară*, dar și în publicații din străinătate, *Poesis internațional*, *The New York Magazin*, cele două volume publicate până acum, „În cădere voi râde” (2014) și „Partea nevăzută a lumii” (2015), fiind premiate și apreciate de critica literară.

Cel mai recent volum de poezii sub semnătura sa, *Frunze sub un ștergător de parbriz*, apărut în anul 2020 la Editura Rovimed Publishers, ne relevă o lume a migrațiilor interioare, a coborârii în sinele propriu și divin, o lume meditativă, caracterizată de o „poetică foarte maleabilă, dar neîncetat fermă, cu admirabilă capacitate și știință în a extrage și contrage din fibra lucrurilor vibrația esențială...” (p. 9, *Avatarurile frunzei*, Dan Bogdan Hanu) Poemele, pe alocuri, cu irizații blagiene și eminesciene („luna s-a ascuns sub ape”), curg printr-un tunel elegiac al suflului, cu grație și finețe, trasând unghiuri lirice convergente în planurile de comunicare cu cititorul, prin emoția subtilă, dar profundă pe care poeta o imprimă versurilor.

Temele de bază ale poemelor volumului în discuție – timpul, condiția omului în societate, dragostea filială/ maternă/ paternă, pierderea iubirii, poezia, poetul etc. –, deși uzitate și cunoscute, au un alt spectru prin lirica meditativă și retorica filozofică pe care poeta le accesează. Mioara Băluță privește în sine pentru a cunoaște lumea, raportează lumea la cunoașterea interioară, „acolo/ înăuntru/ se adună toată greutatea./ tot echi-

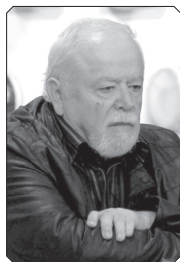
librul” (p. 17). Sentimentele pe care le trăiește devin colective, iubirea, tăcerea, fericirea nu îi mai aparțin. „fericirea mea – mortul meu drag –/ zilele au început să scoată fum./ astăzi i-am văzut și pe alții baricadați pe dinăuntru/ cu inimile asemenea unor obiecte/ de artă” (p. 28). Poeta este conștientă de capacitatea ei emoțională, dar și de trauma pe care și-o poate crea în interior, prin sensibilitatea exacerbată, de aceea tonul liric devine de multe ori sarcastic, ironic și chiar ludic, „tot ceea ce n-am avut/ am îngropat adânc”. Un fel de scut împotriva propriilor trăiri, un zid împotriva desființării interioare, ori a pierderii capacității de iubire și dăruire. „tatăl meu se trezește nemulțumit,/ se culcă nemulțumit, în rest/ tace și încă nu mă lasă să fac ce vreau./ îmi spune mereu „ai grijă”/ și ultimul sunet i se pierde senin” (p. 31). Preocuparea instanței lirice pentru oameni este evidentă. Ea este atentă la orice schimbare de stare a acestora, „merg printre oameni și/ dinlăuntru lor se aud focuri de armă” (p. 25), tocmai pentru că empatizează cu ei și se regăsește în trăirile celor din jur, „insecte prinse/ în chihlimbarul unor vise/ trăim în universuri paralele” (p. 28). Captivitatea pe care o resimte și în care trăiește autoarea, naște, cum este firesc, nevoia de libertate. În această nevoie de eliberare, omul devine „pasăre”, sentimentele „frunze sub un ștergător de parbriz”, libertatea „același cal de lemn/ ademenit cu jeratic”, în numele căreia poeta „ridică un pahar [...] și un suspin îi înflorește privirea”.

În jurul poemelor din volumul de față gravitează motive acvatice, terestre sau astrale. Lumea lirică a poetei Mioara Băluță este acom-

paniată de „pești mari [cât] visele noastre”, de „frunze întoarse pe pământ”, de „sângele din temple [care] are o singură muză” sau de „păsări [care] au cântat la fel. Au plecat/ și s-au întors./ «ce mare albastră!» au spus/ zburând pe deasupra/ necunoscutului abis” (p. 42). Anotimpul preponderent este toamna, cu aerul ei melancolic și imensa paletă coloristică, cu tristețea trecerii timpului, vieții, iubirii și bucuria sapiențială a îngăduinței, a culegerii rodului vieții. „toamna frunzele sunt reci. atingerea lor/ lasă semn de arsură pe piele./ am putea vorbi de tristețea subterană a apei,/ dar corpurile noastre se înalță/ și se întind în fața soarelui/ ca un nor translucid./ ne întrepătrundem atât de mult/ încât părem o umbră leneșă alunecând peste câmpuri” (p. 80). Cuvinte simbolice precum: libertatea, frunza, fericirea, strigătul, câinele, guvernează metafore liniștite, ori alegorii ingenioase. Eu-l liric este asumat și obedient.

continuare pe www.caietesilvane.ro

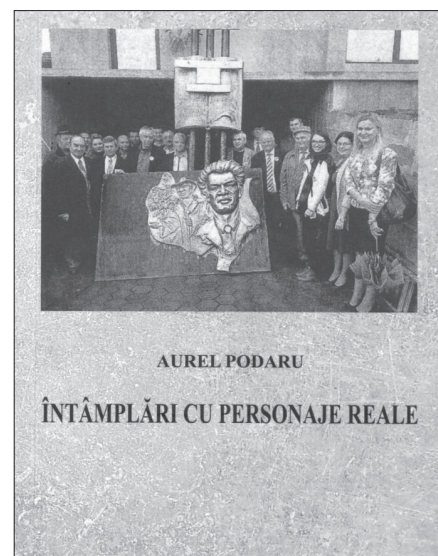
O carte cu persoane reale

Icu CRĂCIUN

Aurel Podaru este bine cunoscut și apreciat îngrijitor al ediției critice integrale a *Operele* lui Pavel Dan, în trei volume (Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012), opere care i-au luminat viața și pe care le-a promovat de-a lungul existenței sale (amândoi născuți în Trittenii de Sus, de lângă Turda), dar și ca recenzist, autor de proză scurtă sau animator cultural. În 2016, el a publicat la Editura Neuma din Cluj-Napoca un poem narativ, intitulat ironic *Baladă pentru școala de tractoriști*, prezentat elogios de Horia Gârbea în *Luceafărul de dimineață*. Din cele 16 episoade ale poemului „au rezultat – scrie Aurel Podaru în *Notă asupra ediției* la noua sa carte *Întâmplări cu personaje reale* (Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2021) – tot atâtea proze scurte și foarte scurte”, regăsite în: *Școala, altfel*, *Nu Moț, ci Motz*, *Negru la origine*, *Trăia cu un spion*, *Mândria de a fi tractorist*, *Langa*, *Manga*, *Tonea*, *Sasu și Petringel* – în poartă cu personaje surprinse de cele mai multe ori în situații comice. De-a lungul timpului, acestora li s-au adăugat și alte texte „cu substrat memorialistic”, publicate în periodicele: *Vatra*, *Mișcarea literară*, *Răsunetul cultural*, *Mesagerul literar și artistic* etc., în total 50, pe care autorul le-a aranjat în ordine cronologică, din care nu lipsesc spirite de mare onestitate, conștiințe istorice exemplare, cunoscute în timpuri mai mult sau mai puțin involburate. *Cuvântul introductiv* este semnat de Monica Grosu, un critic recunoscut pentru acribia și meticulozitatea cu care se apleacă asupra volumelor scriitorilor contemporani.

Cartea lui Aurel Podaru este tonică și vitalistă, regenerează disponibilitatea la dialog cu un potențial cititor, pe care îl seduce pentru a parcurge fiecare text până la capăt. El trăiește bucuria de a comunica cu semenii prin aceste texte în care primează eticul, fără, însă, a neglija ca-

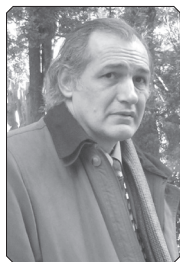
litatea estetică așa cum procedează orice prozator care se respectă. Aparent, limbajul este natural, dar se simte că este șlefuit, cizelat, pentru a ne transmite esența înnobilitoare; autorul evocă întâmplări cu persoane autentice, firește protagonistul fiind el însuși. Toate textele sunt rodul unor experiențe trăite și ne relevă câteva dimensiuni ale existenței sale: nostalgia amintirilor din copilărie de la colindat, apariția mugurilor primei iubiri din adolescență, aventuri amoroase din tinerețe (vezi *Pe strada câmpului* sau *Dăscălița de la Sălcud*), descrierea unei furtuni pe Hărcana (*Plouă pe Hărcana*), a drumului spre Runcu Salvei, satul natal al poetului Ioan Pinte (Desculț, spre Runcu Salvei), două episoade de la revolta din decembrie 1989 (*Văltoarea și Degetul pe trăgaci*), amintiri din perioada când organiza cu succes faimoasele *Colocvii de la Beclean* cu invitați de marcă din cultura română. Sunt evocate personalități culturale pe care le-a cunoscut personal, în diferite ipostaze, cu unii, legând prietenii pe viață. Amintesc aici, în ordinea apariției lor în volum: profesorul universitar și istoricul literar Ion Buzași; îndrumătorul de tinere talente, poetul Teodor Murășanu, mentorul său spiritual; criticul și profesorul universitar Ion Vlad; poeta Ana Blandiana; prozatorul Vio-rel Știrbu; scriitorul D. R. Popescu; redactorul revistei *Astra* din Brașov, Gherghinescu Vania; ziaristul Valentin Raus de la *Ecoul* bistrițean; scriitorul și ziaristul Ion Moise; poetul și romancierul Teohar Mihadaș; preotul Ioan Giurgiuca din Beclean; persoane din Tritteni-ul natal; poetul și criticul Radu Săplăcan plecat prea devreme dintre noi; celebrul N. Steinhardt; profesorii Sever Ursa și Icu Crăciun; publicistul și scriitorul Emil Lazăr; rebrenologul Niculae Gheran; poetul Gheorghe Pârja, cel cu *Serile de poezie de la Desești*; criticul Gheorghe Grigurcu în postura de

poet; scriitorul, ziaristul și muzicologul Darius Pop; Tiberiu Rebreanu, fratele scriitorului; poetul Horia Bădescu; poetul și cărturarul Valentin Marica; regretatul poet teolog Sandu Al. Rațiu; profesorul Ionuț Latiș; scriitoarea Veronica Oșorheian; romancierul Radu Mareș; protopopul de Năsăud; prozatorul Mircea Ioan Casimcea; dramaturgul Ștefan Mihut; profesoara Eugenia Popa; directorul revistei *Mișcarea literară*, Olimpiu Nușfelean; părintele și poetul Ioan Mărginean; prozatorul Traian Parva Săsărman; regretatul critic și istoric literar Andrei Moldovan; poetul Marcel Mureșeanu; cronicarul literar Doina Cernica.

Calitatea principală a acestui autor este de portretist; talentul său excelează în acest domeniu. Ca să vă convingeți vă recomand să-l descoperiți, dându-vă doar trei exemple: cel al „aristocratului cuvântului” N. Steinhardt, poetului Radu Săplăcan sau al lui Sever Ursa, directorul de revistă și muzeu, *Cuibul visurilor*, din Maieru, și, cu siguranță, veți împărtăși aceeași opinie.

O parte din viața lui Aurel Podaru o regăsim în această carte; ea îi conferă neîndoiește unicitate în peisajul literar contemporan, de aceea, merită citită.

Păpușarul

Emil LUNGEANU

În America anilor șaizeci, doar un Truman Capote putea declara, înecat de emoție, despre *proiectul* noului său roman *In Cold Blood*: „Când mă gândesc cât de bună este cartea mea, mi se taie răsuflarea”. La noi însă, unde tot românul se naște poet, asemenea cazuri de asfixie sunt atât de frecvente, încât, în dotarea Urgențelor, ar trebui să revină măcar câte o ambulanță la zece autori. Dovadă, iată, și recenta expoziție de carte de la Biblioteca Națională: cele mai reprezentative capodopere scrise azi prin pușcăriile noastre vin să întâmpine nepotolita sete de lectură a marelui public, bulucit să le cumpere cu frenezia de odinioară a cozilor la hârtie igienică. Cum deci să nu te doară ochii de contrastul metastazelor acestui autor-lăc cu un angajat al Parnasului ca Mihail Soare, ieșit sănătos tun la controlul de medicină a muncii? În toiul epidemiei actuale de fudulie și de impostură, el se mulțumește să se legitimizeze „cuminte” cu diminuții, precum pașnicul Mircea înaintea Fulgerului Baiazid: „Sunt

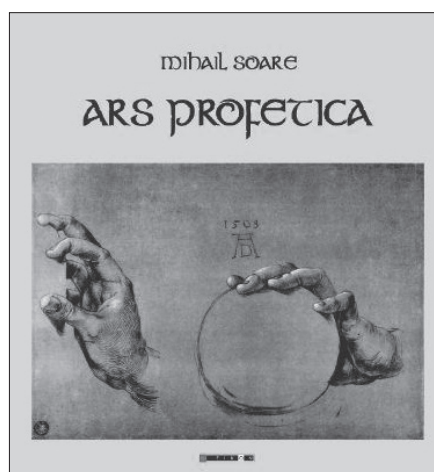
netemeinic în ceea ce scriu,/ sunt orbul fără soartă, mortul viu,/ zecoul nud și fără conștiință,/ sunt virgula de după pocăință,/ sunt talerul mai ușurel ca pana,/ sunt recea pușcărie din Doftana,/ alfabetul gângav fără creier,/ vioara ruptă cu arcușu-n greier/ și sunt nedemnul fără preț la snop/ vomat de marea strânsă-ntr-un prosop,/ sunt profitor de aburi și de vise/ scuipate de omizi prin paraclise,/ sunt potlogar, tembel și derbedeu,/ sunt ce vreți voi, dar sunt și Dumnezeu...” Și zău că postul i se potrivește, nu doar fiindcă are calificarea necesară, ci și prin apofatism, poetul nostru fiind, asemeni lui „Dumnezeu, insul ăla ce se pitește mereu”, un creator *piteștean* ce se lasă greu adus la luminile rampei, preferând în spectacolul cuvintelor rolul păpușarului. Și ce spectacol! S-ar zice că Domenico di Giovanni însuși s-a reîncarnat peste veacuri, de dorul uluitoarelor sale acrobații metrice de altădată, când schimba cheia de paișpe a sonetului petrarchist cu cheia de 17. Dincolo însă de performanțele imaginative și

burlești, cei doi mai au în comun ceva: răspărul cu vremurile vitrege de care au avut parte. Nici că se putea un mai nimerit titlu de volum (*Zăvăra îngerilor*, Editura Betta, 2016) pentru un demers estetic și moral precum cel de față, echivalent unei adevărate sediiuni. O luptă inegală al cărei deznodământ nici nu mai contează, că vorba Titulescului: „Și chiar de nu voi fi un far, ci o candelă, ajunge. Și chiar de nu voi fi nici candelă, tot ajunge, fiindcă m-am străduit să aprind lumina”.

Histrionic și brillantin

Am pierdut deja șirul volumelor cu care Mihail Soare a îmbogățit literatura română de la descoperirea lui în urmă cu vreo doisprezece ani. Cum un asemenea acrobat al condeiului nu a ajuns să facă parte cu acte în regulă printre membrii breslei, acolo unde-i este locul, a devenit pentru mine ceva mai greu de înțeles decât Teorema lui Gauss ori legitimitatea unui ministru al Educației care declara: „Manualele școlare este un subiect intens”. Fie și degustarea unui singur ciorchine cules la întâmplare din producția

acestui podgorean ar fi de-ajuns pentru un cunoscător de vițe nobile. Histrionic și brillantin, de o inven-

tivitate a expresiei inepuizabilă, poetul face un spectacol de mare ținută, vrând parcă să testeze pe propria piele temeiul proclamației lui Hölderlin din Andenken cum că limbajul e suprema înzestrare care ne verifică umanitatea. Tot un test va fi și viteza de reacție care le va verifica simțul valorii cronicarilor chemați să întâmpine acest strălucitor volum*.

* Mihail Soare, *Ars profetica*, Ed. Eikon, 2019. Volumul a primit, până acum, Premiul juriului – Colocviile George Coșbuc – Festivalul Național de Poezie, 2020, și Premiul I, secțiunea Poezie – Festivalul internațional de creație „Vrancea literară”, 2020

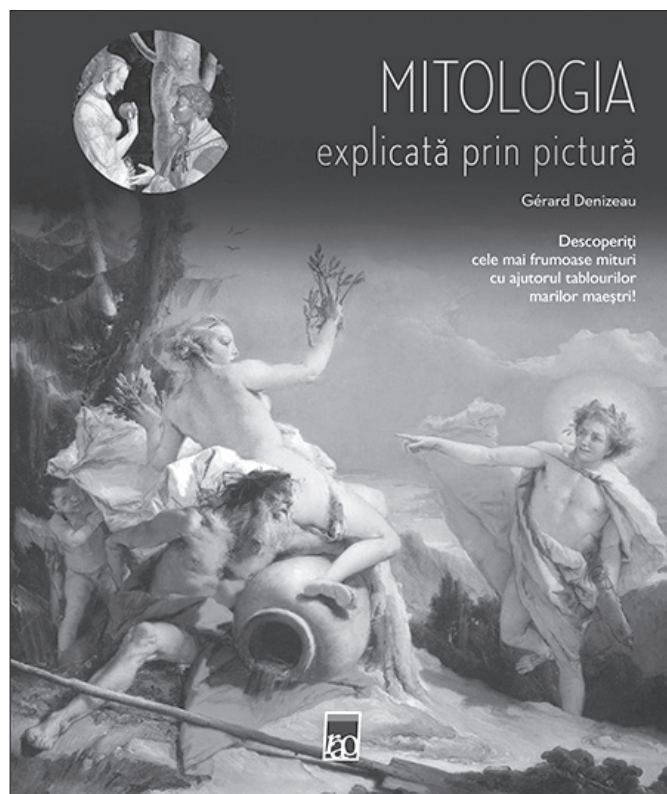

Mitologie și pictură

Gheorghe GLODEANU

În 2018, la Editura Rao din București, a apărut, în condiții grafice de excepție, o carte superbă, intitulată *Mitologia explicată prin pictură*. Autorul ei se numește Gérard Denizeau, iar lucrarea nu este altceva decât un album de artă comentat. Pornind de la câteva zeci de tablouri celebre, exegetul ne introduce în fascinanta lume a miturilor. Deja *Cuvântul înainte* al cărții este ilustrat cu o pictură cu valoare exemplară. Este vorba de lucrarea lui Rafael Sanzio, intitulată *Sfatul zeilor Olimpului*. Pictorul îi reprezintă pe nemuritori adunați pe un nor, excelent pretext pentru a descrie panteonul greco-roman. Chiar dacă numeroase lucrări teoretice îl contrazic, pornind de la etimologia cuvântului, Gérard Denizeau este de părere că nimic nu este mai ușor de definit decât mitologia. Cuvântul *mythos* trimite la legendă, la poveste, în timp ce termenul *logos* alcătuiește discursul rațional. În viziunea exegetului, mitologia este cea care „le-a oferit oamenilor o explicație plauzibilă pentru o lume absurdă în care ar fi fost aruncați fără să fi cerut nimic”. Timp îndelungat, violențele din natură, furtunile, erupțiile vulcanice, fulgerele, cutremurele i-au îngrozit pe reprezentanții societăților tradiționale, care au considerat aceste fenomene niște manifestări ale furiei zeilor. Natura, divinitățile și oamenii reprezintă combinația prin intermediul căreia mitologia se opune absurdității destinului. Elaborând miturile, omul și-a folosit înțelepciunea. În fiecare loc de pe pământ s-a dezvoltat un cadru mitologic bogat și complex. Din motive greu de explicat – precizează exegetul – mitologia greco-romană a fost cea care s-a impus în fața celorlalte, „mai ales în domeniul reprezentării sale picturale”. Deși există numeroase divinități nordice și orientale (precum Odin, Thor, Ghilgameș și alții), popularitatea lor nu se poate compara cu aceea a zeilor greci, adoptați ulterior și de către romani. Spre deosebire de celelalte mituri ale Antichității, mitologia Greciei a dobândit dimensiuni universale.

În continuare, Gérard Denizeau vorbește despre multitudinea izvoarelor, care îi oferă istoricului o mare diversitate de informații. Dificultatea selectării surselor se dovedește cu atât mai complicată, cu cât ele devin mai divergente. Există o singură excepție, care vorbește despre haosul inițial din care a apărut zeita Pământului (Geea sau Gaia). Pentru a conferi cât mai multă veridicitate informațiilor utilizate, exegetul se raportează la sursele cele mai vechi. Este vorba de cele două epopei ale lui Homer, *Iliada* și *Odiseea*,

precum și de *Teogonia* lui Hesiod, trei lucrări care datează din secolul al VIII-lea î.H. Spre deosebire de scrierile lui Homer care și-au păstrat celebritatea de-a lungul secolelor, reputația *Teogoniei* a fost mult mai discretă. Deși nu este nici un text sfânt precum *Biblia*, nici o epopee războinică precum *Iliada*, poemul lui Hesiod „rămâne fundamentul oricărui studiu mitologic serios”. La solicitarea muzelor, bardul antichității a început să descrie istoria zeilor. Hesiod a zugrăvit haosul primordial din care s-a conturat figura primilor zei: Gaia (Pământul), Erebus (Întunericul) și Eros (Iubirea). În mod treptat, și-au făcut apariția și celelalte entități, precum Noaptea, Moartea, Infernul. După teribilele lupte pentru putere duse împotriva Gigantilor și a Titanilor, Zeus a reușit să își proclame supremația asupra celorlalți zei. El a ales să locuiască pe muntele Olimp, cel mai înalt vârf din Grecia. La baza domniei sale au stat o serie de principii precum dreptatea, ordinea și pacea.

Trecând la sursele de origine latină ale reprezentărilor mitologice, Gérard Denizeau amintește *Eneida* lui Virgiliu și *Metamorfozele* lui Ovidiu. Încercând să îl concureze pe Homer, Virgiliu povestește faptele lui Enea, eroul troian care devine strămoșul mitic al poporului roman. Redactată între anii 29 și 19 î.H., cele-

bra epopee prezintă evenimentele de la căderea Troiei până la cucerirea cetății Latium. În același timp, sunt prezentați zeii panteonului latin. O interesantă incursiune în mitologie realizează și Ovidiu, care prezintă evenimentele de la începuturile universului, până la apoteoza lui Cezar.

În comentariile sale, Gérard Denizeau face numeroase trimiteri și la *Biblioteca mitologică* a lui Pseudo-Apollodor, o culegere de mituri grecești și de legende eroice. Din păcate, această amplă cronică în versuri alcătuită din trei cărți distincte nu este tradusă în limba română și continuă să rămână foarte puțin cunoscută la noi.

Pentru a sugera legăturile dintre pictură și tradiția mitologică, Gérard Denizeau se oprește la cincizeci de lucrări reprezentative, prezentate în ordine cronologică. De la crearea universului la epopeile antice și de la primele divinități până la eroii lui Homer și Virgiliu, fiecare operă este aleasă pentru exemplaritatea și frumusețea ei. Creațiile sunt explicate, comentate, descifrate atât din perspectiva mitologiei, cât și din aceea a legendei artistice. Exegetul își elaborează o metodă de lucru, care este adoptată în cazul fiecărui tablou. Dincolo de frumusețea acestor capodopere, cititorul are ocazia să descopere faptul că percepția asupra miturilor evoluează odată cu trecerea timpului. Acest lucru nu anulează însă fascinația exercitată de această cronică în imagini a Antichității. Din păcate, Gérard Denizeau menționează tristul adevăr la care a dus eliminarea limbilor clasice din procesul de învățământ. Consecința fenomenului a fost slăbirea legăturilor dintre mitologia antică și imaginarul contemporan. Cu toate acestea, sub influența Renașterii, între secolele al XVI-lea și al XIX-lea, nenumărați pictori s-au inspirat din mitologie. Dincolo de încântarea vizuală provocată, alegerea unor capodopere ale picturii universale are drept scop dorința de a-i insufla cititorului modern gustul pentru mitologie. Exegetul menționează faptul că, la sfârșitul lucrării, cititorul găsește un tabel care reflectă similitudinile existente între panteonul grec și cel latin. Ambivalența greco-romană este considerată una din trăsăturile esențiale ale picturii mitologice. Aceasta deoarece artiștii nu au fost preocupați să își numească divinitățile în funcție de apartenența lor la una din cele două tradiții. De aici numeroasele confuzii sau suprapuneri între Zeus și Jupiter, Hera și Iunona, Artemis și Diana, Afrodita și Venus, Poseidon și Neptun, Hermes și Mercur. Există însă și câteva dezechilibre în favoarea uneia dintre variante. Astfel, Athena se impune în fața Minervei, în timp ce Marte a triumfat în confruntarea lui cu greul Ares. Singura divinitate care poartă aceeași denumire atât la greci, cât și la romani este Apollo, zeul cântecului, al muzicii, al poeziei, al soarelui, al vindecării și al viitorului.

Primul tablou comentat de către Gérard Denizeau

poartă semnătura lui Francisco de Goya. Este vorba de *Saturn devorându-și fiul*, o pictură murală celebră transpusă pe pânză. Înainte de a trece la analiza operei, exegetul rezumă povestea lui Saturn (Cronos), căruia i s-a prezis că va fi victima unuia dintre copiii săi făcuți cu Rhea, propria lui soră. Pentru a evita acest lucru, zeul și-a devorat propriii săi descendenți. Singurul care a reușit să scape de furia tatălui său a fost micul Zeus, care a fost înlocuit în scutece cu o piatră. Crescând, el va reuși să își elibereze frații și să își pedepsească tatăl criminal aruncându-l în Tartar. Comentariul insistă pe cruzimea scenei, dar și pe antropomorfismul zeilor greci și romani, care aveau înfățișare omenească. Desigur, asemănările sunt relative, deoarece zeii îi dominau pe oameni prin dimensiunile lor gigantice. Gérard Denizeau remarcă faptul că, spre deosebire de creștini, în viziunea cărora Dumnezeu l-a creat pe om după imaginea Lui, în cazul grecilor lucrurile s-au petrecut exact invers. Aceștia și-au conceput zeii după imaginea omului. Interesantă este și comparația dintre tabloul lui Goya și versiunea și mai crudă propusă, în 1637, de către Rubens în tabloul *Saturn devorându-și unul dintre fii*.

Numeroase tablouri sunt de o frumusețe clasică, în care domină armonia și echilibrul. Iată câteva exemple celebre: *Zeus și Thetis* de Ingres, *Hera* de Louis-Jacques Dubois, *Triumful lui Neptun și al Amfitritei* de Filippo d'Angelo, *Diana ieșind din baie* de François Boucher, *Nașterea lui Venus* de Sandro Botticelli, *Prometeu* de Gustave Moreau, *Cele trei grații* de Rafael, *Flora* de Tițian, *Dansul bacantelor* de Charles Gleyre, *Baigneuse sau Nimfă dormind lângă un izvor* de Théodore Chassériau, *Parnasul* de Rafael, *Jupiter (Zeus) și Io* de Correggio, *Leda și lebăda* de Veronese, *Danae* de Tintoretto, *Apollo și Daphne* de Giovanni Battista Tiepolo, *Danaidele* de John William Waterhouse, *Castor și Polux eliberând-o pe Elena* de Léon Cogniet, *Pygmalion și Galathea* de Anne Louis Girodet-Trioson, *Eva prima Pandora* de Jean Cousin, *Oedip dezleagă enigma Sfinxului* de Ingres, *Paris și Elena* de Jacques-Louis David, *Disputa dintre Ahile și Agamemnon* de Giovanni Battista Gaulli, *Andromaca jelindu-l pe Hector* de Jacques-Louis David, *Circe oferindu-i o cupă lui Ulise* de John William Waterhouse, *Echo și Narcis* de Nicolas Poussin etc.

Alte creații (mult mai puțin numeroase) propun o viziune modernă asupra mitologiei: *Pallas Atena* de Gustave Klimt, *Minotaur cu iapă moartă* de Pablo Picasso, *Ciclopul* de Odilon Redon, *Insula morților* de Arnold Böcklin, *Căderea lui Icar* de Pieter Bruegel cel Bătrân etc.

Desigur, numărul tablourilor celebre inspirate din mitologie este mult mai mare. Cu toate acestea, pornind de la o selecție riguroasă și argumentându-și comentariul cu numeroase trimiteri la texte, Gérard Denizeau reușește să ne propună o perspectivă inedită asupra mitologiei.

Poezia – Izvor de energie

Viorel TĂUTAN

Este, oare, oportun să aflăm identitatea autorului primelor „cercetări” antic – preclasice care aparțin actualului ciclu civilizator terestru (al cincilea, conform opiniei dr. Toni Victor Moldovan)?* Presupun că îndelungi (milenare) și insistente căutări, proiectate ab initio să fie surse ale unor (primitive?) opinii și atitudini elitiste, au fost programate cândva (!?) pentru a oferi contemporanilor și urmașilor argumente hrănind orgolii care generau, la rândul-le, pașnice controverse, ori conflicte belicoase. Și astfel ar fi luat naștere, printre alte începuturi certe, spiritul critic individual, asociat, vrem – nu vrem, celui polemic. În funcție de acest din urmă aspect, reușim să discernem tipuri de caractere/spirite (superior versus inferior – mediocru, submediocru, mărunț..., adică între toleranță și intoleranță). Te invităm, amice, la un joc al imaginației având drept temă cercetarea și apariția manifestării opiniilor vizând dihotomia Sacru – Religios (eventual, argumentate documentar). Nu doresc să emit vreun semn al îndoielii asupra onestității și/sau competenței celor care avansează supoziții mai mult sau mai puțin avizate, cum ne-am obișnuit!

Este ceea ce se întâmplă și în cazul prezentei apariții editoriale. Încă de la debutul prea mult timp amânat, atunci, cu impresionanta plachetă *Vremelnice călători* (Ed. Multimedia, Arad, 2007), creația poetică a lui Alexandru Lazăr se dovedește un surprinzător jurnal sentimental, asociat unui bogat filon dogmatic. O confirmă substanța următoarelor două cărți, *Nemistuitul Rug* (idem, 2012), și *Crini și Orhidee* (Ed. Carmel Print,

Arad, 2017), astfel încât, constituindu-se într-un amplu oratoriu esențialmente creștin, mă simt înclinat să afirm că am pe masă opera poetică a unuia dintre cei mai prolifici și importanți autori contemporani de poezie religioasă, care antrenează idei și motive lirice, cum o benefică obsesie, și dezvoltă atitudini auxiliare gravitând zig-zag în jurul variatelor teme (pentru a mă exprima în manieră tradiționalist-didactică), prezență indubitabil-eternă a Sfintei Treimi în viața noastră, în virtutea omnipotenței și a ubicuității Sale. În felul acesta, îl putem înscrie, fără exagerată infatuare, pe orbita gravitațională a Poeziei mistico-religioase românești („poezia mistică poate fi, la rigoare, și religioasă, dar poezia religioasă nu este, neapărat, mistică”)** , în descendența Mitropolitului Dosoftei, de pildă, a lui Alexandru Macedonski, Tudor Arghezi, Vasile Militaru, Lucian Blaga, Nichifor Crainic, Radu Gyr, Vasile Voiculescu, Ioan Alexandru, Daniel Turcea, Eugen Dorcescu ș.a.

Atunci când îți iubești aproapele, îl iubești pe Cel Care Este în fiecare detaliu al creației. Iubirea pentru tot ceea ce ne înconjoară, ființe și lucruri, așa cum ni s-a spus unora dintre noi, încă din prima etapă a copilăriei, de către adulți maturi și responsabili, cu precădere – părinții, este generatoare de energie pozitivă intrinsecă. Cvasitotalitatea textelor poetice implică dezinvolt componentele descriptive și narative, pe fundalul formal asumat al poeziei clasic-romantice, însă deviază cu aparentă carență informală de la norme prozodice (rimă, măsură/ritm, cantitate strofică), creând impresia neglijenței instinctive, trăsătură distinctă unui număr parcă

prea mare de poeți importanți.

Poetul străbate viața aparentă cu toate simțurile surescitate de bucuria existenței complexe și ades complicate. Inclus și asumat, acest aspect îi provoacă, frecvent, o atitudine autoreferențială în manieră ars poetica, având accente ironice și pseudo-sarcastice, cum în *De ce, Falși profeți, Himere, Veche doamnă, Mirene*. În acest context interpretativ, remarcăm componenta ludică a unui spirit lucid și dezinhibat în poemul de factură baladescă *Telenovelă*.

La fel, ancorat în realitatea imediată, inclusiv social-politică, reacționează previzibil, solicitând contemporanilor săi români exprimare național-patriotică decisă, având fundal volitiv ferm, însă manifestat pașnic (*Falși profeți, Întineric peste țară, Dorind frumusețea, O altă Românie*). Remarcabile sunt, în cele mai numeroase texte poetice, trăsăturile caracteristice dascălului cu experiență didactică incontestabilă.

continuare pe www.caietesilvane.ro

Repere și interferențe de teorie și istorie literară

Menuț MAXIMINIAN

Cercetător științific la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, Viorica Nișcov a publicat, de-a lungul timpului, studii legate de literatura germană, literatura comparată, dar și folcloristică. Este laureată în 2008 a premiului Allianz pentru cel mai bun proiect de traducere din germană în română (C.G. Jung, *Despre psihologia religiei vestice și estice*, Editura Trei) și a premiului revistei *Poesis* pentru cea mai bună ediție a anului 2008 (N. Steinhardt, *Articole burgheze*, Polirom, 2008). Dintre cărțile de autor amintim: *Un elogiu al diferenței*, Ed. Sf. Ierarh Nicolae și *Ești cât povestești. O fenomenologie a basmului popular românesc*, Humanitas, 2012.

Repere și interferențe de teorie și istorie literară este volumul apărut recent la Tracus Arte, adunând parte din studiile publicate de-a lungul anilor în diferite reviste de specialitate. Ne întâlnim cu o bibliografie comentată, analizele istorico-literare fiind precedate de observații teoretice. „Catalizatorul” exterior care a dus la apariția cărții este tocmai anul prin care am trecut cu toții și care ne-a izolat de lume, însă proiectele scriitorilor pot fi conturate foarte bine în cuibul de acasă. Împărțită în trei părți, „Genuri, specii motive”, „Perspective comparatiste” și „Repere folclorice”, cartea aduce în fața noastră orizontul literaturii universale, autoarea nesfiindu-se în a face comparații între scriitorii noștri și cei internaționali. Mai mult decât atât, trece prin filtrul criticului aspecte inedite ale literaturii, cum ar fi invocarea relației artă-joc. La fel ca în alte domenii, și în artă este importantă regu-

la jocului, dincolo de conștiința ambiguității gesturilor jucătorului, a caracterului real, descoperind realul și fictivul ca sumă a gesturilor și a unor „scheme de raporturi existențiale”. Dintre poezii noastre este dat ca exemplu Arghezi a cărui operă pare că are în centru jocul „în dimensiune esențială”. Spune Viorica Nișcov că „poetul urmărește sintetismul substanței și al relațiilor ludice, invocarea de hârjoană și totodată punerea în scenă a unui joc cu cititorul în poeme care mimând reflexe și standarde ale imaginărilor infantil, reduc universul ambiant la spații disponibile de joacă”. Pe Barbu îl trece în rândul poezilor la care „jocul se manifestă efectiv ca plan esențial al poeziei”. Novalis este des pomenit în studiile Vioricăi Nișcov, astfel încât nu putea lipsi nici din acest studiu literar jocul în meditația poetologică a cunoscutului scriitor care dovedește, prin joc, „capacitatea de penetrație, acuitatea de spirit, vocația poetului pentru intuirea esențelor, a adevărului”. Comparația dintre Eminescu și Novalis este o perspectivă mereu actuală, găsind similarități frapante și antinomii radicale, dar și „corelația tipologică care îi leagă profund pe cei doi mari poeți”.

Studiile din acest volum, ce ascund în spate o bibliografie vastă, ar merita a fi citite de către cei care își doresc să pornească pe acest drum al criticii literare. Spre exemplu, sunt multe lucruri de aflat din eseul „Ideologie și structură în romanul de tip Bildung” și vorbește criticul aici despre două incidente majore complementare, una tipologică, esențială pentru narațiune, o viziune „totalizatoare și stenică”, și

alta istorică. Ca exemplu ne este dat cazul Hermann Hesse care „face parte din acea familie tipologică de scriitori la care biografia și opera alcătuiesc un tot”. Sunt scriitori la care opera și biografia sunt solidare, validându-se reciproc, astfel încât „nimic esențial nu ar rămâne deoparte ca rest biografic brut, neabsorbit în text”. Un alt caz studiat este cel al lui Constantin Stere și al ciclului românesc neterminat, „În preajma Revoluției”. Ne aduce apoi criticul literar observații teoretice legate de teatrul – document, de literatura aflată în strânsă legătură cu evenimentul istoric, literatura putând fi descrisă ca „unul din câmpurile semnificative de verbalizare ale evenimentului”. Sunt curios cum va regăsi criticul literar vremurile actuale, după ce se vor așeza în istorie, și cum va deveni personaj coronavirul în rândul scriitorilor de azi. Se vorbește apoi despre teatrul politic postbelic și interpretarea

convențională a istoriei, drama documentară având rolul de a valorifica probleme de interes public legate „de sfera experienței concrete și imediate”, vorbind aici despre violență, război, pericol, probleme sociale, dictaturi. Odată cu literatura, și opinia publică înregistrează o maturizare, rolul scriitorilor fiind unul fundamental în acest sens. În cadrul perspectivelor comparatiste, ne întâlnim cu Panait Istrati și rolul lui în literatura națională, însă, până a ajunge în studiul efectiv al operei, la fel cum procedează de fiecare dată, criticul prezintă concepte precum literatură națională/ literatură universală, specific național/dat antropologic generic, fond/formă, substanță/expresie. Se vorbește despre limbă ca fenomen semiotic fundamental, dar și despre modul în care literatura poate îmbogăți structurile lingvistice.

Ca jurnalist, m-am bucurat de examinarea presei literare interbelice și identificarea, de către autore, a literaturilor străine în paginile revistelor românești. Se face o comparație între cultura română și cea franceză, un studiu asupra unor autori precum Fundoianu sau Ionescu și tensiunea „dintre o apartenență națională inițială”, cea română și alta ulterioară, cea franceză, apartenența la o cultură sau la alta, la o limbă dată sau la una adoptată. De aici un întreg expozit despre obârșie, formare, orientările moderniste, apartenența la literatura universală.

În cadrul paginilor dedicate reperelor folclorice, ne întâlnim cu notele privind aspectele funcționale ale colindei. Dacă la prima apariție pentru mediul

folcloric, colinda este o urare a colindătorilor pentru gazdă, parcurgând bogatul patrimoniu intrat în UNESCO al colindelor românești, vedem că colindele transmit un mesaj ancestral ipostazierii, ducând evenimentul „în reprezentare de artă”. Spunea Mitropolitul Bartolomeu, de la a cărui naștere marcăm 100 de ani, despre colinde că sunt „splendide odrasle ale geniului nostru popular... Dacă Maica Domnului a fost scara de argint pe care S-a pogorât Dumnezeu, colindătorii sunt alaiul împărătesc prin care Domnul intră în Ierusalimul satului”. Ca specialist, Viorica Nișcov vorbește despre colindă de tip mutație simbolic fabulativă și de tip mutație metaforică pură. Suntem dincolo de mesajul imediat al funcției magice, într-o lume aparentă, cu implicații social-psihologice care, cu timpul, va deveni pregnantă în defavoarea celei magice. Dacă colindul profan practică un mod direct de urare, colindul religios practică un mod indirect, colindele meditănd „între starea omului imperfect, supus vicisitudinii și condiția sanctității, dar al Domnului”.

În categoria basmelor, *Hans cel Norocos* al Fraților Grimm ocupă un rol important în studiile etnologului, interesantă fiind analiza variantelor românești, nu mai puțin de 18, pornind de la *Dănilă Prepeleac* al lui Creangă, ajungând mai apoi la o serie de variante întâlnite în circuitul folcloric românesc.

Asiduitatea și hărnicia autoarei volumului se vede și în modul în care cercetează arhivele, spre exemplu, din colecția *Adevăru-*

lui literar și artistic din perioada 1920-1939, scoțând la iveală 170 de texte cu caracter folcloric, de la cântecul liric la colinde, ghicitori, legende, rezultatul fiind unul notabil, la fel ca și analiza pe marginea textelor. Volumul se încheie în aceeași notă cu o bibliografie a basmelor Fraților Grimm, pornind de la cronologia titlurilor și a anilor de apariție a traducerilor românești, doar *Albă ca Zăpada* fiind tradusă de 53 de ori și *Scufița Roșie* de 26. Este un material mai mult pentru specialiști, însă care oglindește munca de bibliotecă pe care specialistul a făcut-o de-a lungul timpului.

Pornind de la titlul „Ești cât povestești”, aparținând autoarei, putem spune că prin cercetările ei, Viorica Nișcov ne aduce mai mult decât interpretarea literară, așezarea unor repere în istoria literară, teoriile ei prelungind grila critică a înaintașilor prin viziuni și reinterpretări noi. Pe coperta patru a așezat un citat din Novalis: „Ca fragment, imperfecțiunea mai este încă tolerabilă – și deci această formă de comunicare poate fi recomandată celui care, nefiind pe de-a-ntregul gata, are totuși de oferit opinii dispartate, vrednice de interes”. Trebuie să recunoaștem că nu i se potrivește domniei sale. Mărturie, pe lângă volumele personale stau o sumedenie de ediții, antologii, bibliografii, traduceri (R. Huch, Novalis, Ernst Jünger, C.G. Jung, Cornelia Funke, G. Scholem, Arthur și Albert Schott, Adolf Stauffe ș.a.). Se vede ochiul specialistului bine integrat prin cunoștințele sale în universul literar și artistic. Avem multe de descoperit în această carte.

Consistența poetică a umbrelor

Gela ENEA

Dana Borcea scrie o poezie reflexivă, așa cum dovedește și prin volumul *Umbre de împrumut*, apărut la Editura Brumar, avându-l ca editor pe Gabriel Timocanu, coperta și ilustrațiile fiind realizate de Daniel Ursache.

Întregul volum este subsumabil temei timpului, mai degrabă o supratemă, urmărindu-se efectele devastatoare, rareori benefice asupra ființei. Motive recurente, clepsidra, umbra, curgerea, ca și premoniția unui dezastru iminent odată cu pierderea paradisului copilăriei, regretul materializat în lacrimile bătrânilor compun câteva imagini de forță poetică indiscutabilă.

Dana Borcea nu-și propune să artificializeze lumea cu frumuseți de împrumut ori *umbre de împrumut*, cum le numește în titlu, metaforă recognoscibilă în textul *Oglinzi siameze*, din care citez: *Urmele din curtea spitalului se umplu cu lacrimi/ palmele se fac clopot/ amintirile devin oglinzi siameze.../ pe marginea mesei sunt cioburi de oglinzi siameze le/ colorează ridurile/ sunt umbre de împrumut...*

Pentru poetă, chiar și relația cu Dumnezeu, deși sacerdotală, e incontrollabilă, de vreme ce ni se spune că *Dumnezeu a pus la dospit ziua de mâine/ ușile s-au deschis să intre aerul viu și în toată această aparență geneză a unui viitor eclatant, apare, sigură pe ea, moartea: atunci s-a ivit moartea/ a mușcat din cea mai firavă ființă/ ingerul voiajor ple-*

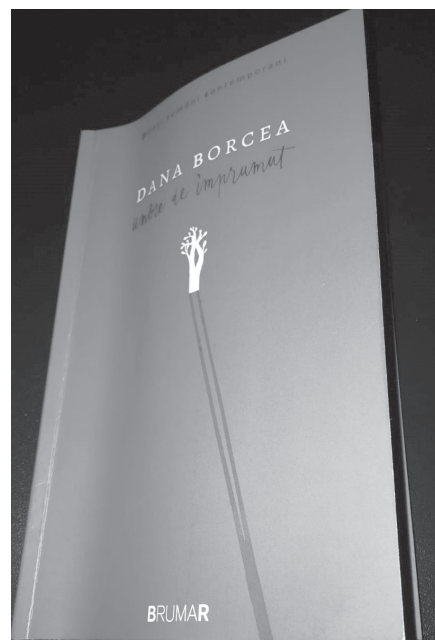
case/ să însămânțeze idealurile mele (Curățenie generală).

Obsesia umbrei trasează căi labirintice, o reconversie a ceva concret, material, în abstract, în imaterial, *ne strângem unul în altul, ...umbre noastre îmbrățișări uitate pe derdeluș peste noapte/ un nou răsărit de soare în lenea focului din sobă (Anul nou).*

Rochii de mătase se vrea o artă poetică, autoarea declarându-și cuvintele chiar așa, prin acest element vestimentar feminin, iar mătasea ar putea fi o sugestie pentru finețea discursului, totodată și o aluzie la nevoia de a nu devoala chiar toate sensurile, întrucât, se confesează Dana, *cuvintele sunt rochii de mătase/ îmi îmbracă vocea când pleacă spre lume/ în urma lor vin eu ascunzând mușcătura șarpelui.*

Într-o altă poezie regăsim aceeași metaforă a umbrelor, de data aceasta e vorba de umbrele poemelor siameze pe care le târăsc după ei trecătorii. Cred că nu toți au privilegiul de a târî asemenea umbre, după cum mai cred că, dacă aceste poeme au organe vitale comune, ele așa vor rămâne, inseparabile unele de altele, lăsându-se traversate de tensiuni, solidaritate până la ultimul cuvânt.

Voit derizorie imaginea butoiului cu varză acră, unde îl zărim pe Dumnezeu însuși cum tremură de frig, compune un tablou al inocenței pierdute, un plâns mocnit după îmbrățișarea mamei și rana înstrăinării de Pitulicea, locul devenit un veritabil mit (*Premoniție*).

Nevoia de dragoste apare în poezia Danei Borcea drept foame de celălalt, este un adevărat ritual pentru a-ți primumi ființa, în așteptarea sufletului pereche, *lucrezi pe cord deschis plivești buruienile/ semeni semințe de comete în locul iubirilor uscate*, dar ești luat prin surprindere și atacat în punctul tău cel mai vulnerabil.

Într-un *Anunț urgent*, Dana lansează un apel la voluntarii care să depănușeze suflete, să elibereze ființele omenești de instincte, să le redea, cu alte cuvinte, umanitatea.

Dintr-un text intitulat *Inima*, citez aproape integral, pentru impresia de naturalitate, metafora, atâta câtă este, creează sensuri profunde: *oamenii sunt îmbrăcați în noi/ le cur-*

ge bunătatea pe la colțurile gurii/ nu ne oprim/ în aerul fierbinte pe o bancă stai tu/ agitând poza din tinerețe/ mă iei în brațe transfigurat/ începi să te mângâi cu mâinile mele/ nepuțința clipei freamătă în răsăritul soarelui.

Ciclul numit *Fericire*, compus din zece texte numerotate cu cifre latine, începe cu polii existențiali ai autoarei: Pitulicea și Bucureștiul, care-i împachetează sufletul, cu nonșalanța unei mame vitrege.

Între aceste repere spațiale și nu numai, poeta plantează un alt

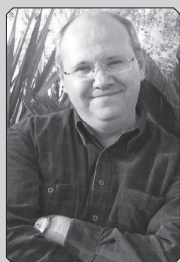
cadru, cel al Madridului, în centrul căruia fericirea are pereți de carton și unde luna răsare din tavan.

Desigur că anii cei mai frumoși din viața Danei tot la Pitulicea s-au consumat, căci numai acolo fericirea are umbra roz (*Fericire VI*).

Liantul cu satul este filonul cel mai reușit al volumului, la care se adaugă asumarea dezrădăcinării și încercarea emoționantă de a nu-și pierde contactul cu lumea pură în care a trăit copilăria și adolescența. Remarc o vagă

glisare înspre lirismul confesiv al Magdei Isanos, ca în versurile din *Reverii târzii*, poemul dedicat unei prietene: *tu intri prin lespede de rup-tă din gardul copilăriei/ trăgând vocea mamei prin lătratul câinilor cu uliță cu tot (...).*

Volumul *Umbre de împrumut* conține texte filigranate, cu accent pe vizual și retrospectiv, în care cititorul își poate afla răspunsuri la propriile întrebări despre destin, despre viață și moarte și, mai cu seamă, despre Poezie!

Panta Rhei: Cei care tac

Mirel MATYAS

Cei care tac nu sunt din lumea noastră! E prea mult zgomot, prea multă zarvă în lumea aceasta, a noastră, a celor mulți. Vorbim toți, unii peste alții, rostogolind cuvinte fără număr. Nimeni nu mai ascultă pe nimeni, iese în evidență doar cel care strigă mai tare.

Da, Dumnezeu a creat lumea prin Cuvânt: „*La început era Cuvântul...*” (Ioan 1:1). Dumnezeu a spart tăcerea eternității prin verb atunci când a zis: „*Fiat lux!*” / „*Să fie Lumină!*” (Geneza 1:3). Și de atunci, odată cu lumina, cuvântul a invadat lumea. Tatăl Ceresc a mizat pe discernământul oamenilor, a celor creați după chipul și asemănarea Sa. A mizat pe faptul că noi vom ști să rostim articulat cuvântul. Și, secole la rând, învățații lumii acesteia au așezat cuvântul pe un pedestal și i s-au închinat. Poeții au meșteșugit rime, filozofii au explicat lumea inventând cuvinte, teologii au revelat Cuvântul, iar muzicienii au făcut cuvintele să sune armonios. Până și pictorii au descris lumea în cuvinte colorate...

Însă, vrășmașul a reușit să strice armonia cuvintelor. Oamenii au devenit limbuți, au folosit cuvinte pentru a îmbrăca adevărul în minciună. Cuvintele rostite nu mai au nicio noimă. A fost nevoie ca Dumnezeu să intervină și să impună Tăcerea. Înțelepții oricărui spațiu cultural au văzut în tăcere o virtute. „*Tăcerea unui om inteligent valorează mai mult decât o mie de cuvinte ale unui prost*”, spunea Cato cel Bătrân.

În panteonul grec până și tăcerea avea un zeu al ei. Harpocrate, zeul tăcerii, al secretelor și al confidențialității, apare reprezentat cu degetul arătător în dreptul buzelor, gestul de azi al tăcerii. Preluând o parte din panteonul grecilor, romanii o aveau pe Tacita, zeița liniștii. De aici rădăcina lingvistică a cuvântului „*tăcere*”.

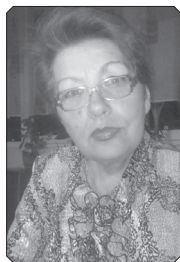
Cei care tac sunt considerați azi înțelepți. Ei tac nu pentru că nu știu să vorbească, tac pentru că „*tăcerea*

este una din marile arte ale conversației” (Cicero). Căci, nu-i așa, „*tăcerea este a doua putere a lumii după cuvânt*” (Jean-Baptiste Henri Lacordaire). Prin tăcere, ei se separă de cei care au denaturat cuvântul; prin tăcere, ei se întorc la origini. „*Tăcerea este profundă ca și eternitatea, vorbirea este superficială ca și timpul*” (Thomas Carlyle). Prin tăcere putem auzi, dincolo de freamătul lumii, ecoul Paradisului pierdut. Cum altfel s-ar putea explica versurile lui Blaga: „*Atâta liniște-i în jur de-mi pare că aud/ cum se izbesc de geamuri razele de lună*”?

Cei care tac sunt plăcuți lui Dumnezeu. Tăcerea poate fi privită și ca o formă de isihasm, de retragere voită din lume. Și, paradoxal, învățând să tăcem, vom ști să dăm însemnătate cuvintelor. În cea mai citită carte din lume, după Biblie, „*Imitatio Christi*”, Thomas à Kempis scria: „*nimeni nu poate vorbi cu măsură, dacă nu știe să tacă*”. Așadar, tăcerea nu este negația cuvântului, cei care tac au ales să facă asta, și-au asumat tăcerea, tocmai pentru a potența Cuvântul. Să învățăm și noi să vorbim cu măsură, să tăcem atunci când nu avem nimic de spus. Așa cum ne îndeamnă Pitagora, „*mai degrabă să tăcem decât să fim ecou*”. Și tăcând, să învățăm să ascultăm.

Cei care tac nu sunt din lumea noastră! Noi vorbim mult și repede, fără rost. Ne place să ne auzim vorbind și nici nu mai contează că nu ne înțeleg ceilalți. Prindem cuvintele din zbor și le aruncăm mai departe, zdrobite, mutilate, golite de conținut. Bârfim mult, plecăm urechea la minciună. Până când, Doamne, până când? Și ce se va alege de lumea aceasta, a noastră? O va aduce Dumnezeu la starea de dinainte de Cuvânt? Nu știm, și chiar de ar fi așa, „*Restul e tăcere!*” (William Shakespeare)

P.S. Titlul acestui eseu a fost sugerat de albumul „*Cei care tac*” al muzicianului Sergiu Corbu Boldor.

Răsplata de apoi

Silvia BODEA SĂLĂJAN

Au fost colegi de clasă timp de doisprezece ani. Au stat în aceeași bancă, au iubit aceeași fată când erau la grădiniță, și-au împrumutat temele în clasele gimnaziale, au făcut planuri să schimbe lumea când erau în liceu. Au fost vremuri minunate, de care își aduceau aminte uneori. Erau siguri că și-au însușit anumite valori morale cu care vor răzbate în lume. Erau siguri că nimeni și nimic nu le va schimba principiile, în care credeau cu atâta convingere. Anii au trecut și drumurile lor au luat fiecare o altă direcție, diferită de ceea ce își propuseseră ei în vremea aceea. Unul ajunsese dascăl la un liceu, iar celălalt devenise politician. S-au întâlnit de câteva ori, atunci când politicianul avea nevoie de sprijin în campanie și când dascălul, binevoitor cum era din fire, a sărit să-l ajute. Atunci, politicianul îl asigura pe prietenul de demult că, dacă va avea nevoie vreodată de ceva, este gata să-l ajute și o va face cu mare plăcere, că doar acum are puterea să o facă, mai ales că funcția venise la pachet cu imunitatea de demnitar.

Colegul lui, dascălul, nu avusese nevoie de ajutor pentru că avea tot ce-și dorise. A terminat facultatea cu Magna Cum Laude, a dat examen pentru titularizare pe post și din nou a obținut un punctaj maxim. Acum, cu puțin timp în urmă, își susținuse teza de doctorat, dar la susținere prietenul lui de demult a lipsit, pentru că tocmai era plecat în vacanță în Singapore. S-a întristat puțin dascălul, dar era conștient că dacă ar fi putut ar fi fost prezent în sală, cu siguranță.

La liceul la care predă, s-a eliberat funcția de director așa că dascălul și-a depus dosarul candidând pentru această funcție, pentru că îndeplinea toate condițiile. La interviu s-a mai prezentat un coleg, cel care era reprezentantul sindicatului. Nu-și făcea probleme deoarece acesta nu putea fi considerat un concurent real. Nu avea cum să obțină punctajul maxim, pentru că se cereau câteva obiective la care nu avea cum să scrie ceva, în afară de liniuță. Și totuși, după interviu, cel care a primit funcția a fost sindicalistul. Dascălul simțea că i s-a făcut o mare nedreptate, așa că s-a adresat fostului coleg, care acum se ajunsese. Nu cerea protecție, nici sprijin, ci ar fi vrut să știe ce s-a întâmplat și care sunt motivele pentru care a fost respins, știind că prietenul lui a supervizat concursul. S-au întâlnit și au discutat fără să se așeze pe scaune, semn că domnul politician avea timpul foarte bine drămuț. Mișcările lui de pe un picior pe altul, darabana bătută cu degetele în tăblia mesei sugerau clar că nu prea are timp pentru nimicuri.

Ajuns acasă, dascălul rememorează dialogul dintre ei, un dialog care părea de domeniul absurdului și care-i lăsase un gust amar.

- Ce crezi, domnule, că este de ici de colo să fii promovat într-o astfel de funcție, care îți poate aduce nu doar recunoaștere, ci și beneficii pe termen lung? Nu pot fi promovați toți „pigmeii și ageamii”? Tu nu te încadrezi printre aceștia, dar nu ești nici în spiritul atâtor confrăți, care văd lucrurile diferit și nu așa cum ai considerat tu, că poate fi raza de lumină a adevărului tău! Adevărul are multe fețe, omule! Este adevărul meu, adevărul lui, al tău și așa mai departe.

Dascălul nu prea înțelegea ce dorea să-i spună, dar s-a simțit jignit când a fost situat între ageamii și pigmei, dar a trecut peste asta, deoarece filosofia lui despre fețele adevărului i s-a părut interesantă și ar fi vrut să intre în mecanismul gândirii fostului coleg, pe care crezuse că l-a cunoscut cândva. Îi căută privirea în timp ce în sufletul lui clocoteau cuvinte, pe care n-ar fi vrut să le rostească, dar uneori cuvintele au viața lor diferită de voința oamenilor.

- Bine, dar din câte știu eu adevărul este unul singur, și mai mult decât atât, tu nu vezi că nedreptatea urlă din toți rărunchii? Nu vezi cât este de hâdă și de nocivă?

- Lasă-mă, dragă, cu lozincile tale moralizatoare! Să știi că mi-ai făcut ziua frumoasă pentru că nu credeam că mai există în lume naivi ca tine. Îmi vine să râd, dar nu o fac pentru că nu vreau să te simți jignit. Voi râde după ce ajung acasă. Ești de o naivitate antologică, dragă! Nu vezi că în lumea noastră cine vrea să urce își caută scară pe măsură...?

- Și dacă scara aceea este imorală și face mai mult rău decât bine?

- Cui face rău? Ție o să-ți faci bine, așa că mai departe ce te interesează? Cu moralitatea, cu care o tot dai tu înainte, este altă poveste. Știi cum este proverbul acela: „Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face”? Dar dacă ție îți place? Hm? Atunci cum este?

Râdea, sau doar scotea niște sunete ciudate ce imitau un hohot. Râsul acela din rărunchi, un râs vulgar, strident ca însăși figura din fața lui, îi râsuna în creier și-i zgâria dureros principiile. Acesta era omul care-i fusese prieten nedespărțit atâția ani! Acesta era omul cu care dorea să schimbe lumea în bine! Acesta era omul la judecata căruia ajunsese. Acesta era omul care împarte dreptatea fără să aibă nicio tangență cu ea. Privindu-l, cuvintele dascălului ezitau să fie rostite. „La ce bun să încerci să îndulcești un ocean cu un cub de zahăr?” se gândea zâmbind amar.

- Ai ajuns să dai interpretare și adevărurilor care ne-au orientat viața și pe care noi ni le-am adoptat ca principii. Nu cred că mai este ceva sfânt, de vreme ce limita dintre bine și rău o anulezi complet. Nu este posibil să nu înțelegi că gândind așa faci rău și ceea ce este mai grav este că o faci cu conștiința împăcată. Îți aduci aminte cum gândeam noi, că omul conștientizând răul făcut are șansa să nu-l mai facă, să se îndrepte, dar, dacă nici măcar nu-l conștientizează, este dezastruos pentru că va persista în rău, convins fiind că drumul lui este cel salvator.

- Prea le analizezi tu pe toate! Salvator! Da, salvator pentru propria persoană, că doar în fond și la urma urmei fiecare trăiește doar pentru sine. Ce? Ai văzut tu pe cineva să fi suferit sau să fi murit în locul altuia, cu excepția lui Isus? Eu nu sunt Isus, omule!

Politicianul vorbea privind în cealaltă parte, dar atingându-i umărul, așa cum face părintele când îi spune fiului cu îngăduința celui experimentat, care poate face deosebirea dintre bine și rău: „n-ai greșit, dragul meu, dar altă dată să nu mai faci asta!” apoi continuă pe un ton de superioară constatare:

- Faci filosofie de doi bani, așa cum o făceau cei din Antichitate. Acum sunt alte vremuri și alte... filosofii, alte doctrine... Lasă-i pe ceilalți cu ale lor! Dacă vrei, poți să răzbați și tu, dar nu așa! Tu aștepti „răspłata de apoi”, așa că mulțumește-te cu așteptarea... hi, hi... râde din nou cu gura știrbă parvenitul.

- Nu cred că este de răs! Cred că fiecare ar trebui să ne gândim că nu se știe măsura cu care ne vor fi măsurate faptele, dar cu siguranță că nelegiuirile și abuzurile vor fi grav sancționate.

- Cine va fi cel cu judecata? Păi tot noi suntem, frate!

- Există o judecată supremă, care nu se orientează după legile voastre. Acolo este adevărul și dreptatea.

- Bravo ție! Așa te vreau! Mulțumește-te cu asta! Lasă-ne pe noi cu judecățile noastre, că doar o singură viață trăim... Apropo, dacă tu crezi în judecata aceea, totuși, nu înțeleg de ce te macină gândul că a fost promovat cel care nu se încadrează în limite? Păi, ce? Suntem aici la patul lui Procust? Lasă că tu vei fi promovat după judecata despre care vorbeai mai înainte și în care crezi.

- Ești cinic! Nu știu cum ai reușit să te metamorfozezi într-un ticălos, că doar erai un prieten bun, un om cu principii morale solide. Erai înainte de toate un Om.

- Hi, hi! Și acum ce sunt? Dacă sunt un ticălos, de ce ai mai venit la mine? Ce poate să-ți facă un ticălos? Poate el să-ți facă dreptate? Nici vorbă! Nici nu vrea și... nici nu vrea.

- Am venit la cel care-mi era prieten. Am venit să văd cum se poate motiva încălcarea unui Regulament, pentru că este acolo un Regulament...

- Ești un naiv! Un mare, mare naiv! Repet asta până îți intră în căpățână. Păi, omule, Regulamentul este pentru cei ca tine! Oricât vă veți „înghesui” în articolele regulamentului respectiv, nu veți reuși să intrați

pe poarta aceea rezervată altora... Știi? Ai avut și tu o oportunitate, ba chiar două, dar le-ai refuzat. Știi tu! Te-am chemat să-mi fii consilier... să te am aproape... dar tu nu, tu nu faci politică! Nu știi că și tăcând faci politică? Ai avut oportunități, dar nu le-ai folosit, așa că, ce să-ți fac? Se spune că doar o dată în viață trece pe lângă tine „un cal galben” cu un corn în frunte...

- Adică un inorog...

- Mda, mă rog, așa i s-o zice, că doar tu ești cel cu doctoratul pe bune, ha, ha! Află însă că dacă nu pui șaua pe el, se duce și nu se mai întoarce.

- Și ce-ai fi vrut? Să stau pe aproape și să profit de licitațiile care să-mi aducă avere încât să-mi școlez progeniturile prin cine știe ce școli cu nume sonor? Să-mi „scarmăn” toate alea prin hotelurile și sălile, așa-numite, de studiu? Să mă ridic pe suferința altora? Nu! Asta niciodată!

- Nu știi că dacă nu dai, nu primești? Du-te la oricare magazin din lumea aceasta și vezi dacă-ți dă cineva ceva așa pe dai-boju. Nimeni! Nimic! Vrei să ai? Atunci, dai!

- Nu am ce să dau! Eu cred în adevăr, în bine și frumos!

- Bravo ție! Îmi vine să te aplaud, numai că nu ești pe scenă deschisă. Scena ta este închisă în utopia în care trăiești de o viață întreagă. Uneori s-a nimerit să ajungă și la tine câte un licăr din bunăvoința celorlalți. Doar atât. Nu te autoamăgi! Ești ca bietul Lazăr la masa bogaților... Și-apoi să știi că și sindicalistul are doctoratul...

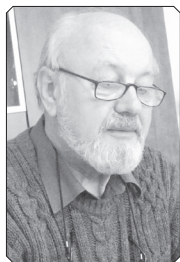
- I-a fost anulat titlul, deoarece a luat câteva fraze de ici, câteva de colo, le-a însălat și le-a făcut „operă”?

- Lasă, dragă! Nu a anulat nimeni nimic... Are co-pertă? Are tot ce trebuie pe prima pagină? Are numărul de pagini și culoarea potrivită? Are bibliografie? Are o recomandare cu „ecou”? De aici încolo, gata! Cine are timp și disponibilitate să citească toate tâmpeniile doar de florile cucului, vorba Chiriței? Unii spun că nu se bagă în a susține pe cineva, dar o fac și nu chiar discret. Alții își vând cuvintele pe valută! Ehe! Păi, dacă vrei să le arăți celorlalți cât ești de bun și de talentat, trebuie să rogi pe cineva, care are la beregată „microfon”, să pună o vorbă, să spună cât ești de special. Crezi că se vor ridica pigmeii să spună că nu este așa? Ia, să îndrăznească! Păi, le zboară „titlul” și caviarul de subsioară!

- Eu nu înțeleg ce tot îndrugi acolo! Eu eram nemulțumit că, deși mă încadrez în articolele regulamentului, am fost șters de pe listă, iar tu îmi înșiri verzi și uscate.

- Nu înțelegi și nu vei înțelege niciodată, pentru că nu suntem pe aceeași lungime de undă! Eu sunt sus, aici unde se vorbește așa-zisei elite, tu ești jos, acolo unde se tace, așa că, mulțumește-te cu cât este și, vorba aceea, „ciocul mic!”

Dascălul a înțeles că nu înțelege nimic din tot ceea ce se întâmplă dincolo de catedra lui, dincolo de ușa apartamentului lui, dincolo de rafturile bibliotecii lui...

Memoriile unui erou „anonim”

**[Dumitru Radu, „Omul” și
„Vremurile” în secolul XX]**

(continuare din numărul 194 al
revistei „Caiete Silvine” - penultimul episod)

Viorel TĂUTAN

Mărculescu se găsea într-un impas cu grupul fugarilor. Tratasă cu ei în numele meu. Totuși, voiau să vorbească nemijlocit cu mine. Prin urmare, aranjase o întrevedere cu doi dintre aceștia. Era nevoie de acordul și de prezența mea. Împotriva voinței mele, eram amestecat într-un plan care depășise varianta inițială. Am înțeles, deci, că, pentru a mă liniști, nu-mi rămânea altă soluție decât să accept întâlnirea cu persoanele respective și, în felul acesta, să-i determin în mod confidențial să renunțe la proiectul lor, dat fiind că se aflau în ghearele Securității.

Întâlnirea fusese programată de către Mărculescu pentru seara zilei următoare. Acesta îmi comunicase numele celor doi din grupul „deochiat”. Amândoi erau avocați și membri ai Partidului Liberal: Zizi Negrescu și, nu mai țin minte prenumele, Topârceanu. Pe primul îl cunoscusem superficial cu mult timp înainte. Era unul din băieții Generalului Aviator în retragere Gheorghe Negrescu. Chiar acum, în 2009, când scriu aceste rânduri, după câte am aflat de la o cunoștință din România, atât Generalul Negrescu, precum și fiul său, Zizi, nu mai sunt în viață. Dumnezeu să-i odihnească în pace!

I-am întâlnit, pe Zizi Negrescu și pe Topârceanu, în apartamentul lui Mărculescu, situat în Șoseaua Pandurilor. Întâlnirea a fost scurtă.

După protocolul prezentărilor, ne-am așezat pe scaune în jurul unei mese. I-am amintit lui Zizi că ne cunoscuserăm. L-am întrebat de tatăl său. Zizi mi-a răspuns că Generalul se simțea relativ bine. Apoi m-am referit la dorința lor de a părăsi țara clandestin, cu un avion, după cum le promisese dl Mărculescu. Am accentuat asupra faptului că o asemenea acțiune nu era chiar așa de simplă cum s-ar crede, datorită faptului că un asemenea avion pe care zburam eu în cadrul Companiei TARS era un bimotor al cărui echipaj era alcătuit din patru persoane: „Nu este posibil ca eu să pilotez și, în același timp, să-i imobilizez pe ceilalți trei membri ai echipajului! Deci, este imperios necesar ca măcar unul dintre cei trei să colaboreze cu mine. Deocamdată, însă, eu nu am niciun asociat între membrii echipajului meu, care ar fi dispus să colaboreze pentru a întreprinde o asemenea acțiune.

Luând în considerare această situație, am nevoie de o săptămână, sau chiar zece zile, pentru a vedea ce se poate face”. Zizi Negrescu era posesorul unei motociclete foarte mari și extrem de zgomotoase. L-am întrebat dacă venise la întâlnire cu aceasta. A confirmat: „Desigur!” „Aș dori să vă mai pun o întrebare, domnule Negrescu. Nu aveți impresia că s-ar putea să fiți urmărit de agenți ai Poliției, sau ai Securității?” „Nu e posibil, domnule, fiindcă îmi iau măsuri de precauție, privesc în stânga, în dreapta, în spate chiar, iar dacă observ ceva dubios, conduc de jur-împrejurul primei străzi pentru a-mi confirma dacă sunt sau nu urmărit de careva!”

Îi era dificil acestui om, în naiva sa ignoranță, să-și dea seama că era așezat la masă cu omul Securității, Mărculescu, secondat de mine-însumi, având tot timpul impresia că am țeava unui pistol în ceafă.

Am decis de comun acord să ne reîntâlnim peste o săptămână.

Chiar a doua zi am provocat o întâlnire cu unchiul lui Zizi, Comandorul Aviator Buca Negrescu, pe care îl cunoșteam foarte bine. I-am explicat în detaliu situația precară în care se găsea Zizi și colegul său, Topârceanu. I-am solicitat Comandorului să-i consilieze pe aceștia, pentru a derula formal o neînțelegere, o ceartă între ei, în prezența lui Mărculescu și a altora din grup și să declare că renunța la plecare pe motivul că nu au încredere în mine. Am insistat, pentru ca Buca să înțeleagă faptul că în grupul așa-zișilor fugari sunt infiltrați informatori ai Siguranței, mă rog, Securității. Cei doi să nu divulge în vreun fel că sfatul de a renunța la fugă vine din partea mea, fiindcă, în acest caz, libertatea mea ar fi, evident, în pericol.

Peste două zile, Comandorul Negrescu m-a înștiințat că Zizi provocase un mare scandal, a renunțat la fugă, dezorientându-i astfel pe ceilalți din grup. Însă, cum niciun secret nu poate fi menținut într-un grup din care fac parte, infiltrați, indivizi ce trec drept persoane confidente, lucrurile s-au liniștit pentru o perioadă. Eram, eu și Eugenia, neliniștiți, îngrijorați în permanență de propria noastră liniște și libertate. Am decis, prin urmare, cu tristețe, că era imperios necesar să ne abandonăm și noi țara și să ne stabilim în Vest.

În iunie 1948, eu și echipajul eram programați să zburăm de la București la Iași. După imbarcarea pasagerilor, la Băneasa, Siguranța a decis un nou control al pasagerilor, care au fost debarcați, arestați și

percheziționați. Agenții „brigăzii mobile”, viitoarea Securitate, fuseseră informați că anumiți pasageri aveau asupra lor arme, intenționând obligarea echipajului să deturneze avionul pentru a ajunge în Turcia. Într-adevăr, unul dintre pasageri avea asupra-i un pistol încărcat.

Datorită arestării pasagerilor, avionul era imobilizat în fața aerogării. Am decis să cobor împreună cu echipajul. Radiotelegrafistul, Neagu Ionescu, a refuzat spunându-mi că el preferă să nu coboare. Bineînțeles, l-am întrebat de ce. „Nu vreau să dau ochii cu pasagerii arestați!” mi-a mărturisit el. Am înțeles instantaneu refuzul de-a coborî. Așa deci, el era cel care, împreună cu brigada mobilă, organizaseră acea capcană pentru arestarea bieților pasageri. N-am fost deloc surprins. După o oră de întârziere, am decolat. Ajunși la Iași, conform programului de zbor al TARS, dormeam peste noapte acolo și ne întorceam la București în dimineața următoare.

Seara, l-am invitat doar pe radiotelegrafistul Neagu Ionescu să cinăm la un restaurant situat pe Dealul Copoului. Iașul, liniștit și impasibil zbuciumului omenesc, se așternea în fața privirilor noastre. Am cinat liniștiți, fără grabă. Îmi propusesem să-l conving, cu întreaga-mi capacitate persuasivă, că viitorul său ca element activ al Siguranței, la acțiunile nefaste ale lui Bultz, este foarte periculos. I-am prezis că va fi întrebuițat încă de multe ori de către acesta pentru a organiza capcane atrăgând victime care vor înfunda închisorile și vor fi utilizați ca sclavi în ocnele de sare. „Până la urmă, Bultz se va debarasa și de tine!”, i-am spus. „Cum așa?” m-a întrebat privindu-mă surprins. Pentru a-l convinge de primejdia în care se afla, i-am amintit accentuat tensiunea dintre Soviete și America pe tema blocării Berlinului.

Am continuat să-i explic: „Fără îndoială că, dacă situația se va schimba și se va produce în România o eventuală schimbare de regim, așteptată de o substanțială parte a populației, el-însuși, Neagoe Ionescu, va fi sacrificat totuși, pentru că «mercenarilor» nu le va conveni să aibă martori dintre foștii colaboratori, la procesele unde vor fi judecați pentru ororile trecutului”. „Bine, Radule, însă dat fiind faptul că am fost obligat să mă asociez lui Bultz, ce pot face acum?” se panicase Neagoe.

Înainte de a răspunde întrebării sale, i-am dat următoarea informație: „Sunt sigur că știi, Bultz a încercat să mă oblige și pe mine să atrag într-o cursă un grup, dar am refuzat!” „Da, știu”, îmi răspunse Neagoe, și a continuat. „Știi de numele tău – cu acel grup în care se găsește și Zizi Negrescu”. „Cum de-l cunoști pe Zizi...?” „Mi-a fost coleg de liceu, dar acum, acel grup este dezorientat fiindcă Zizi nu mai vrea să fie părtaș la acțiunea lor”. „Cum așa?!” fac eu pe inocentul. „Fiindcă Bultz este convins că Zizi a fost avertizat de careva, că Mărculescu e omul Siguranței și el, Bultz, caută acum pe altcineva în locul lui Zizi”.

Noul aspect al situației, relevat de informația obținută de la Neagoe, îmi confirma îngrijorarea; Bultz va deduce că numai eu aș fi putut produce această confuzie. Era, deci, absolut necesar să mă pun la adăpost părăsind țara. „Sunt foarte îngrijorat în privința soartei mele, i-am mărturisit lui Neagoe. Prin urmare, voi părăsi țara împreună cu Eugenia”. Pe soția lui Neagoe o chema Adriana. Nu aveau copii. Era contabil și trăiau confortabil. El înțelesese foarte bine sensul conversației noastre. M-a întrebat: „Radule, spune-mi, te rog, cum vei reuși să părăsești țara împreună cu soția ta?” L-am fixat cu privirea: „Voi pleca pilotând avionul, ca de obicei, având printre pasageri pe Eugenia și, sunt sigur, soția ta Adriana va fi mulțumită să fie printre pasagerii mei”. „Cum, adică, ce vrei să spui?” m-a întrebat el surprins. „Fiindcă sunt sigur, dragă Neagoe, că tu îmi vei ajuta, ca radiotelegrafist, să părăsesc țara în acel avion”. După aproximativ cinci minute de gândire, Neagoe mi-a răspuns: „Radule, sunt de acord cu tine, fiindcă plecând, va fi cea mai indicată manieră de a ne debarasa de coșmarul pe care îl trăim aici!”

Departamentul de Operațiuni al Companiei simplificase sistemul de programare al zborurilor, întrebuițând constant echipaje fixe, și programau de asemenea frecvența zborurilor zilnice la începutul fiecărei luni pentru cele 30 sau 31 de zile ale lunii respective.

În cursul lui iunie 1948, în care ne aflam, eu și echipajul aveam să zburăm de la Iași la București. Între 11 și 15 ale acestei luni, mai aveam de executat două zboruri lipsite de importanță, însă în data de 16 iunie eram programați să zburăm de la București la Arad, cu escală în Timișoara. În Arad urma să ne odihnim peste noapte, iar în dimineața următoare să ne întoarcem la București prin Timișoara.

În seara aceea de 9 iunie 1948, în Grădina restaurantului din Dealul Copoului din Iași, cu programul nostru de zbor în mână, i-am demonstrat lui Neagoe că momentul sigur pentru noi de a părăsi România va fi acel zbor; după decolarea de pe aeroportul din Timișoara, să virăm către Vest, să traversăm Ungaria și Austria și să aterizăm în Zona Americană din Europa occidentală. „Bine, Radule, dar cum vom proceda noi să le îmbarcăm în avion pe soțiile noastre?”

„Destul de simplu. Tu știi că Eugenia a fost adusă pe lume în județul Arad. De când suntem căsătoriți, în fiecare vară, ne petrecem vacanța anuală în comuna ei natală din munții Zarand. Voi cere, deci, Companiei noastre autorizația de a o lua pe soția mea în avion până la Arad, pentru a-și petrece vacanța de vară în Munții Zarand. Sugerez ca Adriana, soția ta, să voiajeze cu trenul, cu o zi înainte de fuga noastră, deci 16 iunie, la Timișoara. Acolo să cumpere bilet de avion pentru zborul nostru obișnuit de la Timișoara către București. Cum noi vom ateriza la Timișoara

pentru imbarcarea pasagerilor localnici, soția ta se va imbarca și dânsa în avion”.

„Până aici totul este simplu și clar, însă noi, chiar acum, decidem ce să facă Adriana, fără să știe nimic din ceea ce plănuim noi. S-ar putea întâmpla ca Adriana să nu se asocieze aventurii noastre, deci să rămână aici”.

Ar fi foarte grav ca Adriana să rămână aici! Tu știi bine ce se întâmplă cu soțiile celor care părăsesc fradulos țara!”

„Ce anume?”

„Soțiile sunt, de obicei, violate de zbirii Securității, sunt date afară din propria casă și, de asemenea, înfundă pușcări. Totul depinde, acum, de tine, Neagoe, în a o convinge pe Adriana de riscurile pe care le are de înfruntat rămânând aici”.

Așa cum vedeam eu situația, era imperativ necesar ca Adriana să accepte să vină cu noi, fiindcă soția rămasă în țară informează Securitatea despre planurile soțului ei și totul se transformă într-o veritabilă tragedie.

La reîntoarcerea din Iași, a doua zi, cum spuneam, pe Aeroportul Băneasa ne aștepta Directorul General al TARS, colonelul Korotkov, împreună cu Directorul de Operațiuni, Pavlovsky. I-am rugat să-mi autorizeze imbarcarea soției mele, pentru destinația Arad. Mi-au dat acordul imediat. După trei zile, Neagoe, care beneficia de încrederea lui Bultz și a lui Flin-tea, m-a informat că agentul provocator Mărcules-

cu reușise să-l ademenească pe un medic din grupul căruia îi aparținuse Zizi Negrescu, să-i convingă pe ceilalți din „Grupul Fugarilor” că trebuie să ia legătura cu mine, prin Mărculescu, pentru a continua să reia organizarea „evadării” lor. Mi se confirma astfel prezidiunea că Bultz va recruta o altă persoană care să le stimuleze arestarea. Pe de altă parte, îndărătnicia acestuia în executarea planului de acțiune, precum și refuzul meu de a colabora, îmi justifica proiectul, care devenise și al lui Negrescu, de a părăsi cât mai curând posibil țara. Totul fusese proiectat; Neagoe vorbise cu soția sa și o convinsese că trebuie să plece cu noi.

Prin urmare, fiind informat de către Neagoe că Bultz își va reactiva planul, n-am fost deloc surprins când, în 13 iunie, seara, Mărculescu a trecut pe la mine și m-a invitat la un restaurant, pentru a ne întâlni cu „anumite persoane” din grupul „fugarilor” dirijat de el. Bineînțeles că nu-mi permiteam să refuz. Acolo ne-am întâlnit cu doctorul Popovici, care preluase responsabilitatea conducerii, după refuzul lui Zizi.

Doctorul venise cu soția sa. După cum spunea Mărculescu, trebuia să vină încă două sau trei persoane. Conversația trenea greoi. Eu, însă, i-am repetat acestui doctor cam tot ce spuseseam și la întâlnirea cu Zizi Negrescu. În esență, „nu aveam niciun membru de echipaj asociat, astfel încât, pentru moment, nu putem estima cât timp îmi va trebui până voi clarifica totul”.

(va urma)

În Colecția Echinox, coordonată de Horia Bădescu, Ion Pop și Eugen Uricaru, a apărut antologia de poeme „Secunde melcului” de Ion Urcan. Cu o prefață semnată de Ion Pop și o copertă ilustrată de Ileana Urcan (detaliu din „Pasărea lunii”, acuarelă), cartea comemorează un an de la moartea poetului, fiind publicată sub egida Complexului Muzeal Bistrița-Năsăud.

„Ion Urcan atinsese cu a doua sa carte de poeme o cotă înaltă a maturității creatoare, asigurându-și mai mult decât oricând mari și uneri spectaculoase libertăți, atât în registrul cotidian al expresiei, cât și în spațiul ludic, rafinat și inventiv, în care «operatorul limbajului» dovedea eminente calități de modelator al materiei verbale. Întrerupt brutal într-un moment de vârf, scrisul său lasă, dincolo de marea tristețe provocată de dispariția sa fizică, destule pagini rezistente, de autentică vibrație lirică și de marcă stilistică originală.” (Ion Pop)

Ion Urcan s-a născut în 21 sep-

tembrie 1955, în satul Luna, județul Cluj. A absolvit Liceul la Câmpia Turzii, secția umanistă, în 1974, apoi Facultatea de Filologie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, specialitatea Limba și literatura română – Limba franceză (1979). A fost redactor la revista „Echinox” între 1976 și 1979. Doctor în filologie la UBB, cu o teză dedicată lui Ion Budai-Deleanu (2002 – avându-l ca îndrumător pe V. Fanache). Între 2004 și 2008, lector asociat la Universitatea de Nord Baia Mare. Între 2008 și 2009, inspector de specialitate la ISJ Bistrița-Năsăud. A publicat volumele: „Ad usum Delphini” (versuri), Ed. Echinox, 1994; „Opera literară a lui Ion Budai-Deleanu”, Ed. Casa Cărții de Știință, 2004; „Contexte ale Țiganiadei”, Ed. Paralela 45, 2010; „O seară la restaurant” (versuri), Ed. Charmides, 2016, precum și eseuri, interviuri, traduceri din limba franceză, cronici și recenzii în reviste literare din țară. A fost muzeograf la Mu-

zeul Județean Bistrița-Năsăud și profesor de liceu la Bistrița. Ion Urcan a încetat din viață în 21 martie 2020.

Vasile George Dâncu
Editura Școala Ardeleană

Șapte povești din Țara Silvaniei*

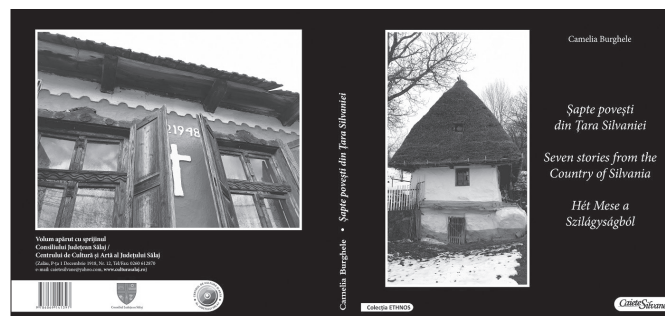
Camelia BURGHELE

Când viața bate filmul și povestea satului bate orașul

Generația mea de etnografi de teren este, cu certitudine, ultima care va putea prelua informații despre satul tradițional de la ceea ce am numit „martorul de rang I”, adică martorul direct la evenimentele pe care le repertoriem ca făcând parte din cotidianul și/sau sărbătorescul rural tradițional. Generația următoare de etnologi (sau de etnografi, dacă această meserie va mai exista, ea fiind indisolubil legată de teren și doar în subsidiar de birou) va sta de vorbă, în cazul cel mai fericit, cu copiii acestor martori de rang I, adică cu martori de rang II (sau, în cazul nepoților, de rang III), care vor răspunde întrebărilor cu formula: „îmi povestea mama/tata” sau „îmi povestea bunica/bunicul”, fără ca ei să fi fost vreodată părtași sau spectatori, măcar, la evenimente. Vom fi, așadar, privați de informațiile prelevate direct de la sursă, și vom prelua totul după o prealabilă „traducere etnografică”, filtrată în mod subiectiv și, probabil, deseori, neprofesionist, de urmașii martorilor de rang I.

Etnologia de urgență nu este, așadar, o sintagmă frumoasă, europeană, la modă, ci un crez, un deziderat, o misiune, o necesitate stringentă.

Volumul de față este o pledoarie pentru o *preumblare* prin satele sălăjene; mama mea îmi povestește: *când eram eu fată, în Valcău, fetele se preumblau duminica, după vecernie: se duceau una la alta, ieșeau la plimbare, cum s-ar zice azi. Se preumblau și ceilalți: făceau o plimbare până la mătușa din deal, până în capătul satului să te vezi cu o pretenă, până la vale să vezi dacă nu o rupt valea răkițile, poate până la o cumnată, pă ominie... era o bună ocazie pentru oameni să-și observe satul, casele, ulițele, curțile, se mai*

opreau pă o laviță și mai ziceau sau ascultau câte o poveste; asta era *preumblarea*, duminica și în sărbători¹.

Studiul de început, articulat metodologic în sfera antropologiei culturale, sugerează că volumul este, totodată și un fals tratat de turism, sau, poate, unul de turism cultural: satul actual românesc și, deci, și cel sălăjean, se relevă antropologului într-o dinamică dintre cele mai spectaculoase: după ce i s-a declamat iminenta neantizare, condamnat fiind fie la urbanizare, fie la părăsire, acum apar sate sezoniere (cu case vechi transformate în case de vacanță de bogații orașelor, dar populate doar în timpul concediului), sate turistice (cu case transformate în pensiuni, retreat-uri, popasuri, șuri, curți, resorturi, moteluri, frecventate de turiștii care nu prea au de-a face cu satul vechi), sate făloase (refăcute de migranții la generația a doua, de obicei prin ridicarea unei case imense în curtea vechii case părintești), sate muzeificate (cu „case de oaspeți” în care turiștii au parte de mici fragmente de viață patriarhală idilizată, bine „lucrată” de un designer specializat, în stil vintage) și, în fine, de sate „ruralizate” cu adevărat de câțiva locuitori urbani care au decis, în mici grupuri, să se mute la țară, să refacă vechile case și să trăiască efectiv acolo, configurând mici nuclee de ruralism comunitar sustenabil.

Dar Sălajul încă mai are case vechi și povești pe măsură; de aici – îndemnul la o *preumblare* sau la o *retrage-re turistică*, văzute ca un soi de loisir, de vacanță nostalgică, de plimbare „la țară” într-o sâmbătă însorită, de vedere „la pas” a ulițelor și țăranilor lor, adică un „re-treat” prin satele încă „originale” ale Țării Silvaniei...

Dar să nu uităm: povestea e imboldul *preumblării*, de fapt. Nesfârșitele povești ale femeilor din satele sălăjene. Șapte, cele care mi-au fost cele mai dragi, pot fi ascultate în volumul de față.

A patra poveste, fabuloasă, tainică, spusă șoptit, cu frică, așa ca în „lecția despre strigoii” a unei bătrâne din Peceiu, unde lumea magicului se relevă

subtil, dar absolut spectaculos, la nivel de narațiune cu inflexiuni fantastice, scoțând la iveală un imaginar savuros, bogat în personaje fantastice, construit gradual, sub semnul pericolului iminent, un imaginar menit să explice tot ceea ce în orizontul de cunoaștere al țăranului din satul tradițional românesc scăpa logicii și rațiunii fixe.

Poveștile vorbesc despre o lume de demult, dominată de o insecuritate indusă magic, așa cum ne-o relevă într-o remarcabilă lecție de imaginar magic lelea Iozafină a Mitru Toderii din Peceiu, care are o viziune extrem de limpede asupra structurilor interne ale imaginarii magic, în care ființele fabuloase (duhuri, strigoi de toate tipurile) trăiesc într-o lume similară cu a oamenilor și care se intersectează masiv cu cea umană. Granițele între cele două lumi, naturală și supranaturală, sunt, în viziunea lelei Iozafine, foarte laxe, iar pericolul generat de intruziunile magicului malefic în cotidianul uman sunt perpetue și continue. Orice om, în orice moment, poate avea neșansa de a se găsi într-un loc încărcat cu potențial malefic; de aceea, oamenii trebuie să fie atenți, mereu în alertă și mereu pregătiți cu mijloace magice sau religioase de apărare, mergând de la un banal fir roșu legat la mână copiilor sau purtarea unei iconițe în ghiozdanele de școală, până la consultarea unor performeri de contra-magie, de descântat magico-terapeutic sau de dez-vrăjire, cum ar zice etnologii francezi. (...)

Suntem introduși într-o atmosferă terifiantă, în ambianța unei lumi pe care ascultătorul contemporan o receptează ca ficțională, dar care îi este deja familiară, culmea, nu din cunoștințele sale potențiale de etnografie, folclor sau antropologie culturală, ci mai degrabă din împrumuturile culte ale cinematografului actual, avidă de subiecte cu substrat magico-mitic, prelucrate în grilă modernă, de tipul „Stăpânului inelelor” sau a serialului „Harry Potter”. (...)

Această trăsătură a vremurilor de demult – pericolul iminent indus magic de care nu puteai și nici nu prea știai cum să te ferești (*numa nimereai*) și care domnea pretutindeni (*multă lume făcea*) creează un sentiment de insecuritate pe care interlocutoarea mea îl trăiește dramatic și îl amplifică prin exacerbara trairii de

neputință umană în fața maleficiilor de orice fel, venite din cele mai diverse părți, chiar și de la persoane care, teoretic, ar trebui să fie în afara oricărei bănuieli, pentru că erau, ziua, oameni ca toți ceilalți, vecini, prieteni, parteneri la munca pe câmp. (...)

Personajele acestei lumi fantastice, deseori tenebroasă, sunt strămoșii populari, tradiționali, ai elfilor, centaurilor, zânelor, vrăjitoarelor din producțiile literare sau cinematografice ale prezentului modern; este vorba despre strigoi, Fata Pădurii, vrăjitoarele care pot duce laptele, sau duhurile necurate și animalele fabuloase în care se transformă oamenii-strigoi; plaja personajelor este una largă, mergând de la vrăjitoarele pricepute, femei obișnuite, dar posesoare ale unor învățături magico-malefice care, conform analizei antropologice moderne, sunt mâinate de invidie și răutate și generează maleficii în mod intențional² (*Ieste și care o făcut special, care s-o ocupat cu așe ceva sau O fost care o dus laptele la vacă, care s-o ocupat cu așe ceva*) sau pot manipula destinul încercând să forțeze soarta omului (*O fost care o știut, să zăcea că mereau la vrăjitoare, pân tâte satele*), până la ființe mitice de tipul aparițiilor periodice (*S-o auzit și de Fata Pădurii*) sau a acelor întruchipări ale răului care sunt cunoscute în satele Ardealului sub numele de strigoi, cu amendamentul interlocutoarei noastre că *străgoi erau bugăți*.

Mecanismul de acțiune magică, în dublu sens, „vrăjirea” și „dezvrăjirea” cum sunt cunoscute cele două acțiuni magice complementare în terminologia etnologică europeană sunt, de asemenea, magistral explicate de protagonista lecției de magie. Descrierile la nivel de imaginar fantastic construiesc tipare de o acuratețe rară în descrierea mecanismului magic, până la vizualizarea sa extrem de facilă în mintea noastră, a ascultătorilor; notabilă ni s-a părut, de exemplu, descrierea efectului deochiului până la bariera fizică (și nu doar simbolică) a firului roșu legat la mână copiilor: *Să punea fir roșu pă la mână, și rămână diuăkiu acolo. D-aceie l-o pus acoale firu, că căci s-o uitat cineva și o vrut și te diuată, s-o oprit diuăkiu acolo, la firu ala roșu, nu o mări mai departe*. Explicațiile logice țin, desigur, de orizontul mental al țăranului simplu și al climatului magic în care acesta și-a trăit cea mai mare parte a vieții, dar pe noi ne-a

fascinat acuratețea surprinderii imaginii în derulare și a mecanismului interior de transmitere a forței magice a celui care deoache, dar a căruia forță se oprește la întâlnirea remediului magico-ritualic – firul roșu de la mâna copilului, neputând penetra, astfel, starea de bine a copilului sau corpul său, pus la adăpostul nu doar simbolic, ci și fizic, al firului roșu de la mână. (...)

Sângiorzul și Sântandreiul, cele două momente de urgență maximă în activitatea strigoilor, oferă și cadrele cele mai potrivite pentru o apărare pasivă, prin acțiunea de contracarare mediată de cele două ingrediente magice imbatabile în protecția caselor și oamenilor: *rugul*, în spinii căruia strigoii nu riscă să se rănească și *usturoiul (aiul)*, care îi deranjează cu mirosul lui înțepător: *să puneau la Sânjorz rug la ferești și nu între relele d-astea și strâgoii în casă și să puneau la ferești și uși și nu să baje relele alea în casă și și nu aibă putere. Și să făcea și să unjea cu ai, să tăt făceau cu aiu. Acolo unde o făcut oaricine cu ai și o știut, ala nu intră păstă el, păstă ai. Atunci, la Sângiorz, să ferea mai tare lumea, că era o zî, numită atunci, când să făcea și să ferea lumea de strigoi. (...)*

A trăi într-o asemenea lume impregnată de magie însemna a conviețui volens nolens cu aparițiile răului și cu efectele acestuia și genera o stare defensivă cotidiană, ale cărei relatări sunt la fel de dramatice: *să ferea fiecare*, mai ales din cauza ratei mari de ineficiență a acestei stări defensive: *da ne mai știam unu pă altu și ne mai feream*. În aceste condiții, soluția finală pare a fi apelul la divinitatea creștină supremă și consolidarea credinței în puterea ei absolută: *Lasă-te în voia lui Dumnezeu, că la ala nu-i poroncește nime*.

Interlocutoarea noastră își construiește întregul discurs despre imaginarul fantastic și reflexele acestuia în mentalul colectiv pe două planuri, expuse sintetic prin suprapunerea a două universuri diferite: cel al poveștilor despre strigoi, a narațiunilor fantastice,

asa cum circulau acestea în lumea satului – *Să zăcea că erau strâgoi...* – și cel al realității concrete, așa cum și-o asumă personal povestitoarea: *... și și era. Strâgoi erau bugăți*. Nota de credibilitate este conferită de această conexiune indubitabilă între cele două planuri, conexiune la care personajul nostru aderă complet, fără rezerve, total: nu doar că lumea vorbea în general despre existența strigoilor, ci chiar ea, personal, este cea care ne oferă garanția credinței sale în existența strigoilor: *și și era. (...)*

Notabil este faptul că strigoii vii, potrivit tradiției notată de o serie de culegători de folclor – analizată în studiul pomenit mai sus – arată la fel ca oamenii obișnuiți, limitând mult posibilitatea de a fi recunoscuți, astfel încât observațiile critice ale bătrânei din Peceiu – Sălaj se pliază perfect peste un tipar mental general românesc care generează, din cauza marii dificultăți a detectării strigoilor vii, o stare de pericol pe care relatarea analizată de noi o ridică la rang de context definitoriu. (...)

Să recapitulăm expunerea faptelor: inițial, personajele despre care vorbim erau oameni obișnuiți, la fel ca toți ceilalți: *dintre oameni, dintre noi, așe ca tătă lumea, așe era cu strigoi aciie. Strâgoii aciia așe-s*. Și, brusc, intervenea ceva nespecificat – dar sugerat: dorința de a face rău: *făcea fiece* – care declanșa un declin în urma căruia oamenii obișnuiți se metamorfozau în strigoi: *tătă zuua lucru cu tine și ne înțelejem și nu știu io ce bai ai tu și numa să dădeau păstă cap și să făceau strigoi*. Procedul de metamorfozare era unul extrem de simplu, cvasiprezent în basmele populare românești fantastice: *să dădea păstă cap și să făcea fiece animale*. Simplu, rapid, eficient.

Asemeni celebrului exemplu propus de scriitoarea J. K. Rowling în cazul basmului fantastic modern ce îl are ca protagonist pe Harry Potter, unde există două lumi paralele, una a oamenilor obișnuiți, comuni, normali și alta a vrăjitorilor, oarecum paralelă cu prima, dar organizată până în cele mai mici detalii după cea a oamenilor obișnuiți, și în relatarea lelei Iozaфина, personajele lumii imaginare își consumă timpul cotidian similar nouă și sunt organizate întocmai ca în lumea reală: *aciie*

așe umbla și să înțelejea unu cu altu și voroveau așe cum vorovim noi aci, amu. Apoi, ni se spune, erau oameni cu familie; mai mult, paradoxal, dedublarea putea atinge cote maxime în raport cu credința și învățăturile bisericești, pentru că în viața lor diurnă, strigoii erau oameni care frecventau biserica, pe când în viața lor nocturnă, făceau numai fărădelegi: *când erau oameni, să duceau și la beserică, că erau oameni, nu avea ei cu nimeni nimică, nici cu beserica*. Chiar și în organizarea la nivel de familie sau mai departe, în cea comunitară, strigoii se perpetuau pe spițele de neam, întocmai ca oamenii normali: *erau din neam strâgoii; nu era din tăta casa, să ducea pă neam: unde o fost oaricare, s-o mutat oaricare în altă casă, cum s-o măritat or așe, și s-o dus și acolo*. Ierarhia interioară era la fel de bine stabilită ca în societatea umană, în care unii sunt șefi, iar alții sunt subalterni, într-o rețea socio-umană dictată de interese personale, de grup sau generale: *că doară strâgoii erau în bună legătură unu cu altu, să înțelejau; câte unu era șef, dus-o ce o vrut; să știau ei unu pă altu bine și să tâlneau și să înțelejau care ce și facă, cum vorovesc io cu tine...* Și tot la fel ca oamenii, aveau locuri de întâlnire preferate; desigur, la o analiză etnologică la nivel de reprezentări simbolice și structuri arhetipale asumate cultural regăsim spațiile standard de manifestare a imaginarului malefic: răscrucile de drumuri și locurile pustii din marginea hotarului: *umblau la răscrucile de drumuri, când au ei rândul lor, când să tâlnesc ei*. Acolo era rândul lor, erau unde era grădina Crăsnii, era om zuua și să făcea strâgoi noaptea, și tu l-ai văzut uom și el să făcea în tăte formele. Așe, dacă ieși dân sat, câtă pomii acii, adică acele locuri reclamate de performarea magiei negre și denumite „spații calificate”³.

Tiparul strigoiului predestinat, posesor al unei mici cozi, este pomenit, de asemenea; mai mult este creionat exemplar contextul în care oamenii normali în principiu, dar cu coadă, se pot reîncarna în strigoi; transgresarea se petrece noaptea, în urma unui procedeu instantaneu în urma căruia apar în mod magic animale sălbatice (nu domestice!) care au, practic, puteri nelimitate: *să făceau strâgoi, noaptea, numa vedeai că îi oarice animal*. Aveau coadă, on pic de ciot, nu chiar coadă. *Erau oameni și să făceau tăt felul de animale sălbatice și făceau ce o vrut. (...)*

Dualitatea absolută a strigoiului, generată de metamorfozele sale, conduce la o anumită teatralitate a acestui personaj malefic, foarte bine intuită de naratoarea populară: *când erau oameni, să duceau și la beserică, că erau oameni, iar apoi să făceau strâgoi, noaptea; altfel spus, erau oameni și să făceau tăt felul de animale sălbatice*. Ei sunt caracterizați de vocabula „între”; adică, deși separația dintre lumi caracterizează realitatea, ei sunt doar pe jumătate în amândouă locurile, iar astfel de personaje care, sfidând ordinea naturii supraviețuiesc în ambele lumi, îi așază printre marginali, stârnind sentimente de frică, angoasă, groază, nedumerire, teamă, și sunt catalogați ca agenți ai răului, ca ființe malefice, ca entități cu puteri dintre cele mai distructive.

Deducem că, practic, toate cele trei momente de cotitură din viața omului, generând tot atâtea seturi de rituri de trecere aferente, sunt determinante în apariția, existența și conduita strigoilor; la naștere, eventualele disfuncții trebuie să fie urmate de corectarea rituală practică de moașă (cea care veghează asupra îngropării placentei, tăierii eventualei cozi, închinării copilului încă nebotezat dacă acesta dă semne de boală pentru a nu muri nebotezat, mulțumirii ursitoarelor și punerii firului roșu la mâna nou-născutului, dar și a respectării normelor de protecție a mamei – lăuze); aflăm, de la lelea Iozafina din Peceiu că oamenii – strigoi se pot căsători și se pot muta în alte familii sau comunități prin intermediul căsătoriei, perpetuând acolo spița de neam de strigoi; de asemenea, neîmplinirea vieții, consumarea parțială a trăirii și/sau sexualității pot genera dorința de reîntoarcere a celui nelumit printre cei vii; în fine, eventuale greșeli în desfășurarea ritualurilor funerare (nerespectarea normelor cutumiare, trecerea unei pisici peste cadavru, neoferirea ofrandelor/pomenilor) pot dezvălui moartea în ipostaza sa de pericol atât pentru vii, cât și pentru morți, iar oamenii încearcă anihilarea morții periculoase prin nunțile simbolice⁴; mentalul colectiv românesc oferă așadar porțițe specifice adiacente fiecărui rit de trecere pentru apariția morților vii, dar practicile cutumiare oferă și remedii pentru anihilarea acestora sau, cel puțin, pentru protecția oamenilor simpli. (...)

* Fragmente din volumul *Cameliei Burghеле, Șapte povești din Țara Silvaniei*, apărut la Editura Caiete Silvane, Zalău, 2020.

Evoluția socio-demografică a orașului Șimleu Silvaniei (I)

Marin POP

Continuăm serialul nostru dedicat orașului Șimleu Silvaniei, la împlinirea celor 770 ani de la prima atestare documentară, cu evoluția socio-demografică a orașului, începând cu secolul al XVI-lea, până în zilele noastre.

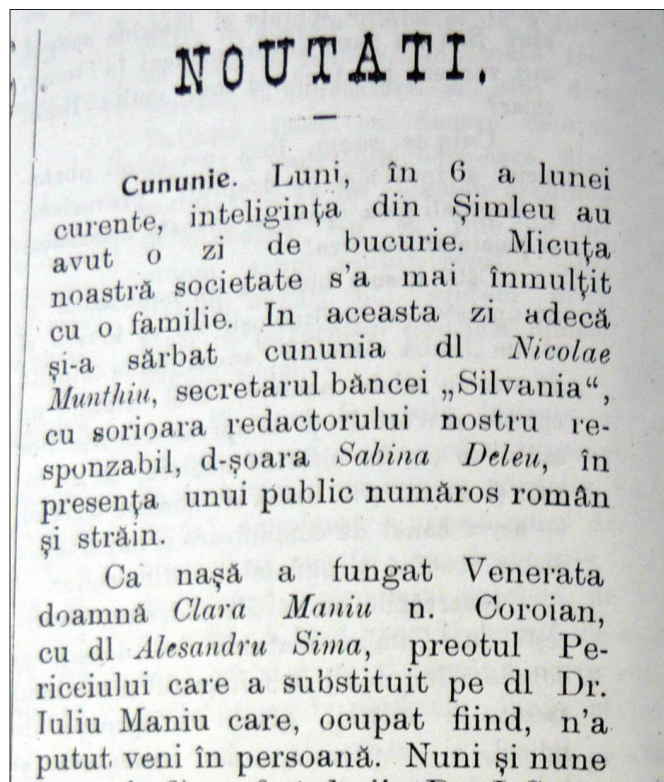
Orașul Șimleu Silvaniei a fost atestat în anul 1251 sub denumirea de Vathasomlyova. De-a lungul timpului a purtat următoarele denumiri: Vathasomlyowa – 1258; Sunlow – 1319; Somlo, Somlyo – 1341; în anul 1429 devine târg și este cunoscut sub denumirea de opidum Somllyo; Somlio – 1530; Somylo – 1553; Somlio – 1585; Simyló – 1850; Szilágy-Somlyó, Șimleu – 1854¹.

Primele date referitoare la populația orașului Șimleu Silvaniei le avem din preajma anului 1600. La vremea respectivă, Șimleul avea 47 ½ porți și o populație de 705 locuitori. Spre comparație, orașul Zalău avea 90 de porți și 1.350 locuitori, Cehu Silvaniei 80 de porți și 1.200 locuitori, iar Jiboul doar 18 porți și 360 locuitori².

După includerea Principatului Transilvaniei în Imperiul Habsburgic, noile autorități de la Viena au văzut nevoia de a efectua o conscripție generală a populației, cu scopul de a afla numărul sesiilor locuite și al celor părăsite. După o încercare nereușită în anul 1696, pentru comitatul Crasna va fi întocmită o conscripție generală în anul 1720, urmată de înregistrarea generală a familiilor sătești în 1721-1722. Conform conscripției, în Șimleu existau 73 nobili, 21 iobagi, 20 jeleri cu casă, 8 jeleri fără casă, 23 copii peste 14 ani și 26 sesii. Numărul familiilor era de 122, iar numărul sesiilor părăsite era de 13. Referitor la zestre de animale, în Șimleu se creșteau 38 cai, 130 boi de jug, 117 vaci, 67 juninci peste doi ani, oi-capre un singur animal, 114 porci și 71 stupi de albine³.

În perioada 1784-1787 are loc primul recensământ general al populației din întreaga Transilvanie, realizat la comanda împăratului Iosif al II-lea. Evident că scopul recensământului a fost acela de a cunoaște forța de muncă existentă în Imperiu, cu scopul de a o folosi atât în plan economic, cât și militar. Totodată, pentru a stabili impozite, în special nobilimii transilvănene, care s-a opus cu îndârjire efectuării recensământului. Recensământul a durat mai mult și datorită faptului că aproape întreaga Transilvanie a fost cuprinsă de răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan.

Pentru noi, însă, datele recensământului au o valoare istorică deosebită. Avem astfel posibilitatea de a ne face o imagine asupra evoluției socio-economice

Căsătorie în Șimleu - Sabina Deleu cu Nicolae Munthiu

și demografice a localităților sălăjene. Din datele recensământului rezultă că în orașul Șimleu Silvaniei existau 476 case și 501 familii. Structura populației era următoarea: populația locală – 2278; plecați – 3; veniți – 6; nr. populației prezente – 2281; bărbați căsătoriți – 461; necăsătoriți – 677; total bărbați – 1.138; nr. femeilor – 1.140; preoți – 13; nobili – 67; funcționari – 6; orășeni – 40; țărani – 0; moștenitorii țăranilor sau orășenilor – 29; jeleri – 434; alții – 93; militari lăsați la vatră – 3; copii între 1-12 ani – 353; între 13-17 ani – 100; total bărbați – 1.138⁴. După cum se poate observa, tabelul se încheie prin a evidenția, încă o dată, numărul de bărbați. Probabil că se dădea o mare importanță bărbaților, fiindcă ei erau folosiți atât din punct de vedere economic, cât și militar.

La mijloc de secol XIX, în anul 1850, orașul Șimleu Silvaniei avea 756 case și o populație de 3.455 locuitori. După naționalitate, 785 erau români, 2.396 maghiari, un sas, 19 germani, 47 țigani, 25 armeni, 181 evrei, alții – 1. După sex, 1.683 erau bărbați și 1.772 femei. Numărul bărbaților căsătoriți era de 651, 970 erau necăsătoriți, 62 văduvi și 225 incorporabili, cu vârsta între 17 și 26 de ani. Din cele 1.772 persoane de sex feminin, 655 erau

căsătorite, 893 necăsătorite și 224 văduve, de unde rezultă că speranța de viață era mult mai mare la femei decât la bărbați. După religie, cei 785 de români aparțineau cultului greco-catolic, 1.217 maghiari se declarau romano-catolici, iar 1.263 reformați. Mai existau 6 persoane care se declarau evanghelici, 3 unitarieni și 181 izraeliți, adică populația de origine evreiască. În oraș existau 345 capete bovine și 110 cai⁵.

Peste 30 de ani, conform recensământului din anul 1880, numărul de case a ajuns la 892, iar populația la 4.189 locuitori, din care doar 1.810 alfabetizați. După limba maternă vorbită, 647 persoane se declarau români, 3.372 maghiari, 26 germani, 9 alte naționalități, 132 persoane cu limba maternă necunoscută, probabil țigani și 3 străini. După religie, ortodocși – 1, greco-catolici – 723, romano-catolici – 1.384, reformați 1.282, evanghelici – 15, izraeliți 782, alte religii – 2⁶.

Comparând datele cu recensământul din anul 1850, putem constata următoarele: nu toată populația de etnie română și-a declarat naționalitatea, la presiunea regimului dualist austro-ungar, instaurat după anul 1867, sau din alte interese materiale; o creștere spectaculoasă a populației de etnie evreiască (în doar 30 de ani, de la 181 persoane, la 782!), probabil pe fundalul unei migrații dinspre Europa Centrală și de Vest, unde aveau de suferit?; populația de origine evreiască se declara de naționalitate maghiară; în acest context, este foarte greu de aflat numărul real al populației maghiare, eventual după apartenența religioasă.

La început de secol XX, conform recensământului populației din anul 1900, Șimleu Silvaniei avea o suprafață totală de 7.886 jugăre. Numărul caselor a crescut la 965, iar populația la 5.658 persoane. După limba maternă, 1.095 persoane se declarau vorbitori de limbă română, 4.360 maghiară, 95 germană, 6 slovacă și 102 alte limbi, în marea lor majoritate de etnie română. După religie, un singur ortodox, 1.194 persoane se declarau aparținând cultului greco-catolic, 2.018 la cultul romano-catolic, 1.489 la reformați, 8 evanghelici, 7 unitarieni și 941 la religia izraelită (evreii). Pe sexe, 2.727 erau bărbați și 2.931 femei. După starea civilă, 2.156 erau căsătoriți, 3.131 necăsătoriți, 355 văduvi și 16 divorțați. Din cele 965 case, 224 aveau pereții de piatră sau cărămidă, 221 de piatră și pământ, 442 din chirpici sau pământ și 78 din lemn. Acoperișul era din țiglă la 304 case, din șindrilă la 497 și din trestie sau paie la 164⁷.

În privința natalității și mortalității, din studiul registrelor parohiale de stare civilă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, se observă o natalitate crescută, dar și o rată a mortalității foarte mare, în special a mortalității infantile.

O să dăm un singur exemplu, cel al familiei lui Coriolan și Adela Meseșan, reprezentanți de marcă din generația Marii Uniri, cărora le-au decedat mai mulți copii la vârste fragede, adevărate tragedii, pe care le

— † Infrânți de adâncă durere Vă anunțăm, că bobocelul cel scump *Andrei-cuța Meseșian* a trecut în ceata ingerașilor, la 1 Martie a. c. seara la 1/2 pe 8 oare, de abia la începutul surisului său nevinovat, în etate de 4 luni și o săptămână. În-mormântarea a fost în 3 l. c. după-ameazi la 3 oare. Odor scump și drag! Roagă-te împreună cu semenii tăi pentru mângăierea

Necrolog 1 a - publicat în ziarul șimleuan „Gazeta de Duminecă”

găsim publicate și în prestigiosul ziar șimleuan „Gazeta de Duminecă”.

În anul 1902, luna iulie, fruntașul național-român Coriolan Meseșan, care avea 29 de ani, s-a căsătorit cu Adela Trif, fiica vrednicului și eruditului profesor Gavril Trif, care avea vârsta de 23 ani. Nași de cununie le-au fost Andrei Cosma, directorul băncii „Silvania” din Șimleu și soția sa Maria Dragoș⁸, președinta „Reuniunii Femeilor Române Sălăjene”.

Din păcate, soarta a fost destul de dură în privința copiilor pe care i-au avut împreună. La vârsta de numai opt luni, în data de 18 mai 1904 se stingea din viață fiica lor, Maria Teofania⁹. Redacția ziarului „Gazeta de Duminecă” anunța tragicul eveniment: „Pe unul dintre bravii tineri ai Selagiului și stegar prețuit al «Gazetei de Duminecă» d-l Dr. Coriolan Meseșian l-a ajuns mare supărare, perzându-și unica odraslă scumpă a inimei, pe nevinovatul îngeraș Mărioara Teofania. În-mormântarea scumpei defuncte a avut loc Joi, la 4 ore după amiază, în prezența unui numeros public român și strein. Trimitem veneratei familii celea mai sincere expresiuni de codolință, cerând dela bunul Dumnezeu, mângăierea părinților întristați (...)”¹⁰.

Tot în acel an, în data de 23 octombrie, li se naște un băiat, căruia i-au pus prenumele Andreicuț. A fost mare bucurie în familie, la care au participat și soții Cosma, Andrei și Maria, născută Dragoș, ca nași de botez. Preot de botez a fost vicarul Silvaniei, Alimpiu Barboloviciu, cel care i-a și cununat. După cum reiese din Registrul nașcuților, copilul a fost botezat chiar în aceeași zi de 23 octombrie¹¹, ceea ce credem că înseamnă că s-a născut cu probleme de sănătate.

Din nefericire, peste numai patru luni și o săptămână, micul Andreicuț a decedat, fiind înmormântat în data de 3 martie 1905¹². Tragicul eveniment era anunțat de către părinți în coloanele ziarului „Gazeta de Duminecă”. Sfârșiți de durere, părinții încheiau necrologul cu următoarele cuvinte: „Odor scump și drag! Roagă-te împreună cu semenii tăi pentru mângăierea iubiților tăi neconsolați”¹³.

În data de 31 octombrie 1905 soarta îi lovește din nou și îi încearcă, prin decesul unicului copil ce le-a

mai rămas în viață, Găvriluț, care avea frageda vârstă de un an și nouă luni. A fost înmormântat în data de 2 noiembrie 1905, alături de frații săi¹⁴.

În memoria fiului său, după cum reiese din „Monografia școlii din Chieșd”, Coriolan Meseșan va dona câteva zeci de manuale copiilor din Chieșd, unde tatăl său era preot, fiind o perioadă în care se simțea o mare lipsă de mijloace didactice: „Sub nr. 41 – 1905 4. nov. (prin) mărinimozitatea lui Dr. Coriolan Meseșan avocat din Șimleu se transpun lui Andreiu Ignea (învățător – n.n.) 20 abecedare și 9 buc. Legendare de V. Petri, pe seama pruncilor gr. chat. rom. școlare. Gr. chat. rom. să fie spre mângâiere sufletească a mărinimosului donator pentru fiul său pierdut Gavilițiu Meseșanu”¹⁵.

În anul 1908, în luna noiembrie¹⁶, familia Meseșan are mare bucurie de a i se naște o fetiță, căreia i-au pus numele Dora Astra, botezând-o în data de 21 noiembrie. Nași de botez au fost preotul Alexandru Sima din Pericei, cu soția Regina, născută Deleu, iar vicarul Alimpiu Barboloviciu a fost preotul de botez al fetei¹⁷, care purta numele simbolic al asociației culturale transilvănene.

Din anunțul funebrel al lui Coriolan Meseșan reiese că pe lângă fiica Dora Astra a mai avut doi copii care au supraviețuit și ei „bolilor copilăriei”: Carol și Lucica¹⁸.

Până la izbucnirea Primului Război Mondial, orașul Șimleu Silvaniei se dezvoltă în continuare din toate punctele de vedere: demografic, social și economic. Astfel, conform recensământului populației din anul 1910, orașul avea o suprafață de 7.750 jugăre, 1.209 case și o populație de 6.885 locuitori. După limba maternă vorbită, 759 persoane declarau limba română, 6.030 maghiară, 20 germană, 7 slovacă, unul rutenă, unul sârbă și 67 alte limbi. După apartenența religioasă, situația se prezenta astfel: ortodocși 13, greco-catolici 1.285, romano-catolici 2.240, reformați 1.880, evanghelici 21, unitarieni 6, izraeliți 1.440. Pe sexe, 3.386 erau bărbați și 3.499 femei. După starea civilă, 2.580 erau căsătoriți, 3.852 necăsătoriți 424 văduvi și 29 divorțați. Din cele 1.209 case, 328 aveau pereții din piatră sau cărămidă, 493 din piatră și pământ, 296 din chirpici sau pământ și 92 din lemn sau altceva. Acoperișul era din țiglă la 555 case, șindrilă la 500 și trestie sau paie la 154¹⁹.

Din analiza datelor recensământului se poate observa intensificarea procesului de maghiarizare forțată. Astfel, dacă la recensământul din anul 1900 au declarat limba română ca limbă maternă 1.095 persoane, în anul 1910 numărul lor a scăzut îngrijorător la 759 persoane. În schimb, numărul persoanelor care declarau ca limbă maternă maghiara a explodat pur și simplu: de la 4.360 persoane în anul 1900, la 6.030 în numai 10 ani! Dacă stăm și calculăm numărul aparținătorilor cultelor romano-catolic și reformat (fără a-i lua în calcul pe germani și slovaci), rezultă

iubiților tăi neconsolați. Șimleu, la 2 Martie 1905 st. n. Dr. Coriolan Meseșian, avocat, cu soția n. Adela Trifu, ca părinți. Gavril Meseșian, preot și Gavril Trifu, prof. în pens. ca bunici. Laurențiu Avram, preot și soția n. Gabriela Meseșian, Ioan Kővári, preot și soția n. Emilia Trifu, cu fiii lor Ilie Moga, preot și soția n. Eugenia Trifu cu fiii, ca uncheși și verișori.

Necrolog 1 b - publicat în ziarul șimleuan „Gazeta de Duminică”

4.120 persoane.

Peste numai patru ani, locuitorii români din orașul Șimleu Silvaniei și-au adus și ei jertfa de sânge în timpul primei mari conflagrații mondiale. Astfel, din cei 1.792 locuitori români, câți existau la începutul războiului în oraș, au fost mobilizați 152 de bărbați, toți la partea activă pe front. Dintre cei mobilizați, 9 au decedat pe front, doi au decedat în alte împrejurări, iar 24 au fost declarați dispăruți. Dintre cei întorși acasă, 7 erau invalizi, unul rănit și 109 sănătoși. În urma celor decedați sau dispăruți au rămas 9 femei văduve și 18 copii orfani²⁰.

Cei 11 eroi din Șimleu Silvaniei (9 decedați pe front și doi în alte împrejurări) erau soldați plugari: 1) Florian Ardelean; 2) Florian Kerekes Izidor, caporal; 3) Petru Ghile, născut în Valcău de Jos; 4) Ilie Oltean; 5) Demetriu Neaga, n. Nușfalău; 6) Nicolae Vicaș; 7) Ioan Ardelean; 8) Teodor Cherecheș; 9) George Cherecheș. Cei doi eroi decedați în alte împrejurări (în spital, din cauza rănilor, temniță) au fost: 1) Mitru Gale; 2) George Bordaș. Lor li se adaugă 27 soldați dispăruți, despre care nu s-a aflat niciodată unde și în ce condiții și-au dat obștescul sfârșit.

Din tabelul care cuprindea datele de mai sus, trimis de către Ioan Deleu, primarul orașului Șimleu Silvaniei, și notarul Ivan Petryșin, Comitetului Central al Astrei din Sibiu, la 16 ianuarie 1922, aflăm informații importante legate de ocupația bărbaților mobilizați pe front. Marea lor majoritate erau plugari, dar mai erau și alte categorii sociale: avocat (Dr. Alexandru Aciu), consilier la Curtea de Apel (Dr. Coriolan Meseșian), Virgil Barboloviciu, consilier, învățătorii Simion Oros și Valentin Câmpian, sergenți și agenți de oraș, muncitori, morari, pantofari, servitori, conductor CFR, pădurar, comercianți. De asemenea, gradele și decorațiile pe care le-au obținut. Cel mai mare grad în armata austro-ungară obținut de către românii șimleuani în timpul Primului Război Mondial a fost cel de căpitan. El a fost obținut de către Dr. Coriolan Meseșian, consilier la Curtea de Apel, decorat cu „signum laudis I” și Dr. Alexandru Aciu, avocat, ajuns după război, printre alte funcții importante ocupate, director al băncii „Silvania”, decorat și el cu „signum

laudis". Ar urma, apoi, sublocotenentii Victor Deleu și cumnatul său, Nicolae Munthiu, dar care nu sunt trecuți în tabel, și Virgil Barboloviciu, consilier, decorat cu Coroana de fier III cl. argint și cl. I pentru ofițeri. Ca elevi plutonieri îi găsim pe învățătorii Simion Oros și Valentin Câmpian, pe Eugen Moisa, funcționar, decorat cu Coroana de fier cl. II, argint și bronz. De asemenea, pe notarul Ivan Petryșin, la vremea respectivă subnotar, care a fost decorat cu Crucea Carol cl II, argint²¹.

Pe lângă pierderile de vieți omenești, războiul a însemnat și o perioadă de foamete, sărăcie și boli, precum tifosul exantematic și la sfârșitul războiului epidemia de gripă spaniolă, care au secerat nenumărate vieți. De asemenea, războiul a avut consecințe dezastruoase, în special asupra micilor gospodării, contribuind la reducerea drastică a producției agricole și la scăderea numărului de animale.

Din fericire, a venit „anul astral” 1918, cu dublă semnificație pentru români: sfârșitul războiului și desăvârșirea unității statale, la 1 Decembrie, la Alba Iulia.

În ceea ce privește evoluția socio-demografică a orașului Șimleu Silvaniei după Marea Unire, până în zilele noastre, ea va face obiectul următorului studiu.

Note:

1 Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. II (O-Z), Editura Academiei RSR, București, p. 173.

2 Ernest Wagner, *Sălajul în epoca luptei pentru unire a lui Mihai*

Viteazul, în *Mihai Viteazul și Sălajul. Guruslău 375 – (3 august 1601 – 3 august 1976)*, Zalău, 1976, pp. 381-386.

3 Géza Kovách, *Conscripția satelor din comitatul Crasna din 1720-1722*, în *Acta Mvsei Porolissensis (AMP)*, IX, Zalău, 1985, pp. 343-357.

4 Ernest Wagner, *Populația Sălajului la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, în *AMP*, VI, Zalău, 1982, p. 185.

5 Studia Censualia Transilvanica, *Recensământul din 1850. Transilvania*, Ed. Staff, Cluj, 1996, pp. 272-273.

6 Studia ..., *Recensământul din 1880. Transilvania*, Cluj, Ed. Staff, 1997, pp. 290-291.

7 Studia ..., *Recensământul din 1900. Transilvania*. Cluj, Ed. Staff, 1999, pp. 502-505.

8 Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sălaj (în continuare se va cita S.J.A.N. Sălaj), fond Colecția Registrelor de Stare Civilă, Registrul nr. 1122, p. 62.

9 Idem, Registrul nr. 1125.

10 *Gazeta de Duminecă*, nr. 21, 22 mai 1904, pp. 6-7.

11 S.J.A.N. Sălaj, fond Colecția Registrelor de Stare Civilă, Registrul nr. 1124, p. 111.

12 Idem, Registrul nr. 1125.

13 *Gazeta de Duminecă*, nr. 8, 5 martie 1905, p. 6.

14 Idem, nr. 43, 5 noiembrie 1905, p. 7.

15 S.J.A.N. Sălaj, fond Revizoratul Școlar al județului Sălaj, dosar nr. 46/1933.

16 În Registrul nașterilor, la Dora Astra nu apare ziua nașterii, numai cea a botezului.

17 S.J.A.N. Sălaj, fond Colecția Registrelor de Stare Civilă, Registrul nr. 1124, p. 128.

18 *Gazeta de Duminecă*, nr. 32-40, 2 octombrie 1932, p. 4.

19 Studia ..., *Recensământul din 1910. Transilvania*, Cluj, Ed. Staff, 1999, pp. 484-487.

20 Paul Abrudan, *Documente inedite privind participarea sălăjenilor la revoluția din 1918 și Unirea Transilvaniei cu România*, în *AMP*, nr. V, Zalău, 1981, p. 489.

21 Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sibiu, fond Astra, județul Sălaj, dosar 852/1922, ff. 9-11.

Editura „Caiete Silvane” – librărie online

Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj anunță deschiderea site-ului Editurii „Caiete Silvane”: edituracaietesilvane.ro. De pe acest site se vor putea comanda și plăti online cărți, publicații apărute la editura noastră. Pe librăria online „Caiete Silvane” se vor adăuga permanent titluri ale editurii și,

în perspectivă, și de la alți editori.

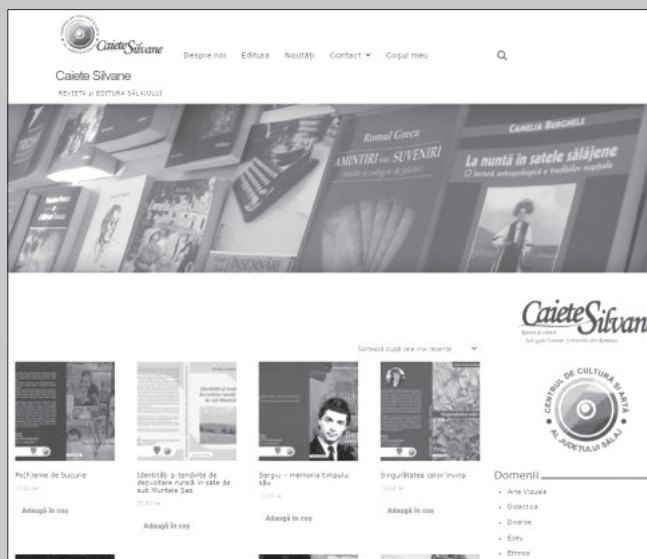
În acest moment, Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj are trei site-uri funcționale: culturasalaj.ro (site-ul general al instituției); caiete-silvane.ro (site-ul revistei „Caiete Silvane”) și edituracaietesilvane.ro (librăria online a editurii „Caiete Silvane”).

Revista și editura „Caiete Silvane” sunt parte a Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, instituție a Consiliului Județean Sălaj. Revista, cu apariție lunară, a ajuns la numărul 195, iar editura noastră a editat până în prezent peste 350 de cărți, aproape toate semnate de scriitori, istorici, cercetători sălăjeni.

„Caiete Silvane” – revista și editura Sălajului!

Daniel Săuca,
Manager Centrul de Cultură și
Artă al Județului Sălaj

<https://www.edituracaietesilvane.ro/>

Solilocvii inutile

Ioan F. POP

Despărțirea de cîinele cu care m-am jucat toată copilăria, Leghi, a fost de o tristețe greu de descris. Mare și fioros, acesta era tot timpul legat, spațiul lui de manevră era între cotețul găinilor și gardul de la dumbravă, spațiu de care nu se putea apropia nimeni, în afară de membrii familiei. Acesta mă întâmpina cu scîncete prietenești ori de cîte ori mă întorceam de la școală. După cum adormeam și mă trezeam pe lătratul lui grav și înfundat, simțindu-ne cu toții în siguranță auzindu-l. E vorba de cîinele care m-a primit cu prietenia lui aproape umană la venirea în satul bunicii paterne, pe la trei ani și jumătate, și care a ajuns, din cauza bătrîneții și a cataractei, să nu mai vadă nimic, reacționînd doar la vocile cunoscute. După ce l-am îngrijit mai mult timp în această stare, în care refuza uneori chiar și mîncarea, tata a decis că este cazul să-i curme suferința, ducîndu-l undeva în pădurea din apropierea casei, unde erau niște pîraie adînci. Nu pot să descriu durerea simțită la despărțirea de el, inima mi se strîngea cînd vedeam cum se tîrăște după tatăl meu. Aș fi vrut să-l ajut, să-l duc în brațe, dar nu am putut face nici un pas în direcția pădurii. Bunica și sora mea, cu ochii înlăcrimați, mă chemau stăruitor în casă. Nu știu și nici nu am vrut să aflu vreodată ce s-a întîmplat de fapt. Tata s-a întors ursuz și abătut, cîteva zile nu a scos nici un cuvînt. În casa noastră s-a așternut o tăcere stranie, ca și cum ceva grav s-ar fi întîmplat. Pierdusem cîinele de la care eu am învățat ce este prietenia. Chiar și acum, după atîta amar de vreme, lătratul lui încă îmi mai stăruie în urechi...

*

Am încercat să fac un mic avantaj din tot ceea ce nu mi-a reușit. Loviturile vieții le-am transformat în motive de mobilizare interioară, neșansele le-am transfigurat în trepte către mine însumi. Mi-am alintat existența cu cele mai sărace metafore, am stimulat-o cu cele mai ineficiente verbe. Am tot încercat să scot idealități din neajunsuri, speranțe din imposibilități. Cîteva înfrîngeri aproape că mi-au izbutit.

*

Primul avantaj pe care l-am avut în urma publicării celei dintîi cărți a fost unul cît se poate de *practic*. Locuiam într-o garsonieră, fiind destul de rezervat în privința relațiilor cu vecinii. Femeia

care făcea curat pe holuri și pe scări se purta destul de distantă cu mine, neștiind ce învîrt pe lumea aceasta. În consecință, nu-mi mătura niciodată preșul din fața ușii, lăsînd intenționat acest lucru pe seama mea. După ce am publicat prima carte, am fost invitat la un post de televiziune locală, unde am vorbit despre ea. A doua zi am constatat că preșul din fața ușii era, ca prin farmec, curățat impecabil. M-am tot gîndit cărui fapt îi datorez întempestiva schimbare de atitudine, cînd, în sfîrșit, mă luminează banala constatare: femeia de serviciu se pare că mă văzuse la televizor prezentînd cartea, ca atare s-a gîndit că merit totuși acest pustiu de bine. Nu scrisesem o carte chiar degeaba...

*

Cît sîntem în stare să ne gestionăm non-sensul, să profităm de evantaiul atîtor moduri de a ne pierde, cît putem fi încrezători în iluzii și neîncrezători în realități, cît mai putem respira clipa unui delir, cînd reușim să ne motivăm toată existența cu umbra fantomatică a unei absențe mai avem încă materie primă pentru dezastrul fascinant care sîntem.

*

Copilăria e *tiparul* după care se derulează tot traiecul sinuos al vieții. Orice am face, nu putem scăpa de puseurile ei melancolice, de reverberațiile trecutului care pulsează în venele prezentului. Viața este doar o scurtă *addenda* la copilărie. După aproape o jumătate de secol am redescoperit, prin intermediul unui lingvist (care făcea referiri la verbul latinesc *trahere*, *trahere*, *traxi*, *tractum*), primul cîntec folcloric pe care l-am auzit prin viu grai, interpretat în satul copilăriei de o vecină cu un talent nativ impresionant, care cu adevărat făcea să se legene și codrul din apropiere, e vorba de doina *Tragă-nă, nană, tragă-nă*. Acest cîntec, alături de *Trandafir cu creanga-n apă*, rămîne rezonanța folclorică a copilăriei mele, ușa care mi-a deschis universul melosului popular, unul în care mă regăsesc ca o pasăre în vechiul ei cuib, cuib în care nu mai pot să ajung decît în vis... Uneori am impresia că toată filosofia nu face cît versurile și melodicitatea unei doine. Căci doina izvorăște doar din *inima* trăirilor, unduirile ei ajungînd acolo unde noțiunile și conceptele doar aproximează. Doina *vorbește* doar din anamnezele dorului, din cele mai adînci și mai tragice straturi ale ființei, fiind una dintre cele mai înalte forme melodice de a jeli faptul de a fi.

Alexandru Cazacu

Septembrie

Pe oțelul pumnaelor alunecă liniștea aceasta
iar picioarele podurilor se coboară milimetric
Urma nevăzută a cocorilor
aidoma cu cea a trasoarelor
desparte apele de pământ
O senzație de așteptare
căreia alții îi vor da nume
aprinde prin piețe ruguri barbare

Dacă și-ar putea scrie memoriile
această zi ar face-o cu litere decupate
din revistele abandonate în gări
ori din pânza de cort
al unui trib schimbată pe obiecte strălucitoare
Anotimpul își dansează frunzele
pe marginea prăpastiei
Seara se inundă de roșul
atârnat în cârligul măcelăriei

Să te ridici învins

Să te ridici învins
de la masa de joc și visare
să privești lacul acesta înghețat
care își îngheață patinatorii
prin orașul de cuvinte încrucișate
când linia de plutire își coboară nivelul
și-n curtea cu juri miezul nopții
și-a abandonat cenușăresele

Să te ridici învins
de lângă obiectele ce se sălbătesc
când țipătul pescărușilor
sparge geamurile într-o altă parte a lumii
iar după gardul înalt de sârmă ghimpată
cineva se spală pe mâini
precum în vechime guvernatorul unei provincii

Cea mai frumoasă seară

Cea mai frumoasă seară
a fost atunci când zăpada
se așternea înaintea noastră
ca o lumină calmă
și era de ajuns

Cu o bătaie de inimă se putea dărâma
o întreagă civilizație
Din autopsia unei lacrimi reconstituia singurătăți
fericite
peroane de provincie
care așteaptă mereu
să ne justifice alegerile importante
și acceleratul ce își fluieră sosirea
printre rostirile lui acum ori niciodată

Cea mai frumoasă seară
a fost atunci când
țintuit în patru cuie de argint
soarelui lui Decembrie
continua să strălucească

Parodie de Lucian Perța

Alexandru Cazacu

Să te ridici învingător

(După poezia **Să te ridici învins**)

Să te ridici învingător
de la masa de scris cu o poezie
pentru „Caiete Silvane”, nu e ușor
în aceste vremuri de pandemie
când până și cuvintele pe care le mai aveți
sunt toate încrucișate și virusate crunt,
iar lumea e plină de **tâlhari sau profeți***
că nimenea nu știe exact ce sunt

Să te ridici învingător
de la masa de scris într-o **duminică în Est**
după ce ai scris un convingător
mesaj pentru Iulia, e un gest
care se face greu și în altă parte a lumii,
după ce te speli pe mâini cu apă curată
și obligatoriu, deocamdată doar pentru unii,
îți pui masca, precum în prospecte se-arată!

*Cuvintele scrise cu aldine reprezintă titluri de volume.

Corina Știrb Cooper

Lacrimile tatei m-au învățat iubirea

Tata plângea uneori
 îi curgeau lacrimi mari pe față și nu spunea nimic
 nu avea voie să intervină în procesul educațional
 aplicat cu bățul la fund de mama
 atunci când plecam de acasă și nu spuneam unde
 sau când ajungeam cu sufertașul de lapte aproape gol
 după ce mă luasem la întrecere cu câinii de pe uliță

Tata respira cu nesaț parfumul corcodușului din curte
 atunci când nu mai putea să bată pădurile cu piciorul
 după ciuperca și zmeură

Tata stătea în fotoliul lui preferat
 pe terasă, între florile mamei
 și mângâia un câine bătrân și negru
 care-l iubea

De la o vreme mama nu mi-a mai aplicat corecții
 dar lacrimile tatei au continuat să curgă
 limpezi și calde
 și doar de la ele
 doar de la ele
 am învățat iubirea

Poem de dragoste

Să te iubesc, să-ți fiu naiadă
 algă, femeie, râu să-ți fiu
 când pleoape grele o să-ți cadă
 peste durerea de-a fi viu

Să-ți mușc urechea, să te-nsângerezi
 apoi să suflu peste ea
 precum o aripă de înger
 aduce-n vise liniștea.

Și să te sorb, sărat ca marea
 răsuflet, lacrimă, fluid
 și să mă umplu de mirarea
 din țipăt aspru și torid
 Iar sufletele noastre, mâine,
 aș vrea s-o rog pe mama mea
 să le amestece cu pâine
 -n covată când va frământa.

Te știi, erai un fir de iarbă,
 o frunză gri eram și eu
 cătând din tine să absoarbă
 cromatica lui Dumnezeu.

Nu nu nu

permite-mi să te corectez
 aceasta nu e iubirea
 nici trandafirul
 și nici nemurirea
 nu-și mai urmează firul
 întrerupt al vieții
 pe creștetul roz al dimineții
 nu e nici iarba
 imberbă
 atât de așteptată
 atât de superbă
 când izvorăște precum un izvor
 nu e nici definiția cuvântului dor

nu e iubirea
 vraja asta pulsândă
 prin artere
 plină de muguri gustativi
 ca o gură flămândă
 care cere
 o înghițitură de apă vie
 aceasta nu e iubirea
 aș fi recunoscut-o
 dintr-o mie

e doar o tăcere urlătoare
 prin inimă prin degetele de la
 picioare
 e zgomotul îngerilor când tac
 fâlfâitul aripilor care se desfac
 nu să zboare
 nu să se-nalțe
 ci să coboare
 prin seva copacilor amortiți
 către rădăcini înghețate
 spre centrul pământului
 acolo unde nu se construiește nici o cetate
 și nici o inimă
 nu mai bate

**Savu
Popa**

Inima ta
Are ambasade
În inima mea.
Zilnic, sunt cozi
Pentru obținerea
Unor vize de călătorie.
Zilnic, programări pentru interviuri,
O întreagă mișcare de trupe,
Camere de așteptare arhipline
Până târziu.
Paza e una întărită,
Orice gest vizat,
Verificări amănunțite la intrare,
Din când în când,
Obțin și eu un permis
De a te cunoaște mai bine,
După nu știu câte teste, interviuri, amânări.
Și zi de zi vin aici, stau la coadă,
Măcar pentru atât.

**Mircea
Daroși**
Taină

Din amvonul inimii,
glasul preotului
ne cunună
pe cerul sărutului.
Isaia dănțuiește cu noi
în ritmul pașilor legănați
de rostul viețuirii.
Cu panglica sufletului
ne legăm visele
și lăsăm porumbeii
să zboare
până dincolo
de capătul drumului.

**Ștefan
Damian**
Femeia care udă florile

Femeia care udă florile
în sala de ședințe
are impresia că șterge murdăria trecutului
și că zărește răsăritul
multiplicat în fiecare picătură
căzută pe încălțăminte.
Se lasă purtată de gâlgăitul apei
pe un câmp pe care și-a lăsat copilăria
ca pe o haină ce nu o mai încăpea.
Se scutură deodată: simte cum o străbate
lumina unui adevăr
care o îmbătrânește.

**Marin
Moscu**
Cu steaua noastră-n dinți

Destinul și-a făcut așternut în inima mea,
Deschide-i ușa, ușor, și vei primi o stea,
Vom arde-n pojarul ei cu tente albastre
Pe câmpul ascuns în privirile noastre.

Ne vom înălța din pământ către cer
Printr-o cupă de aur cu urme de fier.
Vom ocupa izvorul purității prelung,
Rodiile toamnei le-om cizela-n amurg.

Ți-oi săruta ascunsul în pulbere de flori,
Vom bea cafea amară din stele și cicori,
Copii moștenitori vom dezmierda din burtă
Sub crucea Bobotezei înfipă într-o turtă.

Mii de așteptări ne vor culege clipa
Destinul își va pune în inimă aripa
Și va zbura cu steaua noastră-n dinți
Cât mai profund în cerul părăsit de sfinți!

Alexandru Lazăr

Veche doamnă

O, toamnă, plină de miresme
Și aur poleind gutui,
Înălță-n cer catapetesme
Și psalmi de laudă îi spui!

De astă dată, vreau să-mi scutur
De promoroacă rece anii,
Cum pe alei își scutur' frunza
Înfiorați și triști castanii.

Să-ntorc în crini și-n orhidee
Șiragul anilor pierduți,
Să regăsesc râvnita cheie
La poarta marilor virtuți.

Ca-ntotdeauna, veche toamnă,
Vin glasuri sfinte să mă cheme,
Ca să te-ntâmpin, ca pe-o doamnă,
Cu brațul plin de crizanteme.

Moartea unui sihastru

*„Toți profeții mărturisesc despre El
că oricine crede în El, primește iertarea
păcatelor prin Numele Lui.”*

(Fapte, 10:43)

Trăia în schitul singuratic,
Sub codru-n munții cei sălhuți,
Un frate cum pe-acolo nu-i
În locul cel pustiu, sălbatic.

Cucernic, cu blândețe-n duh,
În post și rugăciune stând,
De bucurie fremătând,
Era ca pasărea-n văzduh.

Că în Isus era slobod,
Cu inima descătușată
Și în chilie niciodată
Nu și-a făcut ispita pod.

De tineri frați era iubit,
Iar unul, mai ales, venea
Să-i soarbă clară-nțelepciunea
Din duhu-i mult împodobit.

Dar într-o zi, venind să-l vadă,
Bătrânul sta ingenuncheat,
Cu fruntea îngropată-n pat
Și așternutul tras grămadă!

Fără suflare a rămas
Precum în rugăciuni stătea,

Pe când o inimă bătea
Și avea gând, și avea glas.

Și anteriorul zdrențuit
Pe trupul slab, împușinat,
Cu buzunarul atârnat,
Era-mbrăcat nepotrivit.

Sihastrul plin de mari virtuți,
Cu suflet blând și-n vorbe har
Păstrase-adânc în buzunar
Un galben și câțiva bănuți.

Bietul monah! Cu-a lui tărie,
La sfânta lege s-a gândit,
Cum că era nepotrivit
Să strângi bănuți în sihăstrie.

Știa, făcând ucenicie,
Din tot ce-a spus Isus Cristos
Că banii nu sunt de folos,
Cu-atât mai mult în sihăstrie.

Discipolul s-a tulburat,
Privea duhovnicul răpus,
Plecăt prin vămile de sus,
Și-un gând în duh l-a fulgerat:

Că, vinovat fiind, bătrânul
A fost chemat la judecată
Pentru o vină devoalată
Și morții i-a-mbrăcat zăbunul.

În suflet se porni furtună
Și, frânt, căzu în rugăciune,
Simțea și-a lui deșertăciune,
Iar inima-i bătea nebună.

Un glas de sus veni șoptit:
„Duhovnicul a fost iertat
De Isus, Mare Împărat,
Că nimeni nu-i neprihănit!

Deplin curat, cum nimeni nu-i,
Prin mila Lui și îndurare,
Isus i-a dat sfânta iertare
În măreția slavei Lui!”

Și-a plâns amar monahul care
Privea la mila Celui Sfânt
Și la vânarea cea de vânt
din lumea-aceasta trecătoare.

*Din volumul lui Alexandru Lazăr,
„Ofranda iubirii”, în curs de apariție la
Editura Caiete Silvane, Zalău.*

Teodor Sărăcuț-Comănescu

Fulgurații

(în ritm de haiku)

liniște-n apus
soare sărutând munții –
țărani osteniți *

vântul șuierând
prin copacii desfrunziți –
suflet chinuit *

un zâmbet amar
din vechile tablouri –
singurătate *

cu (vântul) descânt
de inimă întrebând –
literatură *

în depărtare
cearceafuri zdrențuite –
ziua în amurg *

o libelulă
pictând luna în cercuri –
noapte senină *

noaptea fecioară
ținând luna în palme –
suflet pribegit *

soarele verii
căuș în tălpi pe asfalt –
hemoragie *

pruncuțul plâpând
plângând la sânul mamei –
din nou secetă *

zi fără soare
noapte fără de lună –
viața-de-apoi *

săsâind rece
iarba în urma coasei –
soldați la război

Pirandello, un tragedian de modă nouă

Alice Valeria MICU

Recursul la marea literatură a lumii este calea de înțelegere, măcar în bună parte, a tragediilor ce au marcat destinul uman, și a felului în care au reușit popoarele să iasă din acestea învingătoare într-un fel sau altul. Începând cu tragediile antichității greco-latine, literatura lumii își arată vârfurile tocmai explorând suferința, durerea, eșecul, iar capodoperele născute astfel au fost răsplătite nu doar de cititori, ci și de critici sau chiar premiate. Literatura italiană se poate mândri cu 14 autori de Nobel. Luigi Pirandello a fost răsplătit cu acest premiu în 1934, iar juriul a motivat alegerea făcută oferindu-i premiul „pentru îndrăznețea și ingenioasa renaștere a artei dramatice și scenice”. Nuvelele sale nu sunt cu nimic mai prejos, și alături de romane, sunt materia din care, de la 54 de ani, Pirandello a început să scrie teatru.

În urma unui contract propus de cotidianul *Corriere della sera*, Luigi Pirandello a scris *Nuvele pentru un an*. Se întâmplă în anii de glorie ai presei, când ziarele erau singurul mijloc de informare în masă, iar lupta pentru câștigarea unui segment cât mai amplu de cititori se ducea pe mai multe paliere. Unul semnificativ pentru evoluția literaturii era colaborarea cu scriitorii. Romane în foileton, povestiri, nuvele, poezii și traduceri ajungeau astfel și la cei ce nu-și permiteau achiziționarea unei cărți și care, astfel, aveau acces la opere literare de înaltă ținută. De cealaltă parte, scriitorii puteau da măsura talentului lor cu o susținere financiară care varia de la o țară la alta și de la o publicație la alta. Pirandello a apucat să scrie doar 241 de nuvele dintr-un total de 365. Alte 15 au fost publicate postum, completând astfel seria pentru un an întreg. Cunoscutul traducător și comentator al lui Dante, Laszlo Alexandru, a publicat la editura clujeană *Ecou Transilvan* întreaga serie de *Nuvele pentru un an* a scriitorului italian în șase volume: *Șalul negru*, *Viața goală*, *Țopăiala*, *Bărbatul singur*, *Musca*, *În liniște*. Desigur, fiecare volum are titlul nuvelei de început, iar odată parcursă întreaga serie ți se dezvăluie un adevărat tărâm literar, însoțit fiind de fotografiile autorului de la tinerețe și până la senectute.

Luigi Pirandello a publicat prima sa nuvelă în 1884, la numai șaptesprezece ani. Orizonturile narrative ale acestui prolific scriitor italian încep cu roman și se încheie cu nuvela *Efectele unui vis întrerupt*, publicată de cotidianul milanez cu o zi înainte de moartea sa, încheind o colaborare ce a durat nu mai puțin de 27 de ani. Această lungă fidelitate a scrii-

torului sicilian e legată nu doar sub aspectul economic, de mare succes ca scriitor în reviste și ziare, ci trebuie văzută și prin prisma capacității autorului de a experimenta în narațiunile sale soluții tehnico-stilistice și poetice inedite. Le va aplica mai târziu, atât în celelalte romane, cât și în producția teatrală. De altfel, și primul său roman a fost scris și publicat în 1893, la 17 ani, așadar un spirit literar îndrăzneț încă din fragedă tinerețe. În nuvelele sale, Pirandello inventează și experimentează forme și structuri, testează coerența personajelor înainte de a le oferi o viață complexă în romane și mai ales în teatrul său. Privind cu atenție, realizăm că în mare parte, piesele sale de teatru s-au născut din una sau mai multe nuvele, așadar proza sa scurtă merită întreaga noastră atenție, nu doar ca exercițiu al lecturii, ci ca o cale de receptare a dramaturgiei sale.

E o adevărată călătorie prin lumea nuvelor lui Pirandello, iar în mijlocul de transport în care ne urcăm, viețile fragile și vulnerabile ale protagoniștilor se întretaie, se confruntă adesea dureros. Aproape toți au parte de întâlniri revelatoare ce au ca element comun adevărul. Ceea ce descoperă personajele culminează adesea cu conștientizarea de sine pe fundalul tragicomediei umane. Întregul spectru al vieții este reprezentat în destinele personajelor, care, datorită singularității și varietății lor prind contur în spații pustii, dezolante, uneori fizic, concret, alteori sufletește. Eșantionul uman pe care Pirandello îl supune adesea unor deformări expresioniste este plasat în două medii socio-geografice ușor de identificat. Unul este Sicilia rurală, și aici autorul evidențiază substratul mistic și folcloric al acestei regiuni, insistând asupra deformărilor grotești suferite în transformarea societății. Al doilea este cel mic burghez continental, uneori mediul clerical roman, în care se mișcă figuri abătute, prizonieri ai unor capcane sociale și familiale alienante. Toate surprind schimbările, transformările societății, când apariția căilor ferate a anunțat dispariția treptată a unei ere, înlocuită de una nouă, dominată de fier și oțel, de mitul vitezei și al bogăției. În sfera literară, trenul devine un adevărat personaj, încărcat de valori pozitive și/sau negative. În nuvelele lui Pirandello, trenul devine acum un instrument al dominației omului asupra naturii, un simbol al progresului, apoi un instrument alienant, distructiv, demonic, tocmai pentru că este o expresie a acelei dezvoltări socio-economice care a văzut industria ocupând un loc prioritar, în dauna agriculturii.

Elementul declanșator care izbucnește și dă viață nuvelor este în mare parte un fapt imprevizibil, într-o lume rigidă, un accident ce reușește să creeze haos, să perturbe obiceiurile și așteptările, extrăgând brusc personajul din zona de confort, pentru ca ulterior acesta să descopere dimensiunile neașteptate, absurde, paradoxale ale existenței. Cititorul e prins în vârtoare și e nevoit să se adapteze, de asemenea, la aceste răsturnări și neconcordanțe. Tehnicile prozastice se schimbă continuu, la fel punctele de vedere, focalizările. Structura narativă este adesea una discursivă, dialogantă, uneori fără să identifiți cine este receptorul, partenerul de dialog. Magma fluidă a vieții debordează și străbate spațiile vieții monotone a personajelor, dar și spațiile artei. Diferențele sociale se topec și difuzează lent pe canvasul întins de-a lungul unui an, și întregul eșantion uman este unit de același destin, de eșec. Pentru amărăciunea și puținătatea bucuriei culese de cititor, Pirandello își cere degrabă iertare și oferă în compensare grija cu care a refăcut, a rearanjat și rescris nuvelele sale.

Lumea personajelor lui Pirandello este una văzută în vivisectie, și e totuși dinamică. Frumusețea ei e construită exact pe natura duală a lumii, pe coordonatele ambiguității, cu teme și motive majore asupra cărora este translocată atenția autorului: realitatea, iluzia, mariajul convențional, zgârcenia ridicolă, demagogia, obsesiile, deprimarea și eșecul, arta și puterea ei de a influența viața, senectutea înfrumusețată prin depășirea fricii de moarte, iubirea dureroasă, spiritismul, copilăria zdrobită, sacrificiul matern și costurile acestui demers, ticăloșia umană și multe, multe altele. Tema centrală este însă dualitatea omniprezentă, în aceasta constă, de fapt, esența ope-

rei pirandelliene. Inițial crezi că înțelegi contextul de viață al personajelor, mecanismele psihologice în care evoluează ele, dar pe parcurs realizezi că nu ai acces la toate resorturile și nu poți pătrunde necunoscutul lumii în care aceștia s-au născut. Toate personajele sunt lipsite de inhibiții când vine vorba despre exprimarea frustră a sentimentelor, sunt pasionali, intenși, iar replicile lor au adesea reverberații filosofice. Pirandello ne lasă să credem că personajele sale își înțeleg sau intuiesc, cel puțin situația lor duală, conflictuală, de eroi, dar și de receptori ai imaginii proprii vieți.

Concizia povestirilor face lumină asupra unor fragmente izolate ale realității fizice și psihice, și accentuează lipsa de legătură între ele și viziunea aproape de netrecut asupra trecutului, descurajând vocea scriitorului omniscient. Numai printr-o formulă nemediată, directă, concentrată pe particular, pe moment, pe gestul izolat și concludent, tragedia este potrivită și capabilă să investigheze conflictele și să fie depășită în mod ideal, să-și piardă aura sacralității și să-și abandoneze dispoziția naturală de a încălca, de a umple cu semnificațiile ultime și universale, acțiunile particulare ale indivizilor. Ele sunt tragice, dar nu sunt deschise explicațiilor în nuvelele lui Pirandello, el alege întâmplări tăioase, povestea e condensată în vicisitudini, iar experiențele sunt disperate, halucinante, fără legătură unele cu altele, construind o lume sfâșiată, în criză, prilej de reflecție asupra modernității. Tragedii clasice condensate pe spații mici unde nu originile, nu intensitatea pasiunilor, nu relațiile dintre acestea și numeroasele obiecte ce înconjoară omul în viața de zi cu zi interesează, ci doar pasul final, culmea, excesul.

Zilele revistei Caiete Silvane și Festivalul „Primăvara poeziei” se amână

Din cauza situației epidemiologice, a mersului pandemiei, suntem nevoiți, din păcate, să amânăm din nou organizarea celor două mari festivaluri de literatură organizate de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj: Zilele revistei „Caiete Silvane” (urma să aibă loc a 13-a ediție, în martie) și Festivalul internațional „Primăvara Poeziei – A Költészet Tavasza” (în mod normal, în luna mai, urma să organizăm a 20-a ediție). De asemenea, amânăm și editarea unei noi antologii bilingve, româno-maghiare, omonime, și pentru că o asemenea carte a apărut relativ recent, în toamna anului trecut, amânată fiind tot de pandemie.

Considerăm că organizarea celor două manifestări poate fi făcută în condiții optime numai în sistem „față către față” având în vedere și complexitatea lor: lan-

sări și prezentări de carte; lecturi publice; vernisarea unor expoziții de arte vizuale; desanturi scriitoricești în licee și colegii; concursuri de recitări din poezia românească și maghiară; dezbateri culturale. Dacă ne va lăsa pandemia, intenționăm să organizăm Zilele revistei Caiete Silvane în toamna acestui an.

Sperăm, nădăjduim că vor veni vremuri mai bune și pentru noi, și pentru organizarea de evenimente așa cum se cuvine pentru iubitorii de cultură din județul Sălaj.

cu stimă,
Daniel Săuca,
manager CCAJS

<http://www.culturasalaj.ro>

Poetul Claudian Cosoi, la comemorarea plecării sale

(Zalău, 30 ianuarie 1952 – Iași, 29 aprilie 2001)

Sanda Beatrice BITERE

Pe o stradă liniștită cândva de pe dealul Sărăriei din Iași, la numărul 48, se află o grădină cu trei case și un nuc, rămas martorul tăcut al vieților petrecute aici.

Înspre trotuar, pe mâna stângă, vezi casa părintească, acum mult schimbată între pereții noi și cu locuitori noi. Aici au trăit întemeietorii familiei: tatăl originar din Basarabia, dr. Gheorghe Cosoi, profesor de limbi clasice la universitatea ieșeană și mama, Maria Cosoi (născută Pop), învățătoare și în fapt cea care, cu neobosită energie și un spirit propriu ardelenesc, a clădit și s-a zidit în tot ce se vede și a fost: copii, nepoți, cămine, drumuri în viață. Aici au crescut cei patru copii (dintre care primii trei nu mai sunt printre noi): Marius Cosoi – sportiv de performanță, profesor de liceu și antrenor, poetul Claudian (Puiu) Cosoi – jurist de profesie, sora mai mare Didona – profesoară de limbă engleză și mezină Rodica, economist. Tot aici și-au petrecut copilăria cu povești, muzică de romane și pian, generațiile de nepoți și nepoate: din partea mamei, Sorin și Cătălin Pop (trecuți și ei în umbra ultimei sălcii), apoi copiii lui Marius și verii lor, copiii lui Claudian.

Pe lângă casa părintească, masa de sub nucul din spatele grădinii a strâns, alături de membrii familiei, rude, fini, prieteni, colegi, cunoscuți sau vecini, la ceas de povestiri, romane și poezii, cu degustare din vinul, pălincă și plăcintele gazdei.

Cu trecerea anilor, plecările definitive au transformat prezențele în amintiri, luminile în umbre și aniversările în comemorări peste care încă se desfrunzește, temerar și singur, nucul, rămas martor tăcut al vieților petrecute aici.

Pe firul evocărilor din casa părintească, pentru poetul Claudian Cosoi se-nșiruie 20 de primăveri de când – la vremea la care pomii din grădină, încă toți și roditori, erau plini de floare – clepsidra s-a oprit.

Oamenii și locurile care l-au cunoscut îl păstrează în amintiri de imagini și, mai ales, cuvinte.

În cuvintele sale din volumul *Pana vânătorului* (1997), precedat de versurile publicate în reviste (*Alma mater*, *Dialog*, *Familia*, *Luceafărul*, *Convorbiri literare*, *Timpul*, *Poesis*, *Cronica*, *Archeus* etc.) sau rămase în manuscris (*Colosseum*), precum și din rândurile dedicate artiștilor plastici maramureșeni și cenaclurilor literare.

În cuvintele celor care i-au descoperit și apreciat talentul, încurajându-l să scrie și să publice sau prezentându-l publicului, la debut (Mihai Ursachi, Radu G. Țeposu).

În cuvintele celor ce au scris despre poet și poeziile sale, în pagini de ziare sau reviste (Eugen Andoni, George Bădărău, Grigore Ciascai, Val Condurache, Adrian Alui Gheorghe, Ioan Holban, Ștefan Jurcă, Lucian Perța, Nicolae Prelipceanu, Al. Florin Țene, George Vulturescu și alții).

În referințele din volume. În rememorările apropiaților familiei legați de meleagurile zălăuane (Maria Moraru). Și în cuvintele noastre, ale tuturor celorlalți care l-am citit sau urmează să-l citim.

Pentru poetul Claudian Cosoi se împlinesc 20 de primăveri de când – la vremea la care pomii din grădina casei părintești, încă toți și roditori, erau plini de floare – clepsidra s-a oprit.

Rămâne cu noi, pentru totdeauna sub nuc, în inimi și în gândurile scrise.

Claudian Cosoi

Sinoptic bibliografic

1. Referințe ale activității publicistice a poetului:

Cosoi Claudian, „Poeme” [„Ficțiuni populare”, „Botez la Sângheor”, „În stil narativ”, „Am alergat colina din față”, „Moartea unui tată”, „Colosseum”, „La spectacole locuri de onoare”, „Un ciob de vas”], în *Familia*, An. 48, Nr. 6 (559), iunie 2012, pp. 77-80.

Cosoi Claudian, „Șapte poeme”, în *Timpul*, An. 2, Nr. 3, martie 2001, p. 20.

Cosoi Claudian, Scrisoare; Colosseum; Rece de bătrânețe; Învins și făcut prizonier; Alte primejdii; Îngăduindu-și felul; În toamna anului; Lemne de foc; De patru ani; Se prezentau să-l salute; Exagerate și ipocrite, în *Convorbiri literare*, An. 134, Nr. 11, noiembrie 2000, p. 13.

Cosoi Claudian, „Se numește destin”; „Poetul și umbra”; „Succesul și calitățile”; „Diem”, în *Convorbiri literare*, Nr. 11, noiembrie 1999, p. 43.

Cosoi Claudian, „Fierul plugului”; „După apariția cometei”, în *Familia*, An. 35, Nr. 1, ianuarie 1999, p. 19.

Cosoi Claudian, *Pana vânătorului*, Iași, Timpul, 1997.

Cosoi Claudian Călin, „Punct”, în *Dialog*, 6, Nr. 9-10 (44-45), noiembrie – decembrie 1974, p. 3.

Cosoi Claudian Călin „Punct”, în *Dialog*, 6, Nr. 8 (43), octombrie 1974, p. 3.

Cosoi Claudian Călin, „Punct”, în *Dialog*, 6, Nr. 4-5 (39-40), mai – iunie 1974, p. 7.

Cosoi Claudian Călin, „Punct”, în *Dialog*, 6, Nr. 2-3 (37-38), martie – aprilie 1974, p. 8.

Cosoi Claudian Călin, „Punct”, în *Alma mater*, 6, Nr. 11 (35), decembrie 1973, p. 7.

2. Referințe despre poet, în periodice:

Alui Gheorghe Adrian, „Două debuturi”, în *Convorbiri literare*, An. 133, Nr. 5, mai 1999, p. 23.

Andoni Eugen, „Runik, icarik, rilkean”, în *Convorbiri literare*, An. 133, Nr. 11, noiembrie 1999, p. 11.

Bădărău George, „Istoria unui manuscris”, în *Convorbiri literare*, An. 132, Nr. 2, februarie 1999, p. 41.

Burnar Ion, „Poetul Claudian Cosoi susține că nu el își scrie versurile”, în *Clipa*, 1, Nr. 28, 11 mai 1993, p. 4.

Condurache Val, „Pana vânătorului”, în *Luceafărul*, Nr. 26, 7 iulie 1999, p. 4.

Jurcă Ștefan, „Nu credeam că voi pleca din Iași vreodată” [interviu cu Claudian Cosoi], în *Nord Literar*, 4, Nr. 4, aprilie 2006, pp. 8-9.

Jurcă Ștefan, „Trei lumânări” [Claudian Cosoi, Mihai Cupcea și Iosif Hamza], în *Informația zilei*, 1, Nr. 71 (1147), 20 decembrie 2001, p. 4.

Jurcă Ștefan, „Claudian Cosoi”, în *Noul Mileniu*, 1, Nr. 3, iunie 2001, p. 16.

Jurcă Ștefan, „Întâmpinarea vânătorului: Cronică de carte”, în *Glasul*

Maramureșului, 2, Nr. 405, 8 august 1998, p. 2 [reluare în „Graiul Maramureșului”, 12, Nr. 2974, 17 ianuarie 2000, p. 8].

Holban Ioan, „Un risipitor”, în *Convorbiri literare*, An. 134, Nr. 4, aprilie 2000, p. 39.

Mînzatu Ion, „Suprarealism”, în *Evenimentul*, Nr. 2607, 22 februarie 2000, p. 9.

Moraru Maria, „Poetul Claudian Cosoi. In memoriam”, în *Caiete Silvane*, august 2011 (accesibil la <https://www.caiete-silvane.ro/articole/1506/Poetul-Claudian-Cosoi-In-memorial.html>).

Perța Lucian, „Vreme grea” [parodie la versurile lui Claudian Cosoi], în *Luceafărul*, Nr. 33 (286), 11 septembrie 1996, p. 9.

Prelipceanu Nicolae, „Cărți de poezie”, în *România liberă*, Nr. 2669, 8 ianuarie 1999, p. 20.

Vulturescu George, „Debuturi. Claudian Cosoi: Pana vânătorului”, în *Poesis*, Nr. 11-12, 1997, p. 4.

3. Referințe despre poet, în volume:

Caietele Măiastra: poezie, proză, critică literară, eseuri, Bogdan Ion (red.), Baia Mare, [s.n.], 1982, apud Ștefan Jurcă, „Claudian Cosoi, fișă pentru Dicționar” (<https://reteaua-literara.ning.com>).

Ion Burnar 60: *caiet biobibliografic aniversar*, realizat în cadrul Serviciului de Informare Bibliografică și Documentară de: Ana-Maria Brezovszki, Ana Grigor, Florina Vanciu, Baia Mare, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, 24 octombrie 2007, p. 21.

Literatură, arte, idei în „Alma mater” / „Dialog”: 1969-1990: indice bibliografic, Aurelia Stoica (coord.), Anca Cristina Alexandrescu, Elena Bondor, Cezara Gherghel, Laura Guțanu, Mariana Nestor, Veronica Pricope, Camelia Stumbea, cu notă

asupra ediției de Aurelia Stoica și introduceri de Alexandru Călinescu, Sorin Antohi și Andrei Corbea, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005, pp. 87-88.

Lucian Perța – 60. *Volum documentar biobibliografic* realizat în cadrul Biroului Editare publicații – Depozit legal de Angela-Monica Jucan și Livia Gligor, Baia Mare, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, 2013, p. 235.

Moraru Maria, *Fetița fără cercei. II. Dictatul de la Viena*, Iași, StudIS, 2009, pp. 22-23; 96-106.

O antologie a poeziei maramureșene: de la poezia populară până în 2009, realizată de Nicolae Scheianu Păuna, cu studiu introductiv de Augustin Cozmuța: „Localismul creator”, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2010, apud Ștefan Jurcă, „Claudian Cosoi, fișă pentru Dicționar” (<https://reteaua-literara.ning.com>).

Perța Lucian, „Vreme grea” [parodie la versurile lui Claudian Cosoi], în *Cuțitul ca o mască: parodii*, Cluj-Napoca, Grinta, 2002, p. 2.

Referințe critice. Istorie și critică literară (1999) [Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”. Lucrare întocmită în cadrul departamentului Documentare – Informare bibliografică], Cluj-Napoca, Presa universitară clujeană, 2008, p. 101.

Referințe critice. Istorie și critică literară (1997) [Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”. Lucrare întocmită în cadrul departamentului Documentare – Informare bibliografică], Cluj-Napoca, Presa universitară clujeană, 2005, p. 128.

Ștefan Jurcă: *caiet bibliografic aniversar*, realizat în cadrul Serviciului de Informare Bibliografică și Documentare de: Ana-Maria Brezovszki, Ana Grigor, Florina Vanciu, Baia Mare, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, 2009, p. 14; 20; 23.

Sălăjenii, turiști la Balaton

GYÖRFI-DEÁK György

Lacul Balaton se întinde de la Keszthely către răsărit, pe o distanță de 77 km, până dincolo de Siófok. Ca suprafață (592 kmp), e o țărucă mai mare decât cel al Genevei, deci nu-i de mirare că împărăteasa Sissi a dorit să-l viziteze. La două treimi din cuprindere, este gătit de peninsula Tihany, unde se ridică abația benedictină ctitorită de regele Andrei I în 1055, care i-a servit ulterior ca loc de veci și de pomenire. Profesorul de latină, Horațiu Pop, tatăl inconfundabilei Tița (Tit-Livia Porolissa), personajul lui Ioan Groșan din romanul „Un om de Est”, l-a degradat la nivelul: „un lighean de lac”, dar el este unul dintre hungarofobii de elită ai Zalăului, un mare iubitor al vinului de Lechința, considerat superior celui de Tokay. În „Ghidul xenofobului: ungurii” (Xenophobe’s Guide to The Hungarians) de Vámos și Sárközi, se precizează cu umor: „Adesea denumit «marea ungurească», lacul Balaton este destul de mare pentru a-și merita porecla. În plin sezon, cea mai însemnată localitate de pe malurile sale, Siófok, este la fel de plină ca orice stațiune de pe coasta sudică a Spaniei.”

În vara anului 1836, când Wesselényi al nostru s-a dus să-l întâlnească pe marele politician Deák Ferenc, „Înțeleptul națiunii”, a constatat cu uimire că suprafața apei: „nu este animată nici de caice (șăici), nici de corăbii; nimic nu-și leagănă catargele, nu-și umflă vecele albe deasupra valurilor blonde; de pe mal, nu se aude scârțâitul ramelor, cântecul vâsleșilor – doar liniștea, în singurătatea ei, plutește în jurul și deasupra lui.” Într-adevăr, primul vapor va fi lansat abia peste 10 ani, în 1846, de cel care a unit Buda și Pesta cu Podul pe lanțuri de peste Dunăre, Széchenyi István. Fragmentul citat a fost preluat din jurnalul publicat de Kardos Samu în 1905, folosit în continuare ca să aflăm mai multe despre acest sejur.

Așa cum bancherul Theodor Mihali din Dej era numit cu drag „Toderaș” de „badea” (hu.: „bátya”, adică „unchi sau frate mai mare”) Gheorghe Pop de Băsești, tânărul baron îi spunea Ferkó celui care, prin rezistență pasivă și îndărătnicie, avea să creeze Austro-Ungaria în 1867. În notele zilnice, îl trece simplu: F.

Wesselényi tocmai se întorcea din Italia, pe la Zalaegerszeg. A admirat frumoasele plantații de dud, ale căror frunze sunt folosite pentru hrănirea viermilor care produc mătasea. Liderul opoziției maghiare și fratele său l-au primit pe oaspetele jibouan la conacul din Kehida, într-o sâmbătă, 24 iulie. Au petrecut împreună o duminică plăcută. A fost discutat un articol pe teme juridice care urma să fie publicat în rapoartele legislative ale comitatului Zala.

Luni, 26 iulie, l-au vizitat împreună pe Nedeczky

Lajos, prefectul-adjunct al județului, „cumnatul” lui Deák (în fapt, Nemeskéri Kiss Emma îi era verișoară), în Balatonederics. De aici, a zărit pentru prima oară luciul apei. Azi, pe aceste locuri împădurite, turiștii sunt surprinși să găsească țărcurile unei grădini zoologice cu multe animale exotice (cămile, bivoli, zebre etc.) și colibele războinicilor masai din jurul Muzeului Africa.

Sălăjenii și frații Deák au fost reținuți de o ploaie rece, ca turnată din găleată, drept care au pornit mai departe abia marți, după ce au servit prânzul. Au admirat ruinele romantice ale cetății din Szigliget, ridicată pe vârful unui vulcan stins. Tot aici, se află o vilă a Uniunii Scriitorilor Maghiari, unde, în septembrie 1960, Tudor Arghezi l-a întâlnit pe Illyés Gyula, traducătorul său în limba maghiară. Înfofoliți în pelerine, au străbătut solitari drumul către Balatonfüred, care azi e aglomerat, plin de mașini cu caroserii și cu șoferi înfierbântați. Stațiunile din jurul „mării interioare” sunt vizitate anual de două milioane de persoane și asigură o treime din încasările turismului maghiar.

Ajunși la fântâna de la intrarea în Füred, au aflat că toate locurile din stațiune fuseseră ocupate, deoarece tocmai fusese prăznuită mama Fecioarei Maria și, după partea religioasă, urma marele eveniment monden al verii: balul de Sfânta Ana. Din fericire, printre participanți se aflau mulți prieteni, așa că au primit nu una, ci zece oferte de găzduire. Wesselényi, care începuse să devină un model pentru tânăra generație, a fost impresionat. La bal a participat „o lume pestriță”, adică din mai multe categorii sociale. Dintre aristocrați sunt menționate mai multe mame și domnișoare, printre care carismatica doamnă Pálffy, care a dat tonul, „după care s-a luat întreaga cireadă” („Pálffiné szíves volt irántam s ötlet követve az egész csorda.”)

Miercuri, distracția s-a mutat la familia Horváth,

apoi tineretul a dorit să-și cinstească idolul printr-un zaiafet la lumina făcliilor, lucru refuzat categoric, deoarece ar fi provocat o agitație care i-ar fi deranjat pe susținătorii Casei de Habsburg. Ca să nu deranjeze pe nimeni, Miklós a închiriat bacul care circula ziua între istm și Szántód, pe care încăpeau 30 de persoane (38, cf. Gáspárné Dávid Margit) și a ieșit cu invitații în larg, însoțit de o altă ambarcațiune, pe care se aflau orchestra (hu.: „hangászkar”, sigur nu erau lăutari) și pirotehniștii angajați pentru spectacolul de focuri bengalice. Viața fără griji a continuat până în 3 august, când și-a luat rămas bun de la frații Deák și s-a întors la Pesta, unde l-a întâlnit pe administratorul jibouan, Kelemen Benjámín.

Wesselényi a fost educat după modelul englez și a devenit un sportiv bine legat, adesea era asemănat cu Hercule. Trăgea la fix cu pistolul, știa să mânuiască sabia (dar și coasa), să boxeze, să călărească cei mai năvăși cai, rezista la înotul de cursă lungă. În fiecare dimineață își schimba hainele într-o cabină de pe malul Füredului și străbătea cei nouă kilometri până la Tihany, apoi se întorcea. Memorialistul Újfalvi Sándor amintește episodul, dar schimbă direcția și menționează cu admirație faptul că depărtarea dintre cele două puncte este mai mare decât deschiderea Strâmătorii Bosfor. Un alt mare înotător în apele Balatonului a fost Victor Babeș, care, deși se stabilise în București, venea vara până aici și tăia valurile ca să se mențină sănătos. Soția sa, Jozefa, a fost fata arheologului Torma Károly, om de știință legat de Sălaj, ca urmare a cercetării ruinelor de la Porolissum.

Marea stâncă pe care se află biserica mănăstirii din Tihany a contribuit la panorama deosebită a stațiunii balneare, lucru care i-a nemulțumit pe localnicii din cealaltă parte a golfului. Povestea e tragicomică și a fost pusă în versuri de Csizmazia Zsolt. Primarul din Tihany a fost certat de soție pentru că nu reușeau să devină la fel de înstăriți ca și cei din Füred. Drept urmare, a solicitat ca „băieșii” să plătească o taxă de privilegii către frumosul templu baroc cu o pereche de turlă de peste ape. Pentru că n-au reușit să obțină o cotă-parte din veniturile pe imagine, cei din Tihany au declarat război Füredului. Cum nu aveau nici un tun, au construit unul din scânduri de stejar prinse laolaltă cu inele de fier. Tunul a explodat la primul foc și a omorât pe 16 dintre cei prezenți, printre care și pe primar, iar soția cea afurisită a surzit. Ghiuleaua n-a trecut dincolo și n-a provocat nicio pagubă pe malul celălalt.

Până să fie înțesat cu clădiri, a existat un loc deosebit pe uscat, marcat acum cu statuia nimfei Echo. Dacă se striga „Hei!”, peste două secunde se auzea reflexia sunetului pe pereții abatăiei din Tihany. Fenomenul era mai pregnant toamna-iarna, când copacii din jur erau desfrunziți. El a fost descris de mai mulți poeți, dintre care, pe panoul turistic de azi, sunt amintiți Csokonai Vitéz Mihály și Garay János.

Pentru unii, Tihany este locul unde a fost redactat primul document scăpat de urgia mongolă din 1241-42, care conține câteva cuvinte în maghiară: „Feheruuaru

rea meneh hodu utu rea”, „limitată de drumul militar care duce la Cetatea Albă” (printre hotarele domeniului monahal din 1055 se numără și localitatea Bukur, spre bucuria bucureștenilor). Pe mine, ca profesor de fizică, m-a impresionat în mod deosebit legenda fenomenului acustic, pe care o redau în varianta celui care a creat figura lui Háy János:

„A fost odată ca-n povești, a fost ca niciodată, o fată de împărat neînchipuit de frumoasă. Prințesa avea grijă de o turmă de capre, toate cu lâna numai și numai din aur. Pe coasta muntelui de la Tihany, ieșea la păscut cu ditamai tezaurul, dar mai de preț decât dobitoacele cele năzdrăvane era însăși minunata fecioară de crai cu ochi galeși, plete negre ca noaptea și obrăjori ca pielița laptelui. Dar buzele ei rumene și fragede, ca niște boboci de trandafir, nu puteau să rostească nici un cuvânt: se născuse mută.

Bătrânul rege al valurilor din lacul Balaton, un duh falnic, cu barba lungă până la genunchi, s-a înălțat din spuma apelor și a rugat-o:

- Mi s-a îmbolnăvit băiatul. Dă-mi o cană de lapte proaspăt, muls de la una din căprițele tale, ca să se vindece și în schimb îți voi slobozi graiul.

Preafrumoasa fată de împărat i-a dat cana de lapte cerută, iar regele lacului i-a dezlegat buzele. Și vocea ei s-a auzit mai sonoră decât argintul, mai dulce decât mierea aurie.

Leacul cerut a ajutat. Bolnavul s-a înzdrăvenit. A prins puteri și a ieșit și el la mal. A auzit-o pe fecioară și s-a îndrăgostit pe loc de ea. A chemat-o să-i spună vorbe de iubire, să sporovăiască vrute și nevrute cu ea, să-i înveselească ziua, dar fata l-a privit fudulă și i-a întors spatele, fără să-i răspundă.

Zi de zi, prințul dintre valuri a încercat să-i câștige dragostea, dar fecioara de pe țărm n-a catadicsit să-l bage în seamă. În cele din urmă, băiatul s-a topit de dorul ei și s-a stins de tot. [...]

Atunci, regele din ape și-a ridicat ochii înlăcrimați spre cer și a cerut Preaînaltului Judecător s-o pedepsească aspru pe mândra cea fără de suflet. O flacăra a țâșnit din sol și a pârjolit țărcul, a ars tot, până la stâncă. [...] Turma de capre s-a speriat și a sărit în apă, unde s-a înecat. Peștii au ciugulit carnea de pe oase, numai copitele n-au putut să le mănânce și de aceea ele se găsesc berechet în nisipul de pe mal.

Iar fecioara a fost închisă pe vecie într-o grotă. [...] Pedepsa cea dreaptă cere ochi pentru ochi, dinte pentru dinte. Dacă a păcătuit cu limba, cu limba să plătească! Pentru că, deși a dobândit glas, fata de crai s-a încăpățânat să nu răspundă când i s-a cerut, de-acum încolo va repeta fiecare strigare de pe dealul învecinat, până la șapte cuvinte. De-o fi cineva nobil, de-o fi unul rupt în coate, mândra nu va avea scăpare: blestemul o va sili să grăiască, [...] cât lacul va fi lac și muntele va fi munte. Deși n-o vede nimeni și nici nu poate fi atinsă, osânda pentru trufie e să răspundă ca un ecou oricui strigă ceva de-acolo.”

În prezent, „Legenda ecoului din Tihany” este cunoscută și recitată de toți vânzătorii de suveniruri făurite din cochiliile găsite pe malul lacului Balaton.

Bulz – un străvechi cuvânt popular

Gheorghe MOGA

Limbajul popular se caracterizează, la nivel lexical, prin predominarea cuvintelor referitoare la diversele ocupații ale vieții rurale și a sensurilor figurate legate de acestea. Bogăția de locuțiuni și expresii, pe care le regăsim valorificate în creația marilor scriitori este o altă trăsătură a limbajului popular. Termenii populari nu cunosc restricții teritoriale, ca regionalismele, și, prin vechimea unora, interesează istoria limbii române. Cuvântul *bulz* este definit astfel în tomul I al *Dicționarului limbii române* (1913): „Masă (de ceva) de formă (aproape) sferică”, cu trimitere la *cocoloș*, *bulgăre* etc. Abia apoi urmează sensul special prin care este denumit un produs culinar: „cocoloș făcut din două bucăți de mămăligă caldă în mijlocul căreia se bagă brânză sau urdă”.

Prin acest al doilea sens, *bulz* devine sinonim cu *gâscă*, *urs*, cuvinte care, prin analogie, au primit și sensul de „mămăligă adunată bulz, cu brânză la mijloc”. Următorul context din *Amintirile* lui Ion Creangă are virtuți „tălmăcitoare” pentru cititor: „Nică Oșlobanu... se scoală în picioare, cât mi ți-i melianul, și se roagă de iertare spui că-l doare capul. Și atunci, nu știu cum îi cade un *urs* mare din sân și... de-a dura prin clasă; nu de cei pe care îi joacă ursarii, ci de mămăligă, umplut cu brânză, rotund, prăjit pe jaratic și de pus drept inimă, când ți-e foame. Băieții dau să-l prindă, Oșlobanu se aruncă în mijlocul lor să și-l ieie, și se face o chirfosală și-un răs în școală din pricina ursului celuia, de-i poznă!”

Faptul că în dicționarul amintit (DA) cuvântul apărea cu „etimologia necunoscută” și faptul că sensul acestuia trimitea la viața păstorească, au îndreptat atenția lexicologilor spre cercetarea *substratului* limbii române. Astfel cuvântul a fost apropiat de alte substantive din terminologia păstoritului: *arichiță*, *brânză*, *urdă*, *zară* și a intrat între cele 85 de cuvinte apropiate de termeni asemănători, prin învelișul sonor și prin sensuri, din limba albaneză.

Cuvântul a devenit, cu timpul, nume de familie (înregistrat de Iorgu Iordan în *Dicționar al numelor de familie românești*, EȘE, București, 1983) și toponim: *Bulzu* și *Bulzești*.

Cariera literară a cuvântului începe cu Dosoftei în a cărui *Psaltire* („întâiul monument de limbă poetică românească” – N. Manolescu) putem citi comparația *Ochiul... ca búldzul*.

George Coșbuc, cunosător profund al registrului popular al limbii române, îi dă o șansă cuvântului, folosindu-l în cântul VI al traducerii, în hexametri, a

Eneidei lui Publius Vergilius Maro, tipărită în 1896. Ajuns la Cumae, Enea consultă oracolul lui Apollo; preoteasa zeului, Sibila, îi destăinuie viitorul și-l ajută să-și îndeplinească dorința de a-și revedea, în Infern, tatăl (Anhise). Pentru a ajunge în lumea umbrelor este necesară îndeplinirea amănunțită a unor rituri și sacrificii. Vâslașul, mai întâi, îi înfruntă dar i se-nmoaie mânia la revederea crengii de aur, ce-ascuns stătuse-n straiul lui Enea. Cerberul cu trei capete, paznicul intrării, adoarme când „Zâna-i aruncă/*bulzul* cu miere gătit și cu tari pregătitele zămuri”. Un „ecou” coșbucian ni se pare a-l regăsi în traducerea, în endecasilabul iambic, aparținând latinistului G.I. Tohăneanu: „Sibila-l vede/ Și-i și aruncă-o turtă-adormitoare,/ Cu miere și cu buruieni vrăjite./ Iar el, turbat de hămesală, -nșfacă/ *Gălușca* ce-i fusese azvârlită”.

Astăzi, cuvântul *bulz* „trăiește”, în mare măsură, prin derivatele sale. Ne vom apleca asupra acelor care și-au îmbogățit sensurile sau au devenit mult mai frecvente, ilustrându-le prin citate din creația lui Mihail Sadoveanu în ale cărui cărți (*Baltagul*, *Ochi de urs*, *Ostrovul lupilor*. *Demonul tinereții*) cuvintele care aparțin păstoritului, aproape necunoscute cititorilor tineri, își găsesc locul cuvenit și se îmbogățesc semantic. Diminutivul *bulzișor* este echivalat în *Anonimus Caransebiensis*, cel mai vechi glosar român-latin, cu *caseolus*, „cășuleț”. Schimbându-i sensul, Sadoveanu îl folosește într-o pagină din primele capitole ale romanului *Zodia Cancerului...*, cele care narează intrarea în Moldova a abatelui Paul de Marenne. „Ava franțuz” și beizade Alecu Ruset, călăuza sa, fac un prim popas, seara târziu, la casele răzășului Lăzărel Griga, gazda care face „totul spre desfătarea domnului abate”.

Se cuvine să amintim mai întâi primul element al *rânduiei* după care se desfășoară ospățul care pentru musafirul franțuz este plin de surprize: „[gospodina] aruncă din fugă pe masă față albă de pânză de in. Așeză sfeșnicele de aramă cu lumânări de ceară pe aceeași față și, între ele, o pită mare de grâu. Lângă pită, brânză de burduf în strachină de lut. Lângă brânză, cepe. Și lângă cepe un ulcior de vin”. Fapte de limbă (propoziții nominale) și stil (repetiție, enumerație) își dau mâna pentru a sugera cititorului seriozitatea și meticulozitatea gesturilor ca însemne ale ospitalității și respectului față de musafir. După ce aceștia gustă din bucatele „reci și proaste”, jupâneasa Avramia intră cu alte străchini: „abatele privi curios la sarmale.(...)”

continuare pe www.caietesilvane.ro

Dewa Budjana & Tohpati – Janapati

Daniel MUREȘAN

Nu am o mie de prieteni, dar mă simt bine. Sunt o seamă de oameni în viața mea care mă fac să gândesc pozitiv, să merg înainte. Nu știu dacă pot să îi numesc prieteni, e un cuvânt greu. Am auzit de prea multe ori sintagma asta, încât cred că e un cuvânt greu de cântărit. Mulți cred că prietenia e ceva absolut. Sunt cuvinte mari, ce nu vreau să le rostesc. Mai bine spun că am în preajmă oameni adevărați, pe care chiar dacă nu îi văd zi de zi, îi simt aproape. O voce care răspunde la celălalt capăt al firului mă liniștește. Putem spune că suntem pe aceeași lungime de undă, chiar dacă sună pompos. Nu aștept soluții miraculoase, dar mă ascultă și căutăm împreună o cale de rezolvare. Nu pot să schimb trecutul sau să ghicesc viitorul, dar pot încerca să fac prezentul pe gustul nostru. Nu am pretenția să fiu primul sau ultimul pe lista cuiva, e suficient să dea un semn când are nevoie. Bucuriile, succesele unui apropiat îmi dau putere să merg mai departe.

Cred că la fel stau lucrurile cu Dewa Budjana și Tohpati Ario Hutomo, doi artiști din zona asiatică, mai puțin cunoscuți pe bătrânul continent. De altfel, pe coperta interioră a discului se confesează: „Prietenia noastră din domeniul muzical ne face mult mai familiarizați unul cu celălalt și, desigur, acest lucru ne face să compunem mai ușor”. Doi chitariști sensibili, ce în compania orchestrelor din Budapesta și Praga au realizat un album extraordinar. Parcă am asculta coloana sonoră a unui film ce nu l-am văzut încă. Un fel de medley cu „Spărgătorul de nuci” care în timpul valsului e întrerupt de un banjo cu corzile răsucite în cercuri sincrone. Geamătul acustic se transformă în acorduri de chitară electrică armonizată într-un fel de zig-zag muzical, cu un final de rock și jazz puternic. Un vârtej orchestral focalizat pe muzică de film, dar cu rădăcină într-un duel chitaristic țesut cu sunete ancestrale. Chitarele sună întotdeauna minunat, se încadrează perfect în orchestrații, niciodată forțate. Întregul album se simte ca un superb mozaic de sunete meșterite și șlefuite de doi maeștri. Musai trebuie să-i văd într-un concert!

Tracklist:

1. Janapati (7:17)
2. Rainy Days (5:02)
3. Ratu Kanya (6:09)
4. Samudera Pasai (4:28)
5. D Romance (4:34)
6. Bermain (3:18)
7. Duology (5:07)
8. Children Songs (5:17)
9. Rahadi's (6:09)
10. Duology (Acoustic Version) (4:22)

Discografie Dewa Budjana:

- Nusa Damai (1997)
- Gitarku (2000)

- Samsara (2003)
- Home (2005)
- Dawai in Paradise (2011)
- Joged Kahyangan (2013)
- Surya Namaskar (2014)
- Hasta Karma (2015)
- Zentuary (2016)
- Mahandini (2018)

Discografie Tohpati:

- Tohpati (1998)
- Serampang Samba (2002)
- Trance/Mission (2003)
- It's Time (2007)
- Patahan (2008)
- Demi Masa (2009)
- Song For You (2010)
- Save The Planet (2011)
- Riot (2012)
- The 6th Story (2013)
- Tribal Dance (2014)
- Guitar Fantasy (2016)
- Mata Hati (2017)

Componență:

- Dewa Budjana (chitare electrice și acustice)
- Tohpati Ario Hutomo (chitare electrice și clasice)
- Orchestra Simfonică din Praga
- Orchestra Simfonică din Budapesta
- Adhitya Pratama (bas)
- Demas Narawangsa (tobe)

Filmografiile Simonei

Woman in Gold (2015)

Simona ARDELEAN

Gen: dramă/ biografie/ istorie**Durată:** 1h 49 min**Regizor:** Simon Curtis**Scenarist:** Alexi Kaye Campbell**Roluri principale:** Helen Mirren, Ryan Reynolds, Tatiana Maslany, Daniel Brühl**Filmat în:** Austria, SUA, UK**Limbi vorbite în film:** engleză, germană

Premii și nominalizări: filmul a obținut șase nominalizări – Helen Mirren a obținut o nominalizare la Screen Actors Guild Awards pentru Performanță deosebită a unei actrițe într-un rol principal, Cea mai bună actriță și Cea mai bună actriță internațională la AARP Movies for Grownups Awards și Jupiter Award, iar Simon Curtis a fost nominalizat la categoria Cel mai valoros film al anului la premiile Cinema for Peace Awards.

Poate pentru că am locuit un an la Berlin și m-am obișnuit să văd înaintea clădirilor clasice, Altbau, plăcuțe de mărimea unei palme de copil, rectangulare, metalice pe care sunt inscripționate numele celor care au fost deportați și uciși în lagărele de concentrare, filmul despre care scriu a trezit în mine un alt fel de fior. Nu doar Berlinul e un oraș al memoriei care pândește din umbră. Capitala soră, Viena, are și ea propria istorie amară. În arcul timpului, numele său e semnul unui rafinament de netăgăduit, un for al artelor, însă la fel de subtil ca în Berlin, Viena păstrează urma propriilor refugiați și umiliți.

Considerată un fel de Mona Lisa austriacă, Adele Bloch-Bauer a privit după 1941 nenumărații vizitatori ai Galeriei Belvedere din ramele portretului realizat de Gustav Klimt. Specific perioadei auri și realizat undeva pe la 1907, portretul e fără doar și poate ornamental (foița de aur e dublată în intenție de geometrizări decorative) și vibrant, amintind de mozaicurile bizantine din Ravenna. Figura Adelei, delicată și distinsă, încadrată de un păr bogat, închis la culoare este figura unei femei din înalta societate vieneză. Comanda tabloului e făcută de soțul acesteia, Ferdinand, un industriaș evreu bogat. În timpul regimului nazist acestuia i se aduce o falsă acuzație de evaziune fiscală, iar

tabloul răposatei sale soții e „preluat” de statul german. Refugiat, bărbatul lasă în urmă multe bunuri de valoare, dar și două nepoate cărora ar fi vrut să le lase toată averea sa. Într-o Austrie în care evreii au început să fie arestați și deportați, Maria Altmann, singura nepoată supraviețuitoare caută să scape cu viață.

Figura Mariei Altmann a făcut obiectul mai multor filme și documentare: *Adele's Wish* (2008), *Stealing Klimt* (2007), *The Rape of Europa* (2006) și, cel mai recent, *Woman in Gold* (2015). Fiecare din titlurile enumerate anterior urmărește lupta în justiție a moștenitoare de drept cu statul austriac care nu a recunoscut furtul naziștilor și a refuzat să-i returneze acesteia tablourile care-i aparțineau. Rolul Mariei Altmann e jucat în film de Tatiana Maslany (Maria tânără) și apoi de Helen Mirren. Pe Tatiana Maslany o cunoașteți poate din *Orphan Black*, un serial de televiziune, în care a interpretat variante multiple ale aceluiași personaj. În arborele său genealogic se strecoară moștenirea germană (dar și română pentru curioși) și limba aceasta învățată în familie, dublată de talentul actoricesc, o fac convingătoare în ipostaza tinerei Maria. Desigur, numele lui Helen Mirren nu are nevoie de prezentări. E suficient să amintim Oscarul pentru *The Queen*, în 2007, pentru a sublinia distincția de mare clasă pe care o impune oricărei pelicule. Rolul acesta, însă, are vulturi melancolice, dublate de o forță vitală și un umor neașteptat al celei care poartă cu sine trauma unui trecut întunecat. Filmul înduioșează, iar Helen Mirren face un rol excepțional. Nu la fel de convingător mi s-a părut Ryan Reynolds în rolul avocatului Schoneberg, dar poate această convingere personală se datorează faptului că figura sa nu mi se pare a se plia, în ciuda efortului evident depus, peste roluri dramatice. Filmul adună multe nume cunoscute din Hollywood. În rolul soției avocatului

e Katie Holmes de pildă, însă apariția sa e ternă și neglijabilă. Nu același lucru pot să-l spun despre un alt personaj, Hubertul Czernin (Daniel Brühl), un jurnalist austriac ale cărui cercetări au făcut posibil procesul propriu-zis și care în film se luptă cu propriii demoni și care, ar fi meritat, cred, o mai mare expunere cinematografică. Filmul se înscrie în categoria mare a filmelor care portretizează cel de-al Doilea Război Mondial, dar o face dintr-o perspectivă nouă, a tabloului furat.

Pentru cei care au citit *The World to Come* a Darei Horn și în care o istorie cvasi-similară a unei schițe de Chagall trece din generație în generație sau *Sticlele* (*The Goldfinch*) a Donnei Tartt, în care nodul ficțional e dat de pictura lui Carel Fabritius, filmul acesta va fi un deliciu intelectual. Dar, dincolo de toate, filmul e o lecție de istorie despre arta răpită, despre demersurile justițiare, despre dreptate, despre rușine și negare, despre durerea și umilința trăită de semenii noștri atunci când ideologia politică tulbură rațiunea. Toate acestea sunt turnate în forma unei pelicule dramatice, pe care o recomand pentru emoția pe care o generează.

Reeditări filmice (XLI)

Ioan-Pavel AZAP

Luceafărul (1)

Este vorba, da, despre *Luceafărul* eminescian, care a inspirat două filme: *Hyperion*, în regia lui Mircea Veroiu, pe un scenariu de Mihnea Gheorghiu (România, 1975) și *Luceafărul*, în regia și pe un scenariu de Emil Loteanu (URSS, 1987) [1]. Pentru Mircea Veroiu, literatura a fost o sursă constantă de inspirație în bogata sa filmografie [2], dar la scenariul propus de Mihnea Gheorghiu este de presupus că l-a atras nu atât „modelul” literar – la care s-au mai făcut și se vor mai face trimiteri, atât livești cât și cinematografice –, cât mai degrabă ingeniozitatea ideii și posibilitatea de a aborda cinematografic un gen deosebit de tentant: SF-ul, gen prolix în care maculatura este covârșitoare, dar și ofertant pentru un cineast care nu se lasă copleșit de spectacularul tehnic, ci mizează pe „jocul ideilor”. Ingeniozitatea scenariului a fost „decodată”, ulterior regizorului, de bunăseamă, de Florian Potra care punctează critic cel mai bine demersul autorilor: „Premeditând recuperarea, revitalizarea în cheie modernă a mitului eminescian al Luceafărului, Mihnea Gheorghiu și-a pus desigur întrebarea: oare cum se poate produce, în zilele noastre, întâlnirea dintre o nouă Cătălină și Hyperion, fiind greu de presupus că ea și-ar mai «îndrepta pasul din umbra falnicelor bolti lângă fereastră, unde-n colț așteaptă Luceafărul»? Evident, astăzi fereastra îndreptată spre lume este televizorul și în colțul ecranului său luminos răsar *staruri*, adică stele. Dar *star* nu e doar actorul sau actrița celebră; tubul catodic lansează cu egală putere de fascinație și reprezentanți ai vieții publice, și savanți, și sportivi, ba chiar și muritori de rând” [3]. Din păcate, scenariul – dincolo de această idee scilicet – este liniar, iar abordarea abscons-calofilă a lui Veroiu aplatizează și mai mult demersul cinematografic: „Ca în modelul eminescian, frumoasa se înamorează de o nălucă, dar nu cu iubirea adolescentină a fetei de împărat, ci cu pasiunea femeii mature, la vârsta critică, în nevoia vitală de a iubi pentru a depăși criza. Nimic, nici pretextul cultural literar cu hazardate trimiteri la Eminescu, nici garnitura științifico-fantastă în care e servit, nu scuză tonusul greoi și anost al spectacolului filmic” [4].

Care este, totuși, „haina” poveștii cinematografice? Tea (Adela Mărculescu), cercetător științific emerit, este implicată alături de colegul ei Geo (Emmerich Schäffer), care este îndrăgostit cu oarece speranțe de ea, într-un proiect ambițios, legat de o posibilă incur-

siune în timp, prin aducerea fizică în prezent a unor ființe care au trăit cândva. La un moment dat, Tea vede pe ecranul televizorului de acasă imagini stranii în care revine un bărbat, Fred (George Motoi), cu care ajunge să comunice sporadic prin cuvinte, de care se îndrăgostește și despre care află că a fost/este geolog și a murit/disparut în urmă cu aproape două decenii, într-un accident nuclear produs în timpul unor prospecții. Este reconstituit astfel „triumghiul” eminescian: Cătălina (Tea) – Hyperion (Fred) – Cătălin (Geo). Geo, căruia Tea i se destăinuie, este dispus să încerce readucerea lui Fred în lumea reală prin aplicarea în practică a proiectului la care lucrează împreună, dar Hyperion „aidoma celui romantic, atunci când părăsește eterul, spațiile intersiderale în care rățăcește efectiv proiecția propriului chip, – se degradează biologic în contact cu atmosfera, cu realitatea imediat terestră” [5].

Hyperion este de fapt un fals SF. În minutul 15 al filmului, în timp ce Geo pregătește un ceai în bucătărie, imaginea se stinge pe Tea așteptând în fotoliu. Abia acum apar primele secvențe televizate și urmează povestea rezumată mai sus. În minutul 78 revine aceeași imagine cu Tea stând în fotoliu. „Cred c-am ațipit”, spune ea în vreme ce el așază ceaiul pe masă. „Am și visat... Tu crezi că-ntr-o clipă, poți visa cât o viață?” „Frumos?” întreabă el. „Visul nu poate fi mai frumos decât realitatea” răspunde ea. Revenită cu picioarele pe pământ, rămâne cu Cătălin!

Totul este pus pe seama visului, – a visului oniric, dar și ca aspirație –, idee ofertantă, însă transpusă scenaristic simplist și redată în imagini cinematografice ilustrative. Putem presupune că, deopotrivă scenarist și regizor au (bine)intenționat un alt film, mult mai bun decât cel pe care îl vede spectatorul.

[1] Nu este prima poezie din care se inspiră un film românesc. Chiar scenariul primului lungmetraj românesc, *Independența României* (1912), pornește de la poezia lui Vasile Alecsandri, *Peneș Curcanul*, eroul titular apărând ca personaj central al filmului.

[2] Amintim aici titlurile mai importante: *Nunta de piatră* (1973) și *Duhul aurului* (1974), după schițe de Ion Agârbiceanu; *Dincolo de pod* (1976), după romanul *Mara* al lui Ioan Slavici; *Între oglinzi paralele* (1978), în principal după prima parte a romanului lui Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*; *Adela* (1985), după romanul omonim al lui Garabet Ibrăileanu.

[3] Florian Potra, *Profesiune: filmul*, Editura Meridiane, București, 1979, pp. 261-262.

[4] Tudor Caranfil, *Dicționar de filme românești*, Ed. Litera Internațional, București, ediția a 2-a, 2003, p. 101.

[5]. Florian Potra, *op. cit.*, p. 263.

Malaxorul de aprilie pandemic

■ De citit „După un an de pandemie” de **Marta Petreu** în „**Apostrof**” (nr. 370/martie 2021). Un scurt fragment: „Singurul produs românesc de export pare a fi omul, populația: atunci când nu e exportată ca mână de lucru de vreo firmă oarecare, populația se autoexportă benevol. Ce spun oare demografii despre următoarele fenomene cumulative: migrația populației, de obicei a celei tinere, în afara granițelor țării; scăderea natalității din România, încununată de un spor natural mereu negativ? Pot ei oare calcula cât timp... ne-a mai rămas?” Se pare, totuși, că vom mai rezista ceva vreme: „Rapoartele statistice arată că până în 2050, populația României va fi de doar circa 15 milioane, din care o treime vor fi pensionari” (dw.com/ro).

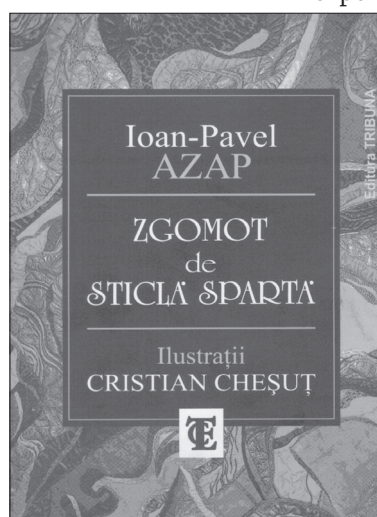
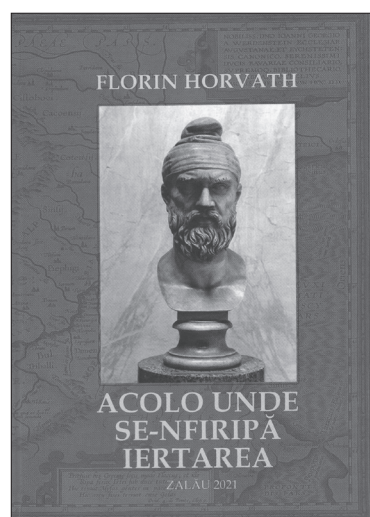
■ O nouă carte, un nou roman al scriitorului **Florin Horvath**: „**Acolo unde se-nfiripă iertarea**” (Zalău, 2021). Un volum ce face parte din seria: „Nașterea Daciei”; „Testament din țara lucrurilor ascunse”; „Acolo unde se-nfiripă iertarea”; „Vlaherne, un dar al Daciei în inima Bizanțului” (aflat în lucru). Pe coperta a IV-a textul escortă sună astfel: „Până și steagul dacilor era un simbol cutremurător: balaurul cu cap de lup, adică imaginea principiului, a cărui gură de lup este «Poarta Solară», trecerea pe tărâmul nemuririi. Și, mai înainte de Decebal, Ioan vede aievea chipul mărețului Orfeu, întruchipat în încremenirea Sfinxului din Carpați. Vestitul, sacrul, cap al lui Orfeu, după decapitare (desputernicire) plutea pe apele fluviului Hebrus, nu oricum, ci asemeni unui cap profetic, vorbind, oferind deplin și inconfundabil soluția: marea iertare, pentru gestul de a fi fost sacrificat! Așadar, acum Ioan înțelege deplin spusa geamănului lui Decebal, spusa lui Liman, cel care înțelege mesajul orfic, spunându-i lui Vălurel: «plec spre cele 40 de iezeze sfinte! O să poposesc acolo o vreme, acolo, unde se-nfiripă iertarea!...»” Florin Horvath este membru al Asociației Scriitorilor din Județul Sălaj și al Cenaclului literar „Silvania”.

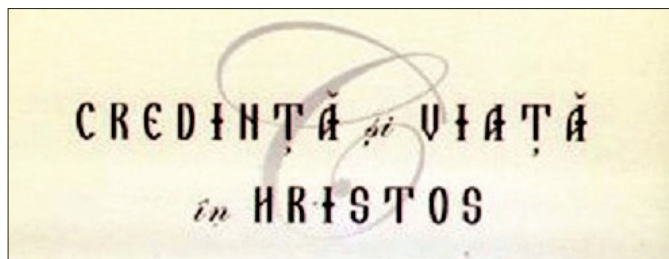
■ Salutăm colegial, prietenește apariția unei noi cărți semnate de **Ioan-Pavel Azap**: „**Zgomot de sticlă spartă**”, cu ilustrații de Cristian Cheșuț (Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2020). Proze „cazone” și nu numai. Mi-a plăcut „Pandele și Revoluția”. Și Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României. Și nu numai. Poftă bună... la răs!

■ Răsfățuri... **Andrei Pleșu**, „**Despre domni**” („Dilema veche”, nr. 884, martie 2021): „Poate sunt depresiv. Poate sunt într-o criză de iubire a «aproapelui». Dar fapt e că nu prea mai am cu cine sta de vorbă. Nu pentru că am eu un nivel de conversație «boreal». Ci pentru că nu mai găsesc «oameni cu care să bâjbâi în același întuneric» (Andrei Scrima) și care să mă însoțească, în bâjbâiala mea, ca niște domni. Întâlnesc mai curând inși zăvorâți în propriile lor certitudini, autiști inabordabili, «doctrinari» agresivi, certăreți impenitenți, bombănitori previzibili, scandalagii, țoape. Mi-am greșit generația...” Un text mai vechi, „actual”. Semn și că pandemia a accentuat degradarea amintită.

(D.S.)

■ A fost publicat anuarul Episcopiei Sălajului – 2020, cu binecuvântarea Episcopului Sălajului. Denumit *Credință și viață în Hristos*, volumul a fost dedicat Preasfințitului Părinte Petroniu la împlinirea a 55 de ani de viață și 20 ani de arhierie. „Locul meu este printre sălăjeni, iar acum, după aproape treisprezece ani petrecuți pe aceste meleaguri, pot să afirm cu tărie faptul că cei mai frumoși ani ai vieții mele i-am trăit cu multă bucurie între minunații mei frați din Sălaj”, a arătat cel dintâi episcop titular în Sălaj. Apărut la editura eparhiei sălăjene, anuarul prezintă administrația eparhială, protopopiatele, parohiile, mănăstirile și preoții ortodocși români din județ. Anuarul redactat de preotul Mihai Dobocan include și cronică ilustrată a Episcopiei Sălajului, articole și pastorale ale PS Petroniu (inclusiv despre experiența infectării cu noul coronavirus, „cea mai grea

încercare a vieții”, după cum o caracterizează ierarhul) și studii semnate de preoți din Sălaj.

■ Numărul 2 (464) din februarie 2021 al revistei *Argeș* redă un amplu interviu cu Andrei Zanca, personalitate complexă a culturii române contemporane, poet, prozator, eseist și traducător din limbile germană, franceză, engleză, spaniolă și italiană, realizat de Niculina Oprea. „Procesul de scriere, cel autentic după mine este un act de dăruire, un Dar. Ați văzut o privighetoare cerând să fie plătită pentru cântul ei?” a precizat poetul stabilit în Germania. Revista care în 2021 aniversează 55 de ani de la prima apariție propune și cronici interesante. Nicolae Oprea a scris despre cartea *Generația '80. Un excurs istorico-critic*, semnată de Ioan Lascu, Adrian Alui Gheorghe despre *Pedagogia poveștii. A fost odată pe când poveștile nu aveau televizor* de Constantin Necula, Mircea Bârsilă despre cel de al treilea volum de poezii al lui Florentin Sorescu, *Amaretto*, iar Leonid Dragomir despre lucrarea *Socrate în blugi. Sau filosofia pentru adolescenți* de Laurențiu Staicu. În revista editată de Centrul Cultural Pitești este publicat și un eseu despre un episod sensibil din cariera unui viitor șef de stat, *François Mitterand și criza din Algeria (1954-1962)*, sub semnătura diplomatului Cosmin Victor Lotreanu.

■ O privire rapidă asupra numărului 3-4 (75-76) din martie-aprilie 2021 al revistei *Scriptor* dezvăluie un conținut consistent. Proiectul Editurii Junimea din Iași propune următoarele secțiuni: semina sapientiae, muti magistri sunt libri, colloquium, aqua script, historia magistra vitae, et in arcadia ego. Sunt incluse fragmentele unor volume în curs de editare la Junimea, precum: *Printre vânătorii de orbi* de George Vulturescu, *mersul prin iarba necosită* de Andrei Zanca, *Turnuri și dame* de Silvan Florea, *Colecționarul de vise* de Florin Toma, *Pași pe calea recunoștinței fără de sfârșit* de Virgil Stoica, *Sfârșitul manipulării. Ghid de haiducie media* de Valentin Inceu și *Teatrul și spiritul vremii* de George Banu. În paginile revistei sunt prezente și interviuri. Ștefan Hostiuc, redactor-șef al revistei „Mesager bucovinean” a răspuns întrebărilor Anastasiei Dumitru, iar poetul Liviu Mățăoanu a dialogat cu Robert Șerban. Interviul acordat de poetul Emil Brumaru (1938-2019) în cadrul emisiunii moderate de Grigore Ilisei, „Divanuri duminicale”, din anul 2001 și răspunsurile la Chestionarul scriptorilor ale scriitorului și traducătorului Horia Gârbea completează secțiunea colloquium. Co-

mentarii, recenzii și cronici au semnat: Vasile Iancu, Ioan Holban, Constantin Cubleşan, Ioan Răducea, Gruia Novac, Bogdan Mihai Mandache, Maria Pilchin, Liviu Apetroaie, Frăguța Zaharia, Stelian Țurlea și Traian D. Lazăr.

■ Și cel mai recent număr al revistei *Convorbiri Literare*, 3 (303) din martie 2021, are un sumar bogat și variat care cuprinde poezie, proză, cronică literară, comentarii critice, actualitate literară, istorie literară, istorie, eseu, filosofie, arte, anchetă. Cronici literare și comentarii critice au fost semnate, printre alții, de Cristian Livescu – *Adi Cusin, poetul legendar al „punților rupte”*; Alexandra Olteanu – *Ioana Diaconescu și logica alegoriilor stilizate*, Adrian Dinu Rachieru – *Nicolae Silade, de pe „Calea Victoriei” înspre „Everest”*, Antonio Patraș – *Mircea Anghelescu – 80. Remarcăm includerea în paginile publicației fondate de Societatea Junimea din Iași, a sălăjencei Diana-Cristina Teieru, absolventă a Facultății de Litere din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, cu studiul Paturi oculte – fantasticul cotidian. Secțiunea Arte este bine reprezentată, cu patru articole: Marian Sorin Rădulescu – *O experiență crossover – omul care nu putea vorbi decât ceea ce citea*; Alexandra Cherciu – *Despre opera Sainte Jeanne d'Arc*; Alex Vasiliu – *Dmitri Șostakovici: portret mișcat – martor al unui secol tragic (XIX). Alte simfonii ale adevărului, a IV-a și a VIII-a și Ion Ferciu – „Nocturnele lui Leonida”. Un bob de rouă care spală colbul cel greu de pe suflet și minte. Revista literară lunară care apare la Iași propune și un interviu interesant cu Ana Blandiana, doamna poeziei românești contemporane.**

(A.-B.K.)

■ *Pereți* – Alice Valeria Micu, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2019. „O amplă metaforă asupra existenței omenirii, de azi și dintotdeauna, în care indivizii sunt izolați între ei și chiar în propria lor ființă de pereți invizibili, dar cumplit de reali în totul, este volumul de versuri al Alicei Valeria Micu, *Pereți*.” „Drama existențială pe care o poetizează autorea într-o suită de fragmente lirice, care constituie, de fapt, o amplă panoramă unitară, revelează starea de singurătate («floarea singurătății/ răsărea/ din pereți») a omului în socialul pe care și l-a edificat de-a lungul vremii și care s-a impus, subiacent, destinului său, încă de la început, de la facerea lumii, la care trimite sarcastic: «Și Dumnezeu/ pereților/ a văzut că sămânța e bună/ și cu mâna lui a răsă-

dit-o/ în Grădină» (*Nici nu se cunoaște ziua de noapte*). (Constantin Cubleșan, în *Nord Literar*, februarie 2021)

■ *Printre vânătorii de orbi* – George Vulturescu, Editura Junimea, Iași, 2021. „Dar ochiul tău este aici ca să amintească de faptul că adevărul este în altă parte, nu în operele rațiunii, că el se situează în hăurile finite, acolo unde o înalță și o împoașcă spre înălțimi forța poetică a extralucidității. Ochiul tău orb știe să străpungă în mod uimitor toate straturile de minciună și de iluzie pe care epoca noastră ar vrea să le pună între omnipotența tehnică și profunzimile noastre, ca o mare nevoie de afirmare, ca niște imagini eliberatoare ale adevăratei vieți, ale noilor cunoștințe și ale suveranității autentice.” [Marcel Moreau (Franța), 27 ianuarie 2005]

■ *Când tac și tu mă ascuți* – Otilia Ardeleanu, Editura Junimea, Iași, 2021. „Otilia Ardeleanu, poetă ce-și autocenzurează discret sentimentalismul inerent în favoarea ironiei și mai ales a autoironiei, mai are multe de spus în poezia contemporană și, cu siguranță, numele ei va fi mereu evocat la superlativ, așa cum au făcut-o deja literați de marcă în peisajul literar actual, precum Adrian Alui Gheorghe, Felix Nicolau, Ioan Florin Stanciu, Angela Nache-Mamier, Daniela Varvara și mulți alții.” (Ion Roșioru)

■ *Colecționarul de vise* – Florin Toma, Editura Junimea, Iași, 2021. „Tot arsenalul textualismului optzecist este pus în pagină, e drept la un nivel superior și remarcabil topit în substanța epică a cărții (...). Fiecare text al lui Florin Toma pare a fi un exercițiu de a scrie în altă manieră, un soi de pariu-demonstrație cu sine și cu cititorii. Privind propriile sale abilități artistice.” (Tudorel Urian, *Viața Românească*)

■ *Grăunțe de cristal* – Felician Pop, Editura Limes, 2021. „Am notat aici, de-a lungul a peste 21 de ani, gânduri care îmi alergau mereu dinspre inimă spre creier. Am căutat să respir în vremea aceasta prin porii cuvintelor, fără să știu că tocmai această respirație mă va salva într-o zi, de data asta, la propriu!” (Felician Pop)

■ *Reset* – Ovidiu Crișan, Grupul editorial Rocart, 2021. „Dacă ar fi fost să spună acum de ce a venit la avocat, n-ar fi știut cu certitudine. Cu tot curajul pe care l-a găsit, i-a răspuns cu voce stinsă:

- Cred că vreau să-mi resetez viața!

Avocatul auzise multe grozăvii în cabinetul său și era pregătit pentru aproape orice destăinuire, îi era frică doar de răspunsul pe care l-ar fi putut da, dar pentru așa ceva nu era pregătit, s-a blocat și, din celălalt fotoliu care străjuia măsura, nu a putut să scoată nici un cuvânt. Așa cum făcea și Ștefan, și-a fixat ochii pe planta decorativă așezată lângă peretele opus, a început să o studieze și pentru prima dată a văzut fragilitatea frunzelor scăldate în lumina care venea de afară.” (Ovidiu Crișan)

■ *Transfigurări în cuvinte* – Ion Pop, Editura Pim, Iași, 2021. „Rețeaua de cuvinte pe care o construiește, cu multă migală, Ion Pop, și o etalează în cartea sa de poeme, se compune dintr-o sumă de filigrane ce vin dintr-o lume ancestrală în completarea celorlalte transfigurări, cu care și-a obișnuit deja admiratorii artei sale.” (Emilian Marcu)

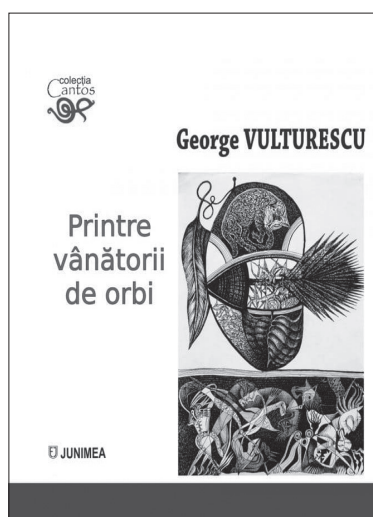
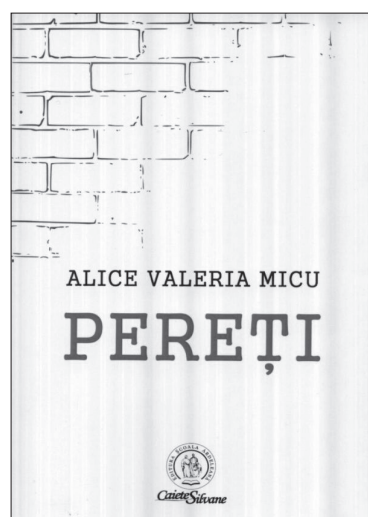

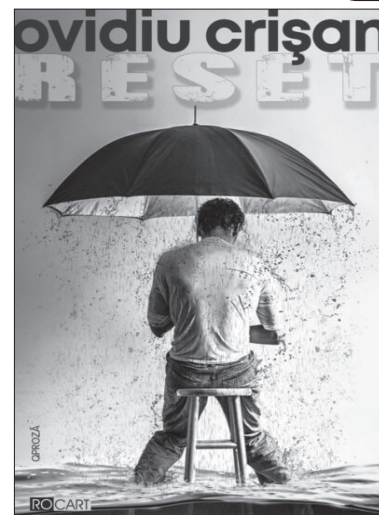
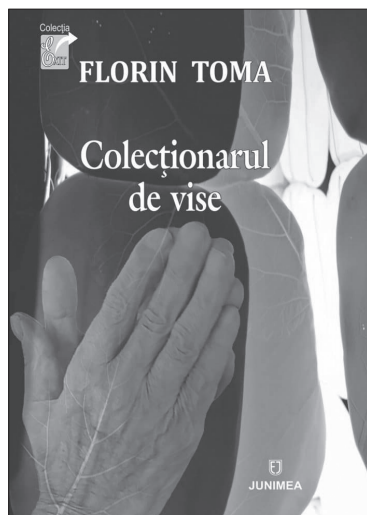
(C.Ș.C.)

■ De pe pagina de titlu a „Luceafărului de dimineață” nr. 2/2021, cu lumină caldă în ochi și cu zâmbet trist, încadrat de plete albe căzute pe umeri, ne privește Petre Stoica (1931-2009), un mare poet, acum aproape uitat. Fotografia lui are în fundal noaptea, din care pare că se întrupează,

ca din ape revelatoare. În interiorul revistei, primul text e o evocare a aceluiași poet născut în urmă cu 90 de ani, făcută de criticul Dan Cristea. La pagina 8, o selecție atent realizată din poezia sa, e însoțită de alte patru fotografii ale poetului tânăr. Poetul și criticul Mircea Bârsilă, în unul

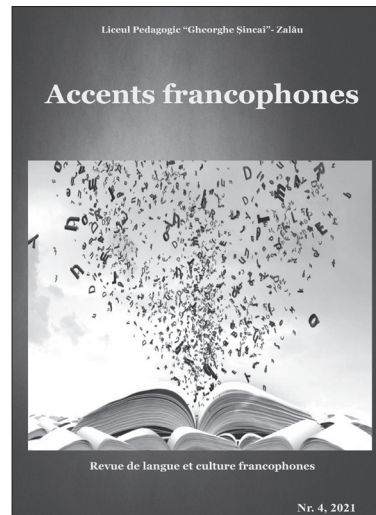
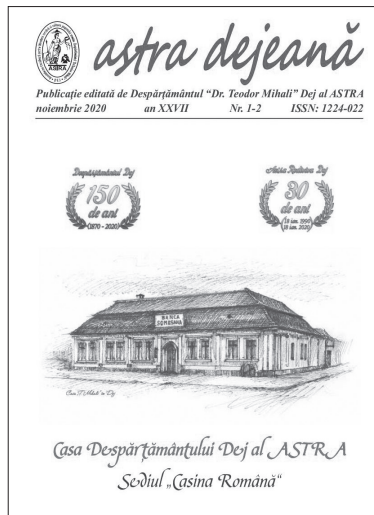
dintre prea rarele gesturi de prețuire a unei poetese cu operă exemplară, ne aduce aminte că Mariana Marin (10 februarie 1956 – 31 martie 2003) ar fi putut împlini 65 de ani. Dar timpul crește-n urma ei, parcă de-un secol... Tot o evocare, ludic-nostalgică, a altui optzecist de la vârf, Traian T. Coșovei, face un apropiat al poetului, Nicolae Iliescu. Astfel se constituie o consistentă secțiune de istorie literară recentă. Cronica literară, susținută de același Dan Cristea, e consacrată unei „panorame istorico-literare aparte”, cum e considerat, încă din titlu, volumul *Scriitori evrei în cultura română* de Răzvan Voncu. Cronicarul identifică drept principală axă a cărții comentate punerea în evidență a contribuției scriitorilor evrei români la dezvoltarea literaturii noastre moderne. Daniel Cristea-Enache inaugurează un studiu despre poezia lui Marin Sorescu, cea din seria *La Liliaci*. Deocamdată, în prima parte, este subliniat rolul hotărâtor pe care mama poetului l-a avut în furnizarea unor povești din satul natal, dar și din satele din jur. Adică, tot o contribuție de istorie literară. Două răspunsuri, definitorii pentru autorii lor, privind „biblioteca poetică ideală”, vin de la doi poeți cu profiluri lirice și biografii net deosebite: Ioan Radu Văcărescu și George Vulturescu. Linda Maria Baros prezintă și transpune în limba română poeme încărcate de o mare tensiune lirică, de un dramatism immanent, ale unui poet croat, din generația mijlocie, Ivan Herceg. Numeroase recenzii, o foarte atentă revistă a revistelor, precum și alte pagini de beletristică, întregesc un nou număr captivant al publicației.

(V.M.)

■ **Cornel Secu 75, Helion 40.** Cornel Secu, redactorul-șef al fanzinului „Helion”, a împlinit de curând 75 de ani. Înainte de revoluție, a fost metodist la Casa Studenților, apoi directorul Casei Tineretului, ulterior al Casei Universitarilor din Timișoara. În tot acest răstimp, a fost un animator al acelei părți din viața literară care se axează pe science-fiction. A făcut: și unele, și altele. Unii l-au iertat, alții s-au revoltat. N-a renunțat la pasiunea sa, la dragostea dintâi. Îi datorăm uimitorul euROcon'94 din Timișoara, un jalon important din trecut, care merită amintit într-o vreme când marele centru bănățean se pregătește să devină capitală culturală. În 25 martie, s-au rotunjit 40 de ani de când a apărut primul număr al revistei editate de clubul de anticipație bănățean, prilej pentru a

tipări încă un număr, pe lângă aparițiile lunare de pe situl helionsf.ro. Editorialul festiv este scris de criticul Ungureanu, dar merită amintită și intervenția lui Mircea Opriță: „40 de ani reprezintă destul de mult și într-o viață de om, darmită într-una de cenaclu sau de revistă specializată! [...] E o bucurie să vezi că Helion merge cu pas egal înainte, atât în versiunea sa pe hârtie, cât și în cea electronică, poate mai sprintenă și, de ce nu?, poate mai prietenoasă cu generațiile mai noi de iubitori ai genului SF.” Alături de ei, publică Ionuț Manea, Liviu Surugiu, Alice Bancu, Adrian Chifu, Tudor Beșuan, Cornel Bălan, Cristina Negreanu, Adela Vlad, Șerban Foarță, Ciprian Ionuț Baciuc, Aurelian Zorlescu. Gheorghe Săsărman este și el aniversat la 80 de ani. Debutează cu proză Domnica Rîf.

■ **Arghilușul literaturii române.** Deși ideea a fost lansată în spațiul public încă în 2015, ea a ajuns la mine abia anul acesta, în preajma lui 1 Aprilie, deci mi s-a părut potrivit să reiau ipoteza și s-o popularizez: „Se non e vero, e ben trovato!” În anul 1962, Kányádi Sándor l-a vizitat pe Tudor Arghezi, la Mărtișor, ca să-i arate niște traduceri proprii, inedite, în limba maghiară. Primit cu amabilitate, poetul maghiar a avut surpriza să afle, chiar din gura celui mai „zănatec” creator român, că: „Én is tudok kicsit magyarul. Emberek vagyunk, megértjük egymást.” (Știu și eu un pic de maghiară. Suntem oameni, ne vom înțelege.) Amănuntul anecdotic a ajuns la urechea lui Ferenczes István, care a început să cerceteze cazul. Primul care a amintit-o pe Ergézi Rózalia, doica viitorului poet, a fost sălăjeanul Dumitru Micu. Ea era originară din Secuime și venise din Vlăhița ca să slujească în casa lui Manole Părvulescu. Cum se face că o tânără sosită abia cu un an în urmă avea lapte? A urmat analiza poeziilor: „Vrăbiile mamei”, „Copil din flori”, „Mâna lui”, „Buna-Vestire”, „Nu știu”... Când a fost întrebat cum de pricepe ungurește, Arghezi a precizat că a învățat în copilărie, la rude. Apoi, deși Bălașa, mama lui Nae Theodorescu murise încă în 1883, poetul a dedicat poemul „Mângâieri” bunicii sale: „Mă uit la buze și sprâncene,/ La ochii ei, cu pleoapele alene./ Tare-a mai fost frumoasă și bunica!/ Dar zice că nici asta nu-i nimica.” Din registrul parohial, Ferenczes István a putut reconstitui istoricul familiei Ergézi, pornind de la minerul neamț Joannes Ergesi venit din Bucovina. În plus, însăși Mitzura Arghezi i-a mărturisit ziaristului bucureștean Ágoston Hugó că în familie au avut strămoși maghiari și germani. „Na, az árgyelusát!” (Fir-ar să fii, Făt-Frumos!)

■ **Astra Dej la o dublă aniversare.** În 4 iulie 1870, s-a înființat Despărțământul Dej al ASTRA, care azi poartă numele lui Theodor Mihali. Dar, după un secol și jumătate, anul 2020 a reprezentat și rotunjirea răstimpului de trei decenii de la reînființarea Asociației Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român. Cu această ocazie, iubitorii de cultură din jurul Dr. Radu Gavrilă au tipărit un număr dublu al revistei „ASTRA dejeană”, precum și un supliment cultural separat, de dimensiunea unui almanah literar. Editorialul „Prin negura vremurilor” este scris de academicianul Emil Burzo. Istoricul Iosif Marin Balog examinează situația școlilor reale și economice ardelenesti din perioada 1850-1918. La cumului aniversar, dejenii au fost felicități de Alina Talpoș, Floarea Pleș, Liviu Dârjan, Vasile Butean, Maria Jeflea, Zorin Diaconescu, Széll Sándor. Ca majoritatea grupărilor culturale în Anul Coronavirusului, întâlnirile s-au mutat în mediul online, unde s-a susținut și colocviul dedicat vieții și operei lui Ștefan Odobleja. Un alt grupaj a fost dedicat zilei de 1 Decembrie 1918. Prietenii l-au plâns pe criticul Andrei Moldovan, membru al Uniunii Scriitorilor din România și președintele Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud, al cărui suflet s-a întors la Domnul în 29 octombrie 2020. Magdalena Vaida a prezentat ediția a patra a Școlii Academice Internaționale „Dr. Teodor Mihali” de la Dej, organizată la finele anului. Felicitări pentru acțiunile organizate și urări de succes în 2021!

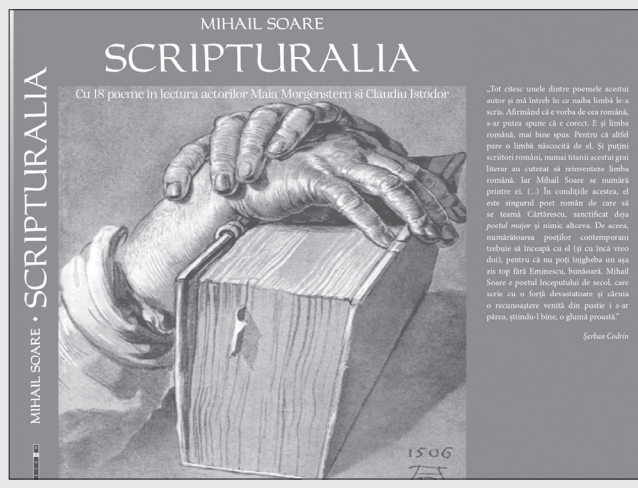
(G.-D.G.)

■ **Revista «Accents francophones», numărul 4, dedicată „Zilei Internaționale a Francofoniei” - 20 martie. «Accents francophones» nr. 4/2021** cuprinde articole de actualitate, ce atrag atenția asupra anilor 2020-2021 ca ani ai pandemiei de coronavirus, care au bulversat viața personală și socială a elevilor, părinților și profesorilor, atât din România, cât și din întreaga lume. În prezent, trăim o situație dintre cele mai pasionante în materie de tehnologie digitală la toate nivelurile: profesional, educațional, socio-cultural, sănătate, transporturi, timp liber. Viața de zi cu zi este tulburată, copleșită de schimbări majore, de necesitatea de a ne adapta cât mai repede la activități virtuale, care s-au infiltrat în societatea actuală până în punctul în care putem vorbi despre o socializare informatică. Învățământul a suferit transformări importante, iar cuvântul de ordine a devenit **ONLINE**. Pus în practică de cadrele didactice, învățământul

virtual este caracterizat mai ales prin utilizarea laptopurilor, a telefoanelor inteligente, a tabletelor, iPad-urilor etc., devenite accesibile atât din punctul de vedere al prețului, cât și al designului tehnologic. La fel de actuale sunt și articolele care abordează teme despre Erasmus+, programul prin care UE susține educația, sportul și tineretul, despre eTwinning, modalitate benevolă și ușoară de a implica tinerii în studiul limbii franceze, dar și despre posibilități de a dezvolta la adolescenți spiritul civic în cadrul orei de limba franceză. O nuanță distinctă aduce, din nou, în revistă, intervenția prietenului nostru francez, stabilit în Zalău, Laurent Boesch, care descrie nostalgic cartierul renumit, l'Esplanade, din orașul său natal, Strasbourg, unde a trăit mulți ani. Nu lipsesc nici articolele cu teme referitoare la anumite elemente de limbă franceză sau întrebări pe care și le pun cei mai buni elevi francofoni din județul nostru. Articolul „Columna” din încheiere marchează, simbolic, o legătură vie a Cetății Porolissum cu centrul istoric al Romei, unde tronează maiestuos Columna lui Traian, glorificând victoriile lui Traian în războaiele cu dacii.

**Președinte ARPF – Filiala Sălaj,
prof. dr. Dorin Cosma**

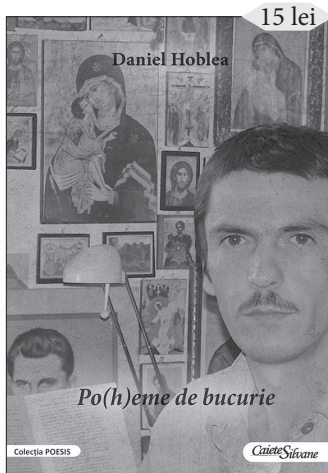
Am primit la redacție: Titlu: *Scripturalia*; Editura Eikon, 2021; Format: 20 x 24,5 cm; Număr de pagini: 302; Prefață: Emil Lungeanu; Text clapetă: Șerban Codrin; Texte coperta a IV-a: Maia Morgenstern și Claudiu Istodor; Cu un cd însoțitor conținând 18 poeme în lectura actorilor Maia Morgenstern și Claudiu Istodor.

Cărți apărute la Editura „Caiete Silvane” - 2021

Daniel Hoblea -
Zigzaguri,
Colecția **SCRIITORI SĂLĂJENI**

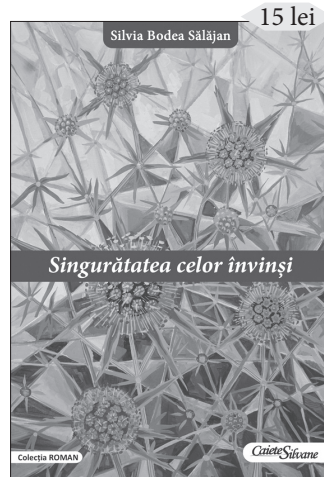
Daniel Hoblea -
Po(h)eme de bucurie,
Colecția **POESIS**

Ovidiu Costinaș - *Identități și tendințe de dezvoltare rurală în sate de sub Muntele Șes,*
Colecția **SCIENTIA**

Octavia Micu Cecea - *Sergiu - memoria timpului său,* Colecția **MEMORIA**

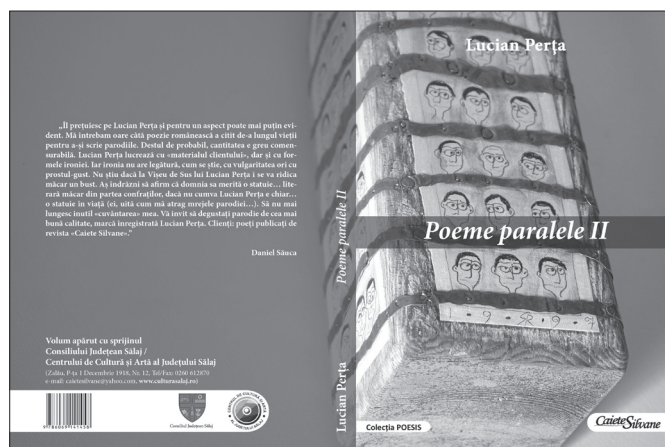

Silvia Bodea Sălăjan - *Singurătatea celor învinși,* Colecția **ROMAN**

Cărți în curs de apariție la Editura „Caiete Silvane”

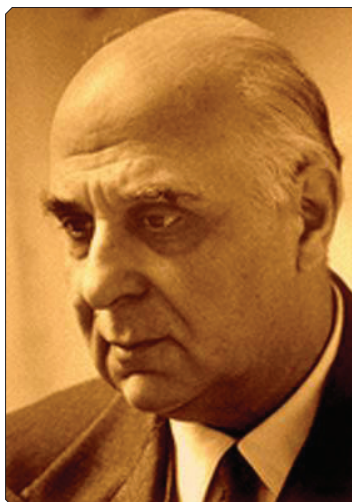
Marin Ștefan - *Amintiri din zodia Berbecului (publicistică),*
Colecția **MEMORIA**

Lucian Perța - *Poeme paralele II,*
Colecția **POESIS**

Comenzi la Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, Piața 1 Decembrie 1918, nr. 12, Sălaj; Tel./fax 0260/612870 sau pe www.edituracaietesilvane.ro

Ghiorghios Seferis

(1900 - 1971)

Cel mai însemnat dintre poeții greci de după 1930, când se cam încheie era Kavafis. Într-o primă etapă a creației, dovedește un excepțional simț al simbolului. Opera sa de maturitate va fi o sinteză între conștiința istorică și conștiința tragică a destinului, armonizate cu înțelepciunea Orientului și raționalismul grec. Este primul scriitor neoeleen distins, în 1963, cu Premiul Nobel.

Matei Pascal printre trandafiri (fragment)

Fumez fără oprire de azi dimineată;
de m-aș opri, trandafirii m-ar îmbrățișa
cu spini și cu smulse petale, înăbușindu-mă;
cresc strâmbi, cu același trandafiri; privesc;
poate așteaptă pe cineva; însă nimeni nu trece;
îi observ tăcut pe după fumul pipei,
pe crenguța lor plină și fără parfum;
în cealaltă viață o femeie îmi spunea
poți atinge această mână,
e al tău acest trandafir, e al tău,
poți să-l iei
acum sau mai târziu, când vei vrea.

Fumând fără oprire, cobor treptele,
trandafirii coboară cu mine iritați
și în purtarea lor au ceva din vocea
la rădăcina țipătului, acolo unde începe
să strige omul: „Mamă!” sau „Ajutor!”
sau micile strigăte albe ale iubirii.

(În românește, de Aurel Rău, în vol. *Poezii*,
Editura Tineretului, București, 1965)